

การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถม
ศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6

อ.บางกรวย จ.นนทบุรี

An Inculcation on Buddhist Knowledge and Morality in the Primary
School Students: A Case Study in Class 5-6 of School in Bangkru-ai ,
Area of Nonthaburi Province.

นางศกวรรณ ทักษะพยัคฆ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2546

ISBN 974-364-036-3

การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถม
ศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6

อ.บางกรวย จ.นนทบุรี

นางศกวรรณ ทักษะพยัคฆ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2546

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

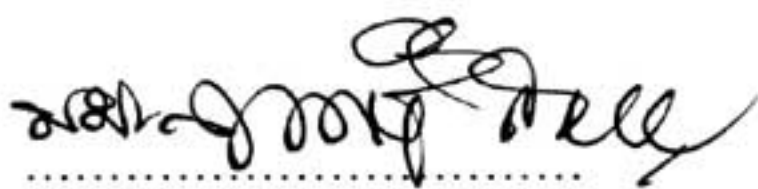
**An Inculcation on Buddhist Knowledge and Morality in the Primary
School Students: A Case Study in Class 5-6 of School in Bangkru-ai ,
Area of Nonthaburi Province.**

Mrs. SAKAWAN TUPPAYUK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

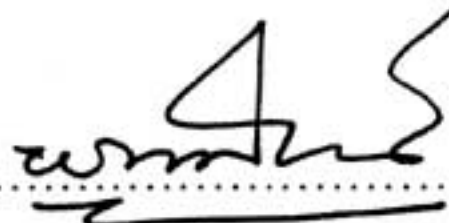
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

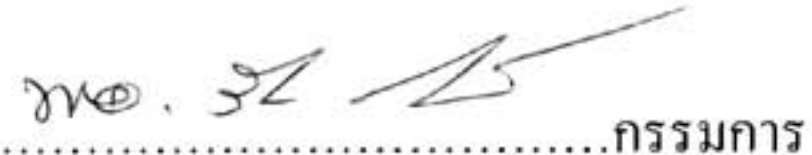
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

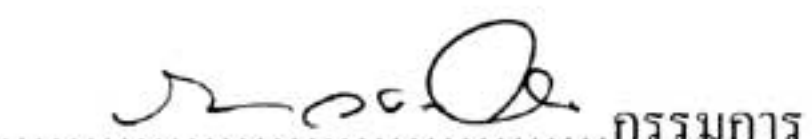
(พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์)

กรรมการ

(พระมหาเทียบ สิริธนาโณ)

กรรมการ

(พ.อ.(พิเศษ)ดร. วีระ วงศ์สรรค์)

กรรมการ

(รศ.ดร. วิชัย วงศ์ใหญ่)

กรรมการ

(นายสนิท ศรีสำแดง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาเทียบ สิริธนาโณ ประธานกรรมการ

พ.อ.(พิเศษ)ดร.วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการ

นายสนิท ศรีสำแดง กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6
อ.บางกรวย จ.นนทบุรี

ผู้วิจัย : นางสาววรรณ ทัพพะพัคฆ์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาเทียบ สิริญาโณ ป.ธ. 9, M.A., Ph.D.

: พ.อ.(พิเศษ)ดร.วีระ วงศ์สรรค์ วท.บ., น.บ., กศ.บ., ศศ.บ., M.Ed., Ed.D.

: นายสนิท ศรีสำแดง ป.ธ.9, พธ.บ., น.บ.(มธ.), M.Ed.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะศึกษาวิเคราะห์ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับความรู้และคุณธรรม หลักธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียน อ.บางกรวย ซึ่งมีอยู่ 6 โรงเรียน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กประกอบด้วย โรงเรียนวัดตำโรง และโรงเรียนวัดสัก กลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง ประกอบด้วย โรงเรียนวัดดุ่มและโรงเรียนวัดเชิงกระบือ และกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประกอบด้วย โรงเรียนวัดชลอและโรงเรียนวัดจันทร์ สำหรับส่วนที่สองนั้นเป็นการศึกษา ทั้งเชิงปริมาณโดยศึกษาจากแบบสอบถาม ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศึกษาจากทัศนคติของนักเรียนและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นรากฐานของความรู้และคุณธรรมที่สำคัญและสามารถปรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าได้กับทุกสมัย หลักธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มี ดังนี้คือ ความรู้ในพระรัตนตรัย การรู้จักพระพุทธเจ้า พระธรรมที่นำมาสั่งสอนและพระสงฆ์ผู้สืบทอดคำสั่งสอนนั้น หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา, หลักโอวาท 3 ได้แก่ 1) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง โดยการรักษาเบญจศีล และละอบายมุข 4

2) ทำความดีให้ถึงพร้อม โดยดำเนินตามคำสอนตามหลักเบญจธรรม, บุญกิริยาวัตถุ 3, ละอคติ 4, เจริญอิทธิบาท 4, รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ 6, มงคล 38 ประการ และ 3) การทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หลักความรู้และคุณธรรมพื้นฐานเหล่านี้ ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นเป็นนิสัยแก่นักเรียน เพื่อจะได้พัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้คู่คุณธรรม

สำหรับการวิจัยภาคสนาม โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยร่วมสังเกตการณ์ พบว่า สถานภาพของนักเรียน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 51.87) ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 52.24) อายุส่วนมาก 11 ปี (ร้อยละ 48.13) ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติธรรม (ร้อยละ 92.48) อาศัยอยู่กับพ่อแม่ (ร้อยละ 74.35) นักเรียนมีความประสงค์ เรียนวิชาพระพุทธศาสนา (ร้อยละ 71.47) และต้องการให้มีพระภิกษุ สามเณรไป (ร้อยละ 76.78) สำหรับผลการวิเคราะห์ สามารถสรุปและอภิปรายได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่านักเรียนกลุ่มโรงเรียนบางกรวยนี้ มีความรู้และความเข้าใจใกล้เคียงกันมาก ส่วนมากสนใจในวัดที่ใหญ่โต สวยงามและสะอาด ต่างเข้าใจในคำว่า “พระพุทธเจ้า”, “ธรรมะ”, “ศีล 5” เป็นอย่างดี ส่วนเรื่อง “ทศ 6”, “พระไตรปิฎก” และอริยสัจ 4” มีความรู้ความเข้าใจ ปานกลาง นักเรียนเห็นว่าการปฏิบัติธรรม จะช่วยให้จิตใจสงบ มีสมาธิ และเห็นว่าการค้าขายเสพติดและค้าประเวณีเป็นเรื่องผิดหลักธรรมะ

2) การนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน พบว่านักเรียนมีการนำคุณธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันใกล้เคียงกันมาก เช่นการทำบุญใส่บาตร การนั่งสมาธิ การมีเมตตาต่อสุนัขจรจัดในวัด การต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมทั้ง สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินตามหลักกุศลกรรมบถ และไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

Thesis Title : An Inculcation on Buddhist Knowledge and Morality in the Primary School Students: A Case Study in Class 5-6 of School in Bangkru-ai , Area of Nonthaburi Province.

Researcher : Mrs. Sakawan Tuppapayuk

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Thiab Siriñāṇo Pali IX, M.A., Ph.D.

: Colonel Dr. Veera Wongsul B.sc., M.Ed., Ed.D.

: Mr. Sanit Srisumdaeng Pali IX,B.A;LL.B.(Thammasat)M.Ed.

Date of Graduation : August 13,2004

ABSTRACT

The main objective of this research is to study the Buddhist Institute; the moral knowledge and understanding and take morality suitable for application to class 5-6 primary school students; consisting of 2 sections. The first one concerned with the content analysis of Tipiṭaka(The three baskets of the Buddha's teaching); texts and previous researches and the article (in the press) and the other one concerned with the morality and Dhamma(Law of the Buddhist brotherhood); suitable for class 5-6 of primary schools. A case study in class 5-6 of primary school in Ampure Bangkru-ai is classified into 3 groups; namely primary schools of Wat sumrong and Wat suk as the samples of small school size; Wat lum and Wat chengkabue as ones of the medium and Wat chalaw and Wat chan in the group of large sized for the second section of this job; quantitative methods are used for analysis of data from the questionnaire about knowledge and morality for application to class 5-6 primary school students :

Then the quantitative method is used for an analytical study by selecting an important knowledge and morality suitable for application to class 5-6 primary school students. By the result of content analysis; it is found that Buddhism is a vital fundamental of knowledge and morality. The doctrines of the Buddha can be adopted for all boys and girls in all time. The doctrines of the Buddha suitable in 5-6 class of primary schools are :

(1) Rattanattaya(the triple gems; three jewels) knowledge about the Buddha (the Enlightened One); the Dhamma(the doctrine) and the Sangha(the disciples).

(2) Tisikkhā(the threefold training) being composed of morality concentration and wisdom.

(3) Three Buddha-ovāda(the three admonitions or exhortations of the Buddha) namely.

3.1) not to do any evil by practising Pañca-Sīla(the five precepts);ceasing and leaving Aṇāpāyama(the cause of ruin).

3.2) to do good as to cultivate good altogether by Pañca-Dhamma(the five ennobling morality) and Puñña-kiriya-vatthu(The base of meritorious action); to leave 4 Agati (The wrong cause of behaviour); Iddhipāda(The path of accomplishment); doing duties in accordance with the Six Disā and thirty-eight Maṅgala(The blessing) and

3.3) to purify the mind.

This fundamental virtues should be adapted and adopted for the students in both theory and practice for helping them to be adults full of knowledge along side morality.

The second section is the field work; which is carried out using the questionnaire techniques and researcher co- observer. For a student status; it has mostly showed that male is more than female(51.87%); most of them in class 6 of primary school(51.24%) and 11 years old. Everybody is a Buddhist and used to Concentration practice(92.48%); living with father and mother(74.35%).The students want to learn Buddhism(71.47%) and want monks and novices to teach them Dhamma(76.78%). For the students' attitude towards knowledge and morality in Buddhism, they have seen that morality is suitable for application to class 5-6 primary school students. This can be distributed into two objectives as follows :-

(1) Knowledge and understanding in the Buddhist Institute and morality in Thailand are mostly not different; most of them like temple which are large; clean;beautiful and having atmosphere or environment for touring and temple have never troubled them.The students understand the terms “Buddha”; “ Dhamma”; “5-Sīlas” well. “6-Disās”; “Tipiṭaka” and “4-Ariyasaccas”

They have the middle knowledge and understanding. For the attitude to the concentration practice; They have answered that it will help them by making their mind peaceful; as well as narcotic and drug selling is wrong doing.

(2) Morality principle suitable for application to class 5-6 primary school students are mostly not different; most of the students want to profess in Buddhist subjects in school and want to be Buddhists for ever regarding the monks and the novices behaviour; the students have surely expressed ideas that nowadays the monks and novices have good behaviour in the way as prescribed by the Buddha. The students answered that the Buddhist concentration practice is necessary; because it makes the mind clam down and they want to profess Buddhism as their refuges for ever. Whenever the students get trouble of mind; the Dhamma will help them by making their mind peaceful.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณพระมหาสมจินต์ สมุมาปญโญ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ให้โอกาสเรียน ปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และขอขอบพระคุณ พระมหาเทียบ สิริญาโณ ป.ธ.9, M.A., Ph.D อาจารย์ สนิท ศรีสำแดง ป.ธ. 9, พธ.บ.,น.บ.,M.Ed. และ อาจารย์ พ.อ.ดร.วีระ วงศ์สรรค์ น.บ., กศ.บ., ศศ.บ.,วท.บ., M.Ed., Ed.D. และผู้มีพระคุณทุกท่านที่คอยแนะนำ ทางด้านวิชาการและอื่นๆ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มารดา พี่ ๆ น้อง ๆ เพื่อนๆ ที่คอยให้กำลังใจ และ อนุเคราะห์ด้านค่าเล่าเรียน รวมทั้งชี้แนะแหล่งค้นคว้าที่สำคัญ จนเกิดกำลังใจในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าทางวิชาการ

ที่สำคัญคือ ขอขอบคุณ กรมการศาสนาที่เห็นชอบในโครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสอบถามในงานวิจัยนี้ เพื่อประยุกต์ในการปลูกฝัง ความรู้และคุณธรรม แก่นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5-6 และอนุมัติทุนเพื่อการศึกษาวิจัยจำนวน 10,000 บาท

นางศกวรรณ ทัพพะพยัคฆ์

วันที่ ๑๓ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2547

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ในที่นี้หมายถึงพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมทั้งคัมภีร์อรรถกถาเรียงตามอักษรในภาษาบาลี และภาษาไทย ดังนี้ :-

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	= วินัยปิฎก	มหาวิงฺคปาติ (ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิงค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ม. (บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	สํยุตฺตนิคาย	มหาวารวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
องฺ.ติก.(บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	องฺคฺคตฺตรนิคาย	ติกฺกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.ติก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.สคฺคก.(บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	องฺคฺคตฺตรนิคาย	สคฺคกนิปาตปาติ
องฺ.สคฺคก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สคคกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.จคฺคก.(บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	องฺคฺคตฺตรนิคาย	จคฺคกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.จคฺคก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จคกนิบาต(ภาษาไทย)
องฺ.อฏฺฐก.(บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	องฺคฺคตฺตรนิคาย	อฏฺฐกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.อฏฺฐก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ขุทฺทกปาฐปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (บาลี)	= สุตตฺตฺนตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ชาดกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สมุจฺจลวิลาสินี	สีลกฺขณฺฐวคฺคกถา (ภาษาบาลี)
ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สมุจฺจลวิลาสินี	สีลกฺขณฐวคฺคกถา (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมุตฺตทีปนี	อิติวุตฺตกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมุตฺตทีปนี	อิติวุตฺตกถา (ภาษาไทย)

คำชี้แจงการใช้สัญลักษณ์ย่อ

การใช้สัญลักษณ์ย่อในพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่มที่ / ข้อที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 อจ.ทสก. (ไทย) 24/113/258 หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
 พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 เล่มที่ 24 ข้อที่ 113 หน้าที่ 258
 และ ที.ปา. (บาลี) 3/24/200 หมายถึง สูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺคปาติ (ภาษาบาลี)
 พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2500 เล่มที่ 3 ข้อที่ 24 หน้าที่ 200

การใช้สัญลักษณ์ย่อในอรรถกถาจะแจ้ง เล่มที่ / หน้า ดังตัวอย่าง ขุ.อิติ.อ. (บาลี) 73/261
 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายถึง ขุททกนิกาย ปรมุตฺตทีปนี อิติวุตฺตกถา (ภาษา
 บาลี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 73 หน้าที่ 261

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(8)
สารบัญตาราง	(11)

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	4
1.5 ขอบเขตการวิจัย	5
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
1.7 ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
1.8 วิธีการดำเนินการวิจัย	11

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1 ความหมายและความสำคัญของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา	14
2.2 กลวิธีการปลูกฝังความรู้และคุณธรรมในพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6	19
2.2.1 หลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ กับการแก้ปัญหาเยาวชนยุคโลกาภิวัตน์	21
2.2.2 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต่อเยาวชน ไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6	24
2.3 บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชน	71
2.4 บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการช่วยแก้ปัญหาสังคมของเยาวชน	73

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารรายงานและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	77
3.2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	78
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	80
3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	80
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	82
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	82

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	84
4.2 ตอนที่ 2 แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย	88
4.2.1 สถิติ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา	88
4.2.2 การนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน	101

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	115
5.1.1 ข้อมูลทั่วไป	115
5.1.2 ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6	116
5.1.3 การนำความรู้และคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6	118
5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	127

บรรณานุกรม	129
------------	-----

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก : รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสอบถาม	135
ภาคผนวก ข : แบบสอบถาม	136
ภาคผนวก ค : ภาคคำนวณ	137

ประวัติผู้ทำวิจัย	142
-------------------	-----

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบเบญจศีลกับเบญจธรรม	58
ตารางที่ 2 ตารางแสดง หน้าที่ของมาดา บิดาที่มีต่อบุตรและหน้าที่ ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา	66
ตารางที่ 3 ตารางแสดง หน้าที่ของครูอาจารย์ที่มีต่อศิษย์และหน้าที่ ของศิษย์ที่มีต่อครูอาจารย์	67
ตารางที่ 4 ตารางแสดง หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยาและหน้าที่ของ ภรรยาที่มีต่อสามี	67
ตารางที่ 5 ตารางแสดง หน้าที่ของมิตรสหายที่มีต่อมิตรสหายและ หน้าที่ของมิตรสหายที่ตอบแทนมิตรสหาย	68
ตารางที่ 5 ตารางแสดง หน้าที่ของนายจ้างที่มีต่อลูกจ้างและหน้าที่ ของลูกจ้างที่มีต่อนายจ้าง	68
ตารางที่ 7 ตารางแสดงหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีต่อพระสงฆ์และหน้าที่ ของพระสงฆ์ที่มีต่อคฤหัสถ์	69
ตารางที่ 8 ตารางแสดงจำนวนที่ตอบแบบสอบถาม	79
ตารางที่ 9 ตาราง แสดงจำนวนคำร้อยละของแบบสอบถามที่แจกไปและได้รับคืน	82
ตารางที่ 10 ตารางแสดงรายการ ร้อยละของข้อมูลทั่วไป	84
ตารางที่ 11 ตารางสถิติ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา	88
ตารางที่ 12 ตารางค่าทางสถิติการนำคุณธรรมไปใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน	101

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย เด็กมีความใกล้ชิดกับพระภิกษุ สามเณร พวกเขาได้อาศัยวัดในการเล่าเรียน เมื่อสถานศึกษาได้วิวัฒนาการเปลี่ยนจากวัดมาเป็นโรงเรียน มีครูผู้สอนเป็นฆราวาส ซึ่งผู้วิจัยยังจำได้ว่าได้เรียนวิชาพระพุทธศาสนามีการซ่อมและสอบการสวดมนต์ การอาราธนาธรรม รวมทั้งครูได้พาไปฟังธรรมเทศนาที่วัดสม้าเสมอ ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นแต่ผลสัมฤทธิ์ที่ให้นักเรียนสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้เป็นสำคัญ ทำให้วิชาพระพุทธศาสนาและจริยธรรมซึ่งไม่เกี่ยวกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ถูกละเลยไป ผู้วิจัยเห็นนักเรียนสมัยนี้แข่งขันเรียน แข่งกันกวาดวิชาหลักๆ โดยไม่ใส่ใจพระธรรมคำสั่งสอนด้านพระพุทธศาสนาเท่าใดนัก ผู้วิจัยจึงใคร่รู้ว่าเด็กรุ่นใหม่มีทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆเป็นอย่างไรบ้าง เด็กเหล่านี้มีทัศนคติอย่างไรต่อพระสงฆ์สามเณร พุทธสถาน หลักธรรม และ รู้จักหน้าที่ตนเองในฐานะพุทธศาสนิกชนเพียงใด

ในโลกนี้มีหลายศาสนา ศาสนาใดมีหลักการไม่ดีพอ หรือไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ ก็มีคนนับถือน้อย และเสื่อมไปตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดก็สูญไป เช่น ศาสนาของคนโบราณก่อนประวัติศาสตร์เป็นต้น ศาสนาที่ยังดำรงอยู่ล้วนมีประโยชน์แก่มนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่พลเมืองและรัฐมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องด้วยดี กล่าวคือ

1. ประเทศที่เจริญแล้วทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยยอมให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาใดๆ ก็ได้ที่ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ
2. บุคคลควรนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือ หลายศาสนา เพราะการไม่นับถืออาจไม่มีหลักทางใจได้ รัชกาลที่ 6 ตรัสว่า “คนไม่มีศาสนานั้น ก็คล้ายกับคนที่เปลือยกายเดินเข้าไปในที่ประชุมชน ซึ่งยอมเป็นที่รังเกียจ”
3. เมื่อนับถือศาสนาใดควรปฏิบัติตามหลักธรรมศาสนานั้นให้เข้าใจ เพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน¹

¹ เอื้อ บุญปะเทศ หงสกุล,แบบเรียนหน้าที่พลเมือง ตามหลักสูตรประถมศึกษา ตอนปลาย, (กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช, 2530), หน้า 72-74.

พระพุทธศาสนามีความสำคัญในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นวิถีชีวิตและเป็นรากฐานวัฒนธรรมที่หล่อหลอมลักษณะอันดีงามของคนไทยให้เป็นคนมีน้ำใจ อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เสียสละ มีเมตตา สามัคคี ฯลฯ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายมุ่งเน้นนำพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการศึกษา ในส่วนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์²

ตัวอย่างคุณธรรมเบื้องต้น เช่น บุคคลควรทำความดี สิ่งที่สามารถทำได้ทุกวัน เช่น

1. การสวดมนต์ไหว้พระ
2. การบริจาคทาน
3. การรักษาศีล
4. การเจริญภาวนา

ความดี 4 ประการนี้ ถ้าเราปฏิบัติจะก่อให้เกิดศักยภาพในตัวเรา ทำให้จิตสงบมีได้คิด พยาบาทปองร้ายผู้ใด เป็นต้น³

มนุษย์ทุกวันนี้ดูเหมือนจะดีแต่พัฒนาทางด้านวัตถุ⁴ ไม่สนใจต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบความเชื่อของเรา มนุษย์ยุคนี้มองดูโลกจากกรอบวิทยาศาสตร์ เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่เข้าใจภาษาเกี่ยวกับการวัดผลเชิงคุณภาพเรื่องศาสนาความสมดุลในการพัฒนาจึงไม่เกิด หากเราประสงค์จะให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาวัตถุและจิตใจ เราต้องเปลี่ยนโลกทัศน์หรือทัศนคติ อย่างถอนรากถอนโคน จากความเชื่อมงายหลงไหลในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างสุดขีด เพื่อโลกทัศน์ที่ถูกต้อง เราควรจะหันไปหาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ปรับโลกทัศน์ ให้มองโลกตามเป็นจริงโดยเริ่มต้นจาก สัมมาทิฐิ ในอริยมรรค

“ทิฐิ” มีความหมายใกล้เคียงที่สุดกับคำว่า “โลกทัศน์”(Paradigm) ทิฐิหมายถึงทัศนะ ความเชื่อ ทฤษฎี การคาดเดา⁵ การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ก็คือการเปลี่ยนทิฐิจะทำได้หลายทาง ทางหนึ่งคือการให้การศึกษามีหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางใช้ร่วมกันทั้งประเทศ

ดังเช่น คณะกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยกำหนดกรอบรายละเอียดเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเหตุที่ว่าพระพุทธศาสนาควรมี

² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พรินเตอร์และจัดรูปเล่ม, 2545), คำนำ.

³ พระเทพปริยัติมุนี, หกสิบเทศนา หกสิบพรรษา, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2544), หน้า 23.

⁴ คู่มือรายละเอียดเพิ่มเติมใน, พระเทพโสภณ(ประยูร มีฤกษ์), โลกทัศน์ของชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า 3-11.

⁵ T.W. Rhys Davids and William Stede; Pali-English Dictionary; The Pali Text Society; 1986; p.321.

กรอบเนื้อหาสาระที่ทุกโรงเรียนจะได้นำไปกำหนดในหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลให้นักเรียนชาวพุทธทั่วประเทศได้เรียนเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาเหมือนกัน คณะสงฆ์และชาวพุทธทั่วไปมีความห่วงใยว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าปล่อยให้โรงเรียนแต่ละแห่งต่างฝ่ายต่างจัดทำเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนา ก็เกรงกันว่าจะเกิดการแตกนิกายมากมายในพระพุทธศาสนา และความแตกแยกทางศาสนานี้จะมีผลกระทบต่อความสามัคคีของคนในชาติอย่างแน่นอน ทั้งนี้คณะกรรมการได้มีมาตรฐานหลัก 3 ประการ คือ มาตรฐานที่ 1 ให้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (Knowledge) มาตรฐานที่ 2 ให้มีค่านิยมที่ดีงามและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) มาตรฐานที่ 3 ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี (Process)⁶

ในฐานะผู้วิจัยมีอาชีพเป็นครูโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนวัดจันทร์ ซึ่งสังกัดกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาบางกรวย ได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านความรู้ คู่กับคุณธรรมและศีลธรรม ที่จะเกิดแก่นักเรียนประถมเป็นอย่างมาก เมื่อมีโอกาสได้มาศึกษาระดับมหาบัณฑิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เรียนรู้ด้านวิชาการพระพุทธศาสนาที่เป็นระเบียบแบบแผนทั้งด้านการวิจัย และหลักธรรมด้านพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดโลกทัศน์มากมายมีพร้อมที่จะทำการทำวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 อ.บางกรวย จ.นนทบุรี” (An Inculcation on Buddhist Knowledge and Morality in the Primary School Students: A Case Study in Class 5-6 of School in Bangkru-ai , Area of Nonthaburi Province.) ในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสถาบัน และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

1.2.2 เพื่อศึกษาการนำคุณธรรมในพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

⁶ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, คำชี้แจง.

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

1.3.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของ กลุ่ม อ.บางกรวย จ.นนทบุรี มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสถาบัน คุณธรรมในพระพุทธศาสนาและมีการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร

1.3.2 ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักสถิติมีลักษณะเป็นอย่างไร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.4.1 ทำให้ทราบถึง สถาบัน หลักธรรม ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไขและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6

1.4.2 ทำให้ทราบถึง ความรู้ ความเข้าใจและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาและการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับประถมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

1.4.3 เมื่อทราบตามข้อ 1.4.1 และ 1.4.2 แล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อาทิ ครู อาจารย์ ในโรงเรียน คณะพระภิกษุสงฆ์ สามเณร คณะผู้บริหารการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการปลูกฝัง ความรู้คู่กับคุณธรรม ในนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6 ต่อไป

1.5 ขอบเขตการวิจัย

มีขอบเขตที่จะทำวิจัย ดังนี้

1.5.1 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งเน้นศึกษาทัศนคตินักเรียนชั้น ป.5-6 เขต อ.บางกรวย จ.นนทบุรี จำนวน 332 คน ดังนี้

ขนาดกลุ่ม ร.ร.	ชื่อ โรงเรียน	ชั้นประถมศึกษา	อายุ	เพศ		รวมทั้งหมด	ร้อยละ
				ชาย	หญิง		
ขนาดเล็ก	ร.ร.วัดตำโรง	ป.5	9-11	10	10	20	100
		ป.6	11-13	10	12	22	100
	ร.ร.วัดตัก	ป.5	9-11	5	6	11	100
		ป.6	11-13	6	5	11	100
ขนาดกลาง	ร.ร.วัดลุ่ม	ป.5	9-11	10	11	21	100
		ป.6	11-13	12	8	20	100
	ร.ร.เชิงกระบือ	ป.5	9-11	11	9	20	100
		ป.6	11-13	12	10	22	100
ขนาดใหญ่	ร.ร.วัดชลอ	ป.5	9-11	25	25	50	100
		ป.6	11-13	29	21	50	100
	ร.ร.วัดจันทร์	ป.5	9-11	21	23	44	100
		ป.6	11-13	16	25	41	100
รวม		ป.5	9-11	82	84	166	100
		ป.6	11-13	85	81	166	100
รวมทั้งหมด				167	165	332	100

1.6 คำจำกัดความในการวิจัย

สถาบัน หมายถึง สถาบันศาสนาพุทธ, พุทธสถาน, พระภิกษุ , พระภิกษุณี, สามเณร
การนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน หมายถึง การนำคุณธรรมในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนและวัด ตามความรู้ความเข้าใจของตนเอง ว่ามีการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง

ปลูกฝัง หมายถึง ทำให้เป็นหลักฐาน บำรุงให้เจริญมั่นคง ในงานวิจัยนี้เป็นการปลูกฝังโดยใช้คุณธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณธรรมคู่กับความรู้ วิชาการที่ทันสมัยต่างๆ เพื่อให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบทั้งสติปัญญา ความสามารถและคุณธรรมประจำใจเชิงพุทธ

คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ,ธรรม คือ ความดี ในงานวิจัยนี้เป็นการนำคุณธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียน

นักเรียน หมายถึง ในงานวิจัยนี้คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 กลุ่มโรงเรียน อ.บางกรวย จ.นนทบุรี

อริยสัจสี่ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ

พุทธธรรม หมายถึง คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า หรือกฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต

ผู้ดี หมายถึง คนที่เกิดมาในตระกูลดีและคนที่มีมรรยาทดีงามตระกูลดีหมายถึงตระกูลที่เคยทำคุณแก่ชาติ

ผู้น้อย หมายถึง ผู้ที่อยู่ในความปกครองและความอุปถัมภ์ของผู้ใหญ่

เยาวชน หมายถึง นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ประถมศึกษาปีที่ 4-6)

1.7 ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แปลก สนธิรักษ์⁷ (2502) กล่าวถึงศีลธรรมว่า รากฐานศีลธรรม มี 3 ประการ คือ 1. ศาสนา 2. ระเบียบวินัย 3. ความพอดี ศาสนาเป็นรากฐานเพราะได้รับศีลธรรมจากศาสนา เมื่อพูดถึงศาสนาก็นึกไปถึงวัด เพราะวัดเป็นตัวแทนของศาสนา ผู้ฟังเรื่องศีลธรรมเพื่อนำมาปฏิบัติ ก็ต้องเข้าวัดเพื่อได้รับรสพระธรรมมากขึ้น จิตใจผ่องใสระเบียบวินัยเป็นรากฐานของศีลธรรม ก็เพราะเมื่อคนเรามีระเบียบในการปฏิบัติงาน มีวินัยในการรักษาตัวเคร่งครัดต่อหน้าที่ เป็นต้น ก็ทำให้เกิดศีลธรรม คือทำให้เป็นคนสุภาพตรงต่อเวลา กิริยาละมุนละไมเป็นเรื่องของศีลธรรมความพอดีเป็นรากฐานของศีลธรรมก็เพราะคนเราเมื่อรู้จักพอดี ในสิ่งจำเป็นก็สุขสบายแล้วและได้กล่าวถึงเหตุที่ทำให้ศีลธรรมเสื่อมเพราะ 1. ความเหินห่างจากศาสนา 2. ความย่อหย่อนทางระเบียบวินัย 3. ความไม่พอดี การฟื้นฟูศีลธรรมโดย 1. ทำให้เข้าหาศาสนา 2. มีระเบียบวินัย 3. รู้จักพอดี

พระพิมลธรรม⁸ (2534) กล่าวถึงคุณธรรมเกี่ยวกับหน้าที่ไว้ว่า บุตรธิดาได้รับอุปถัมภ์จากมารดาบิดาด้วยอาการอย่างไรรู้แล้วได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น หน้าที่ของตนคือ ตั้งใจเล่าเรียนศึกษาหาวิชาความรู้ ละประพฤติดีชั่ว ให้ประพฤติดี และตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาตามสมควร กล่าวโดย

⁷ แปลก สนธิรักษ์, เสี่ยงศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2502), หน้า 5.

⁸ พระพิมลธรรม, จริยาชีวิต, บุษาคัมภีร์พระคุณสุติกาล ครบ 100 ปี ขององค์ปฐมสงฆาณิก ม.จ.ร., หน้า 25.

หลักที่จะพึงตอบแทนอันเป็นหน้าที่คือ เลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข ช่วยกิจการงานของท่าน ช่วยปกครอง ดำรงวงศ์สกุลให้อยู่ได้นาน ประพฤติตนให้เป็นคนสมควรรับมรดก เมื่อท่านตายแล้วทำบุญอุทิศไป ให้ถึงจะไม่ครบ 5 เพียงข้อใดข้อหนึ่งก็จัดว่า เป็นคนกตัญญูกตเวที ที่นักปราชญ์สรรเสริญ คนเราไม่มีศาสนาเป็นสรณะ ใจก็ว้าวุ่น มักจะนับถือสิ่งที่ไม่เป็นสาระได้ง่าย ซึ่งทำให้เสียเวลาเปล่า ในประเทศไทยเรามีศาสนาพุทธเป็นหลัก และได้นับถือมาแต่โบราณกาล และท่านยังมอบให้เด็กนับถือต่อมา จึงต้องมีส่วนร่วมในการรักษาพระพุทธศาสนาไว้ บางคนคิดว่าเรื่องการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของคนเฒ่าคนแก่ หมดภาระงานแล้ว เป็นเรื่องเข้าใจผิดมาก เมื่อคราวเป็นผู้เฒ่าก็มีหน้าที่ตามพุทธศาสนิกชนเหมือนกัน ต้องกตัญญูต่อพระพุทธศาสนา เมื่อได้บำเพ็ญหน้าที่ของตนสม่ำเสมอไม่อาгуลและให้ค้ำค้ำแล้ว อย่างนี้ชื่อว่าทำงานไม่ให้อาгуล

สนิท ศรีท่าแดง⁹ (2544) กล่าวถึงสถาบันศาสนาไว้ว่า ศาสนาที่แท้ ต้องมีความเป็นศาสนา คือเป็นสถานพัฒนาจิตของมนุษย์ให้สูงส่งขึ้นตามลำดับ มีระบบการพัฒนาที่วางไว้เป็นระบบเป็นขั้นตอน ไม่ใช่เป็นหลักคำสอนสะเปะสะปะ หยิบฉวยเอาเรื่องนั้นเรื่องนั้นผสมปนเปกัน หา ระบบไม่ได้ แล้วหันไปเอาดีทางอื่นที่มีใช้กิจกรรมศาสนาทั้งในรูปของการบริการสังคม เทศน์สอน เรื่องชาวบ้าน ตั้งสำนักรักษาโรค รักษาผู้ติดยา ตั้งธนาคารโค-กระบือ ตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ ตั้งสำนักงาน ตั้งโรงซ่อม ตั้งสำนักฝึกอาชีพ งานเหล่านี้ แม้จะทำอยู่ในโบสถ์ก็ไม่ใช่กิจศาสนา เป็นเรื่องของรัฐบาล แต่ในประเทศที่รัฐบาลไร้ความสามารถ ยังมีความจำเป็นที่ศาสนาจะเข้าแทรกแซง เพื่อเติมส่วนให้เต็ม หากพระทำคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรม เน้นทางวิญญานเป็นหลักไม่ได้ คุณค่าศาสนาจะลดลงไป เพราะคุณค่าสูงสุดอยู่ที่การทำลายสังโยชน์ และทำอาสวะให้สิ้น ทำความหลุดพ้นโดยเจโตวิมุตติ หรือปัญญาวิมุตติ

ศาสนาจะเอื้อต่อมนุษยชาติเมื่อศาสนาดำรงฐานะของตนเป็นศาสนาเท่านั้น ไม่ใช่ฐานะโรงเรียน ฐานะสหกรณ์ ฐานะโรงพยาบาลหรือฐานะอื่นๆ

ปัจจุบันบุคคลในสังคม โดยเฉพาะคนไทยหลงประเด็น เห็นพระภิกษุขวนขวายในกิจของคฤหัสถ์ เช่น ขายของราคาถูกรักษาโรค ยกย่องกันว่าเป็นพระดี ปฏิบัติเป็นรูปธรรม พระดีในสายตาของชาวบ้าน อาจไม่ดีในสายพระเนตรของพระพุทธเจ้าก็ได้

⁹ สนิท ศรีท่าแดง, พระพุทธศาสนา กระบวนทัศน์ใหม่, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544).

จ่านวย วิชัยคำ¹⁰ (2509) ได้ทำวิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะคล้ายงานวิจัยในครั้งนี้คือเรื่อง “การสำรวจความสนใจและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดนนทบุรี” โดยทำการสุ่มตัวอย่างของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-5 จำนวน 216 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่มี ทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาสอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่วและมีทัศนคติที่ดีต่อประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังเทศน์ เด็กวัยรุ่นมีความเห็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของศาสนาพุทธ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ และพระสงฆ์คือผู้สืบทอดศาสนาและสอนธรรมะ ให้แก่บุคคลทั่วไป

เพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ¹¹ (2512) ได้ทำวิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะคล้ายงานวิจัยในครั้งนี้คือเรื่อง “การสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ว่า มูลเหตุของความประพฤติอันไม่พึงประสงค์เป็นเพราะวิธีการสอนศีลธรรมหรือการเรียนการสอนจริยศึกษา คุณธรรมและพระพุทธศาสนาในโรงเรียนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร และในรายงานของเพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ ซึ่งให้เห็นว่า ความล้มเหลวดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการสอนของครูส่วนใหญ่มุ่งในแง่ที่จะสอนให้ทันที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ทั้งการวัดผลก็มักจะวัดในแง่ความจำด้านเนื้อหา ซึ่งในบางครั้งจุดมุ่งหมายและการวัดผลมีความไม่สอดคล้องกัน เช่นความมุ่งหมายต้องการให้เด็กเป็นคนมีเมตตา เวลาวัดผลจะดูคะแนนสอบแต่เพียงอย่างเดียว เด็กบางคนอาจได้คะแนนสูงทั้งๆที่เป็นคนชอบรังแกสัตว์ก็ได้

นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร¹² (2527) ได้ทำวิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะคล้ายงานวิจัยในครั้งนี้คือเรื่อง “ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์” โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 8 วิทยาเขต จำนวน 850 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่วนใหญ่มีทัศนะในทางที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ และเห็นด้วยกับสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ เชื่อผลกรรมว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นิสิตเห็นด้วยว่า พระภิกษุควรรักษาพระไตรปิฎก นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทัศนะต่อพระพุทธ

¹⁰ จ่านวย วิมะสิน, “การสำรวจความสนใจและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการศึกษาปฐมวัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509), หน้า 53.

¹¹ เพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ, “การสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 54.

¹² นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร, “ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อพุทธศาสนาและพระสงฆ์”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527), หน้า 75.

ศาสนาไม่แตกต่างกันกับนิสิตที่มีประสบการณ์ในการเรียนวิชาพุทธศาสนา มีทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ดีกว่านิสิตที่ไม่มีประสบการณ์ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

ชลีนารถ วงศ์อ่อน¹³ (2530) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมด้านคุณภาพชีวิตในจังหวัดชัยภูมิ” เก็บรวบรวมโดยวิธีการใช้แบบสอบถาม แล้วพบว่า

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ คปต.จำนวน 568 คน ผลการศึกษาพบว่า คปต. ภาคราชการและภาคประชาชน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาและอนามัย ด้านครอบครัวปลอดภัย ด้านการวางแผนครอบครัว ด้านพัฒนาชุมชนและด้านจิตใจ สำหรับ คปต.ที่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานแตกต่างกันมีความเห็นไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาและอนามัย และด้านผลผลิต

พระวันชัย ธนวิโส¹⁴ (กัณหาภาณูจนะ), (2543) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง “การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท” แล้วพบว่า สถาบันทางศาสนามีส่วนกระตุ้นเตือนและเสริมสร้างทัศนคติของนิสิตที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ และได้เสนอแนะเพื่อการปฏิบัติว่า

- 1.มหาวิทยาลัยควรออกระเบียบให้นิสิตที่จบปริญญาตรีกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในท้องถิ่นเดิมของตนเอง
- 2.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรสร้างต้นแบบของการฝึกอบรม เพื่อเสริมคุณลักษณะทางจิตใจ เป็นต้น

ประเวศ วะสี¹⁵ (2532) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก ดังนี้ ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาเด็ก ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติมีปัญหามาก เพราะยังไม่มี ความสนใจอย่างจริงจังว่า ประชาชนในอนาคตจะมีสภาพเป็นเช่นไร โดยแท้จริงเป้าหมายหลักของคนในชาติคือ ความอยู่เย็นเป็นสุข นิคส์เป็นเพียงเครื่องมือหรืออุดมการณ์ทางสังคมด้านหนึ่งเท่านั้น

¹³ ชลีนารถ วงศ์อ่อน, “ความคิดเห็นของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมด้านคุณภาพชีวิตใน จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 20.

¹⁴ วันชัย ธนวิโส, “การสำรวจทัศนคติ ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์ (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 19.

¹⁵ รายงานการสัมมนา, “เด็กไทย : ทิศทางในการพัฒนา” วันที่ 20 มีนาคม 2532 ณ ห้องประชุมงบประมาณ อาคารปิฎกสถาน, จัดโดย คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน สภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า 87-89.

ปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับเด็กมีอยู่มากมายเนื่องจากเกิด การล้มละลายทางเศรษฐกิจ ในชนบท 85% ของชาวชนบทมีรายได้ต่ำกว่ารายจ่าย ครอบครัวต้องแยกกันไปรับจ้างทำงานที่อื่น ทำให้สถาบันครอบครัวถูกทำลาย ซึ่งในจุดนี้น่าจะได้คำนึงถึงและหาทางสร้างความมั่นคงให้แก่คนในชาติ พร้อมทั้งได้ชี้ให้เห็นว่าสถาบันที่เป็นภูมิคุ้มกันพื้นฐานที่สำคัญ คือ สถาบันการศึกษา นอกจากนี้เด็กยังต้องเผชิญกับปัญหาอื่นอีกมากมาย เช่น

ทางกาย เด็กขาดสารอาหาร เป็นโรคติดเชื้อ และสมองอักเสบ ฯลฯ

ทางใจ ถูกทารุณกรรมในด้านการศึกษา ครูและผู้ปกครองยึดเหนี่ยววิชาความรู้มากเกินไป บีบบังคับประสาทเด็ก เด็กขาดความรู้ทางธรรมะ

ทางสังคม ปัญหาโสเภณี การข่มขืน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์¹⁶ (2537) ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อไปเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณภาพเพื่อออกไปพัฒนาสังคมในอนาคตเด็กจึงเป็นทั้งทรัพยากรและผู้ใช้ทรัพยากร ตามแนวคิด 4 ประการ คือ

1. เด็กเป็นเป้าหมายรวมของการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่ปรารถนา ถ้าปราศจากเด็กแล้ว โรงเรียนก็ไม่ต้องมีหรืออยู่ไม่ได้ โรงเรียนจะมีแต่ผู้บริหาร ครู และอาคารสถานที่ได้อย่างไร เด็กจึงเป็นทรัพยากรป้อนกระบวนการของโรงเรียน
2. เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม โรงเรียนต้องจำลองเวทีสังคมเพื่อให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนลักษณะนิสัยตามแนวทางที่สังคมปรารถนา โรงเรียนที่พัฒนาทรัพยากรคือเด็ก เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ชุมชนหรือสังคมจะเกิดหรือตายอยู่ที่คุณภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต
3. เด็กในฐานะทรัพยากรมีลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรในรูปแบบอื่นตรงที่ว่า เด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ผลิตและใช้ทรัพยากรในรูปแบบอื่น โรงเรียนจึงต้องพัฒนาเด็กให้เป็นผู้สามารถใช้ทรัพยากรอื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เด็กจะเป็นทรัพยากรที่มีค่าได้ต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพ โรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งความรู้ เจตคติและทักษะความชำนาญ

¹⁶ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การพัฒนาเด็กพฤติกรรมเด็ก, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

พระมหาไพเราะ จิตสโร¹⁷ (2546) ได้กล่าวถึงคุณธรรม ทางพระพุทธศาสนา เรื่อง กตัญญูไว้ว่า บุตรพึงบำรุงมารดา บิดาด้วยสถาน 5 คือ

1. ท่านได้เลี้ยงเรามา เลี้ยงท่านตอบแทน
2. ช่วยทำกิจของท่าน
3. ดำรงวงศ์สกุล
4. ประพฤติให้เป็นคนสมควรรับทรัพย์มรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้

ถ้าลูกทุกคนได้ซาบซึ้งกับพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า

“พ่อแม่เป็นพรหมของบุตร พ่อแม่เป็นเทพดาของบุตร พ่อแม่เป็นครูคนแรกของบุตร พ่อแม่เป็นอาหุไนยบุคคลของลูก” เชื่อว่าลูกทุกคนจะกตัญญูต่อพ่อแม่ ตลอดชีวิต เพราะเป็นคนดี

1.8 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นศึกษาเชิงคุณภาพ

1.1 ศึกษาจากเอกสาร(Documentary Study) ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2500, พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539, พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2533 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้ และคุณธรรมที่เหมาะสมกับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

1.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ ภาควิชา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ บทความทางวิชาการ และเอกสารประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา คุณธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยมีคู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่คณะสงฆ์และรัฐบาลได้ร่วมมือกันทำหลักสูตรนี้ขึ้นมา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมในข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เหมาะสมในนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ด้วย และผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หลักคุณธรรมแต่ละหัวข้อดังกล่าวตลอดการศึกษาวิจัยครั้งนี้ว่ามีความเหมาะสมอย่างไรบ้าง เป็นต้น

¹⁷ พระมหาไพเราะ จิตสโร, “กตัญญูทุกเวที”, พุทธจักร, ปีที่ 57 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2546): 23-26.

2. ขั้นศึกษาเชิงปริมาณ

- ศึกษาภาคสนาม(Field Study) โดยใช้แบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ 5 ระดับ ตามวิธีของ ลิเคิร์ต(Likert) และกำหนดน้ำหนักคะแนนการตอบแต่ละตัวเลือก โดยกำหนดตามวิธี Arbitrary weight method ซึ่งเป็นวิธีมาตรการประมาณค่า (Rating Scale)

วิธีมาตรการประมาณค่า (Rating Scale) คือ เครื่องมือที่ใช้วัดค่าความรู้สึกต่อสิ่งต่างซึ่งเรียกว่า ทศนคติ บางคนอาจนำแบบมาตรการประมาณค่าไปดัดแปลงใช้กับแบบสอบถาม¹⁸

วิธีของ ลิเคิร์ต(Likert) หรือเรียกว่า The Method of Summated Rating วิธีนี้ใช้ได้กับข้อความจำนวนมากๆและไม่ทราบค่าของมาตรา(Scale Value) แต่ละข้อความมีคำตอบ 2 ด้าน คือ ด้านสนับสนุนและคัดค้าน วิธีการมีดังนี้.-

ขั้นที่ 1 เลือกข้อความที่จะใช้วัดทศนคติ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ข้อความในด้านบวก(ชอบ) และข้อความในด้านลบ(ไม่ชอบ) ให้มีจำนวนเท่า ๆ กัน

ขั้นที่ 2 ให้กลุ่มตัวอย่างพิจารณาข้อความนั้น ๆ ในแง่ของการเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยตามน้ำหนักของความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่แบ่งเป็น 5 ระดับ¹⁹

แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เช่น เพศ ระดับการศึกษา อายุ การนับถือศาสนา เป็นต้น มีจำนวนทั้งสิ้น 11 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา มีจำนวนทั้งสิ้น 58 ข้อ

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงเอกสาร

วิเคราะห์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร(Content Analysis)

3.2 ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายปิด

วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ดังนี้

- การแจกแจงความถี่(Frequency distribution)
- การหาอัตราส่วนร้อยละ(Percentage distribution)
- การหาค่าเฉลี่ยร้อยละ(Mean)
- การวัดค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard deviation)

¹⁸ ศิริชัย พงษ์วิชัย, การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 39-

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

4. ขั้นประมวลผล วิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอ

โดยการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนต่างๆมาทำการประมวลสรุปและวิเคราะห์ รวมทั้งเรียบเรียง และนำเสนอในรูปแบบบทความเชิงวิชาการ ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1 ความหมายและความสำคัญของหลักธรรม ในพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีส่วนสำคัญในการสร้างรากฐานวัฒนธรรมทางจิตใจให้แก่ชาวไทย สังคมไทยในปัจจุบันกำลังพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งในด้านสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ แนวความคิดและการกระทำมีการแข่งขันกันมากขึ้น มุ่งเน้นวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมมากขึ้น ทำให้วิถีทางการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรม จริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในสังคม เช่น การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น การทุจริต การมัวเมาในสิ่งเสพติด ฉะนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาวะสังคมที่มีการแข่งขันสูง สถาบันต่างๆ ในสังคม เช่น สถาบันศาสนา สถาบันโรงเรียนและสถาบันครอบครัวควรตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญในการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนในวัยเรียนสมควรได้รับการอบรม สั่งสอน และวางพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติทางความรู้คู่กับคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นเจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

พระพุทธศาสนาสามารถแสดงความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

2.1.1) ความหมายของพระพุทธศาสนา

ได้มีนักปราชญ์ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, ความเชื่อถือการประพฤติปฏิบัติ และกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา¹

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและคำสั่งสอนนี้ถ้าจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องของความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผย

¹ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2538), หน้า 194.

พระพุทธเจ้าตรัสว่าสภาพธรรมหรือทำนองคลองธรรมเป็นของที่มีอยู่แล้วไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมนั้นแล้วนำมาบอกให้เข้าใจชัดขึ้น เรียกว่า “ธัมมนิยาม” ความจริงหรือสังขธรรมที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาตินี้จึงเป็นสิ่งที่นำมากล่าวสำหรับทุกคน²

พระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสนาที่ทำให้รู้ว่าอะไรเป็นธรรมเป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความจริง เราต้องปฏิบัติจนเรารู้เอง เมื่อรู้ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ต้องกลัวกิเลสตัณหาต่างถูกความรู้นั้นทำลายไปสิ้น ความไม่รู้(อวิชชา) ก็จะดับไปในทันทีเมื่อความรู้เกิดขึ้นมา³

จากความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถประมวลความหมายของพระพุทธศาสนาได้ว่า หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสังขธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบและได้นำมาสั่งสอน เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกนั่นเอง

2.1.2) ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

สามารถแสดง ได้ดังนี้

องค์ประกอบพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งของพุทธศาสนิกชน คือ พระรัตนตรัย 3 ประกอบด้วย

- 1) ท่านผู้สอนให้ประชุมชนประพฤติดชอบด้วย กาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัยที่ท่านเรียกว่า พระพุทธเจ้า
- 2) พระธรรมวินัยเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ ชื่อ พระธรรม
- 3) หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระอาจารย์แล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยชื่อพระสงฆ์⁴

คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา ดังนี้

- 1) อยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุผลและคุณงามความดี
- 2) เป็นตัวอย่างของระบบประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดในโลก และทันสมัยเสมอ
- 3) เป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยสอนให้เลิกระบบทาส ระบบวรรณะ

² สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, คุณลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อสังคม, 2511), หน้า 11.

³ พุทธศาสนิกฯ, คู่มือมโนมย, (กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์, 2506), หน้า 33.

⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, พิมพ์ครั้งที่ 78, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 29.

ระบบถือตัวเป็นใหญ่ ทั้งทาสภายในคือกิเลสตัณหาและทาสภายนอก คือการกักขังหน่วงเหนี่ยว

4) สอนในเรื่องการทำบุญ เลิกเบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งปวง ทั้งโดยการฆ่า และทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

5) สอนให้ค้นหาความจริงอันประเสริฐ จากการดำรงชีวิตทั่วไป เพื่อความหลุดพ้น

6) เน้นการใช้สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต

7) สอนให้พึ่งตนเอง ทำกรรมดียอมได้สิ่งที่ดี ไม่สอนการอ่อนวอน วังวอน

8) เป็นศาสนาเดียวในโลกที่ปฏิเสธตรรกวิทยา ซึ่งชาวโลกถือกันว่าเป็นศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย โดยได้เสนอหลักการอื่นที่สูงกว่า ดีกว่าตามหลักเหตุผล

9) มีหลักเกณฑ์และวิธีสอนจนตัวคำสอนอันเป็นวิทยาศาสตร์มาก่อนที่วิชาวิทยาศาสตร์ของโลกจะเกิดขึ้น⁵

ประโยชน์ของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีประโยชน์ในการช่วยบรรเทาปัญหาต่างๆ ของมวลมนุษยชาติ ดังนี้

1) ปัญหาเศรษฐกิจ คนขาดความสุขจากการมีทรัพย์ การใช้ทรัพย์ต้องเป็นหนี้เป็นสินกันมากจนถึงกับต้องทำงานผิดกฎหมายเพิ่มความเดือดร้อนได้มากขึ้น หากคนเราได้ยึดหลักอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิต มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานอันเป็นหน้าที่ของตน รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินไว้บ้าง คบหาสมาคมร่วมกิจกรรมการงานกับคนดี รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ตามกำลังทรัพย์ที่ตนอาจใช้จ่ายได้ ของเก่ารู้จักซ่อมแซม รู้จักประมาณในการจ่ายบริโภคสมบัติ ไม่หมกมุ่นอบายมุข เพียงเท่านั้นก็แก้ปัญหาเศรษฐกิจของปัจเจกชนได้ เมื่อแก้ที่ปัจเจกชนได้ชื่อว่าแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติได้

2) ปัญหาทางสังคม ขอเพียงให้ทุกคนยึดมั่นในหน้าที่ของตน ใครมีหน้าที่อย่างไร มีความรับผิดชอบในหน้าที่นั้นๆ มีเมตตากรุณา ไม่เลียดชีพในทางที่ผิด ไม่ละเมิดในสามัคคีธรรมของกันและกัน มีความสัจย์ คำไฟเราะอ่อนหวาน คำสมานสามัคคี และคำที่มีประโยชน์สงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ไม่ทำลายประโยชน์ของผู้อื่น วางตนเป็นมิตร สัมผัสสมานกัน ไม่ลำเอียงด้วยอคติ 4 ประการ ได้แก่ จันทาคติ ความลำเอียงเพราะรักใคร่เป็นส่วนตัว โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะไม่ชอบกยคติ คือ ลำเอียงเพราะความกลัวเป็นเหตุ และ โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะความเขลา

ปัญหาสังคมที่สร้างความอกสั่นขวัญแขวนก็จะสงบระงับไปได้ คำขวัญที่เรียกว่า “ช่วยกันปราบคอร์รัปชันให้สิ้นเพื่อแผ่นดินไทยอยู่รอด” ก็ไม่ต้องมี เพียงศีลห้าถือปฏิบัติในสังคมเป็นหลักในการดำรงชีวิต ปัญหาอาชญากรรมสังคมต่างๆ ก็จะยุติเอง⁶

⁵ สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของศีลธรรมที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ คือ

- 1) ศาสนา
- 2) ระเบียบวินัย
- 3) ความพอดี⁶

1) ศาสนา เป็นรากฐานของศีลธรรม ก็เพราะเราได้รับศีลธรรมจากศาสนา เมื่อพูดถึงศาสนาก็นึกไปถึงวัด เพราะวัดเป็นตัวแทนของศาสนา ผู้ที่ต้องการฟังเรื่องศีลธรรมเพื่อนำมาปฏิบัติก็ต้องเข้าวัดเพื่อได้รับรสพระธรรมมากขึ้น จิตใจผ่องใส เป็นอันว่าได้นำศีลธรรมเข้ามาประดับใจ เพราะการเข้าถึงศาสนา

2) ระเบียบวินัย เป็นรากฐานของศีลธรรม ก็เพราะเมื่อคนเรามีระเบียบในการปฏิบัติงาน มีวินัยในการรักษาตัวเคร่งครัดต่อหน้าที่ เป็นต้น ก็ทำให้เกิดศีลธรรม คือ ทำให้ เป็นคนสุภาพตรงต่อเวลา กิริยาละมุนละไมอันเป็นเรื่องของศีลธรรม

3) ความพอดี เป็นรากฐานของศีลธรรมก็เพราะคนเราเมื่อรู้จักพอดี ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับดำรงชีวิตให้อยู่ได้ด้วยความสุขสบายแล้ว ก็จะไม่ฟุ้งเพื่อเห่อเหิมเกินพอดี และมีจนเกินความจำเป็นไป อันจะทำให้มนุษย์ไม่ต้องแข่งชิงกัน ไม่คดโกงกัน ไม่ล้างผลาญกัน เพราะความรู้จักพอดี อันนับว่าเป็นรากฐานของศีลธรรมประการหนึ่ง

เด็กและเยาวชนเป็นประชากรที่มีคุณค่าของสังคม และอาจกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะเด็กและเยาวชนอยู่ในวัยและสภาพธรรมชาติที่มีศักยภาพ มีพลังและมีความคิด จิตใจ มีความพร้อมที่จะอุทิศตนเอง และเป็นกำลังสำคัญในการจะเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคต การสร้างคุณธรรม ในเด็กและเยาวชน สามารถทำได้ ดังนี้⁷

1. ปรับปรุงกระบวนการเรียน การสอน จริยธรรม คุณธรรม ศาสนธรรมในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยและในสถาบันศาสนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กและเยาวชน

2. ปรับปรุงองค์กรทางศาสนาและการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถให้แนวทางและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนสามารถเป็นผู้นำ ผู้ให้ความรู้และให้คำปรึกษาแก่ชุมชนและครอบครัว ในการช่วยแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน

⁶ พระโสภณคณาภรณ์, นักศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2524), หน้า 83-84.

⁷ แปลก สนธิรัตน์, เสี่ยงศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2502), หน้า 196 -197.

⁸ รายงานการสัมมนา, “เด็กไทย : ทิศทางในการพัฒนา” วันที่ 20 มีนาคม 2532 ณ ห้องประชุมงบประมาณ อาคาร บี รัฐสภา, จัดโดย คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน สภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า 87-89.

3. ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางมาตรการควบคุม และป้องกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมมิให้เผยแพร่เข้าสู่สังคม โดยการอบรม สัมมนาและให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

4. เร่งรัดให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับ สถานที่ห้ามเด็กและเยาวชนเข้าและให้มีการลงโทษเจ้าของสถานบริการที่ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด

5. ทำการศึกษาวิจัย เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน ใน เรื่อง การขาดคุณธรรม จริยธรรม

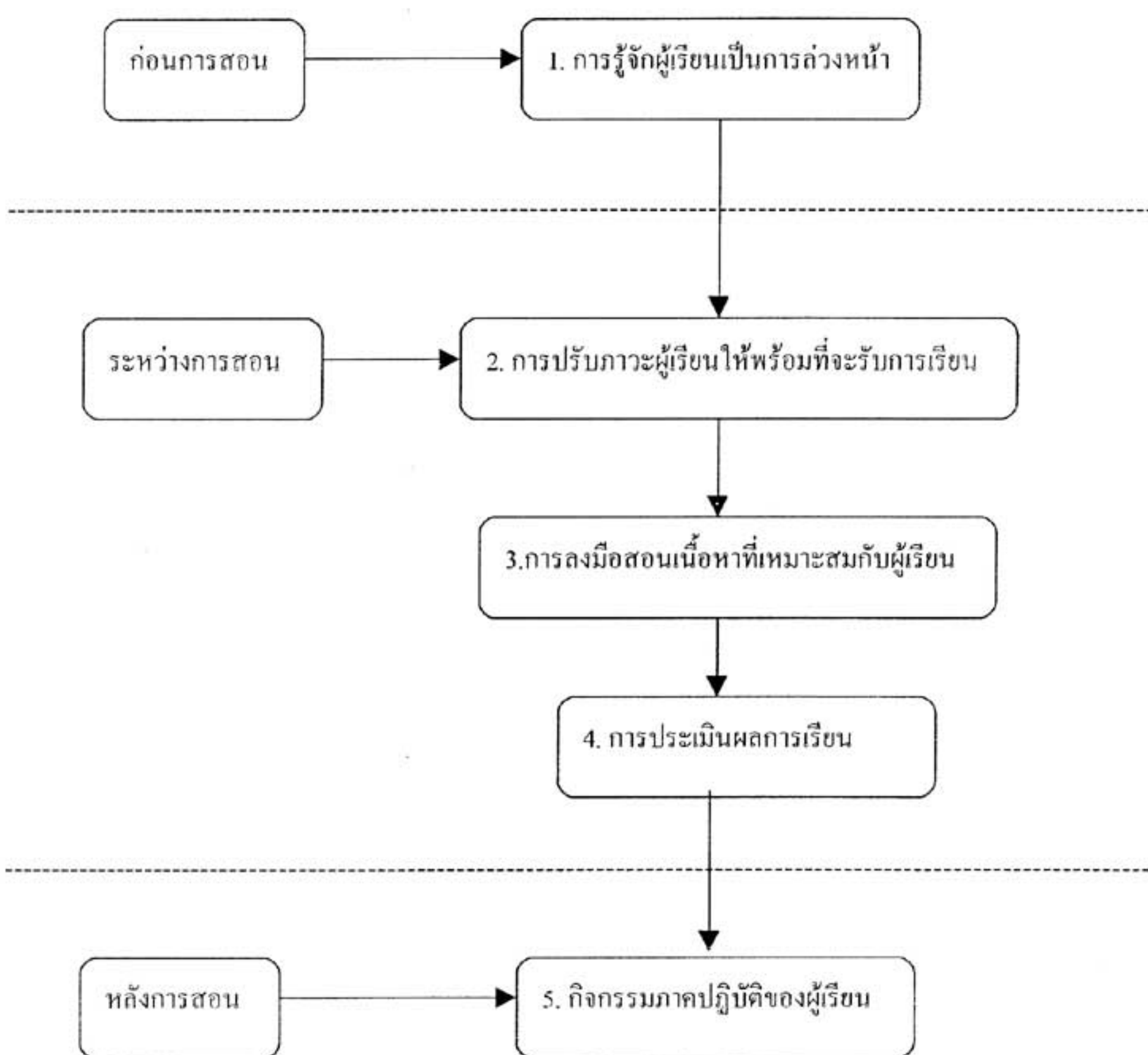
6. ให้สถาบันศาสนาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ(สยช.) สภาก่อตั้งการพัฒนาเด็กและเยาวชน(สอ.ดย.) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจเด็กและเยาวชน ให้มีระเบียบวินัย มีคุณธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า ศีลธรรม 3 ประการ ทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1) ศาสนา 2) ระเบียบวินัยและ3) ความพอดี มีส่วนในการพัฒนาความรู้คู่กับคุณธรรมในเยาวชนของไทยให้มีความรู้ ความสามารถ ฐานะ โดยทั้งนี้มีหน่วยงานต่างๆ ร่วมมือกันส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยใช้มาตรการต่างๆ เช่น การศึกษาวิจัย หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไข ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อพัฒนาจิตใจเด็กนักเรียนให้ดีขึ้น

2.2 กลวิธีการปลูกฝังความรู้และคุณธรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาและเยาวชนในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น ถือว่ายังไม่เป็นผู้มีความสมบูรณ์เต็มที่ในการพัฒนาทางความรู้และคุณธรรม เพราะอยู่ในปฐมวัย ย่อมมีข้อจำกัดหลายอย่างตามวุฒิภาวะของคน เช่นขาดความสามารถด้านการยอมรับเหตุผล กติกา และเงื่อนไขทางสังคมพร้อมทั้งขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง การที่ครูจะสอน และให้ความรู้ ปลูกฝังคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาควรที่จะอาศัยขั้นตอนตามพุทธวิธีการสอน ดังนี้ คือ

จากแผนผัง สามารถอธิบายได้ดังนี้ คือ

1) ก่อนการสอน

การรู้จักผู้เรียนเป็นการล่วงหน้า จากการศึกษาพระสูตรต่างๆ จะพบว่าพระพุทธองค์มีพระญาณหยั่งรู้เรื่องราวต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ในแต่ละวันพระองค์จะแผ่พระญาณตรวจดูว่ามีใครบ้างที่พระองค์ควรจะโปรด และสามารถรับคำสอนได้ พระองค์จึงสามารถรู้รายละเอียดได้เหมาะสมกับผู้เรียน ในแต่ละรายได้เป็นอย่างดี

2) ระหว่างการสอน

2.1) การปรับภาวะผู้เรียนให้พร้อมที่จะรับการสอน ในพระสูตรต่างๆ จะเห็นว่าผู้ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด หรือเข้าเฝ้าต่อหน้าพระพักตร์ เป็นคนที่มีมาจากหลายวรรณะ มีลักษณะแตกต่างกัน ระดับสติปัญญาแตกต่างกัน บางคนมาด้วยความศรัทธา บางคนมาเพราะต้องการลองดี ทำทาย หรือมาจับผิดพระพุทธเจ้า บางคนมีความเชื่อที่ผิด มีการปฏิบัติที่ผิด นิสัยของแต่ละคนก็แตกต่างกัน พระพุทธเจ้าจะใช้วิธีต่างๆ เพื่อเป็นการปรับภาวะให้ผู้เรียนมีความพร้อม มีความศรัทธา พร้อมที่จะรับการเรียนการสอน คล้ายกับการฝึกลูกม้าให้ละพยศเสียก่อน แล้วจึงเริ่มสอน กิจกรรมในส่วนนี้เป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในการเรียนการสอนและมีความชัดเจนในแทบทุกพระสูตร

2.2) ลงมือสอนเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีความศรัทธา ได้รับการจุดใจที่เหมาะสมและพร้อมที่จะเรียนเนื้อหาธรรมะ และแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้วิธีสอนและเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน ใช้เทคนิควิธีหลายอย่าง เช่นการถาม-ตอบ การอธิบายเนื้อหาโดยตรง การยกนิทานหรือเรื่องราวในอดีตมาอธิบาย การยกอุปมาอุปมัย การชี้แจงด้วยเหตุผล เป็นต้น ใช้จังหวะ ความลุ่มลึก และวิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละราย

2.3) การประเมินผลการสอน วิธีการประเมินผลการสอนในพระสูตรต่างๆ ไม่ปรากฏกิจกรรมที่เด่นชัด เพราะเนื้อหาในพระไตรปิฎกไม่ใช่กิจกรรมการเรียนการสอนที่ปรากฏจริง เป็นเพียงการเล่าเหตุการณ์ของพระสาวกว่าท่านเหล่านั้นพบเหตุการณ์อะไร พระพุทธองค์ตรัสสอนใคร อย่างไร และในท้ายผลเป็นอย่างไร ดังนั้น ในพระสูตรต่างๆ แสดงเพียงว่า ผู้รับการสอนรู้สึกอย่างไร เช่นมีความเข้าใจแจ่มแจ้ง รู้สึกชื่นชมยินดีพระภาษิต มีความศรัทธาขอปวารณาตนเป็นอุบาสก ขอบรรพชา หรือได้ดวงตาเห็นธรรม และบรรลุนิพพานในระดับต่างๆ พบว่าส่วนใหญ่จะแสดงถึงผลการสอน โดยที่ผู้รับการสอนได้ประจักษ์ด้วยตนเอง หรือเป็นการประเมินผลด้วยผู้เรียนเอง ในบางพระสูตรพระพุทธองค์ก็ตรัสชมยกย่องผู้เรียนที่ประสบความสำเร็จในระดับนั้นๆ

3) หลังการสอน

กิจกรรมภาคปฏิบัติของผู้เรียนหลังจากการได้รับฟังพระธรรมคำสอน และเข้าใจแนวทางแล้ว ผู้เรียนก็จะนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ถ้าเป็นฆราวาสก็บำเพ็ญตนเป็นคนดีตามคำสอน ถ้าเป็นบรรพชิตก็ปลีกตนไปบำเพ็ญภาวนาต่อจนบรรลุธรรมในระดับต่างๆ ตั้งแต่พระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์⁹

2.2.1 หลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาเยาวชนยุคโลกาภิวัตน์

ปัจจุบันนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน นักเรียนจะปรับตัวอย่างไรเพื่อให้มีความรู้และคุณธรรม ที่ทันสมัยเสมอ

คำว่า “โลกาภิวัตน์” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Globalization ซึ่งถ้าแปลตรงตัวก็คือ World wide แปลว่าโลกกว้าง โลกาภิวัตน์ โลกไร้พรมแดนเป็นยุคที่ข้อมูลข่าวสารเดินทางไปทั่วโลก เราสามารถรู้เรื่องราวต่างๆ เกือบทุกมุมโลกผ่านสื่อสารมวลชนในเวลาอันรวดเร็ว โลกทั้งโลกเหมือนหมู่บ้านเดียวกัน¹⁰

การที่จะปลูกฝังความรู้ และคุณธรรม ให้กับนักเรียนในยุคโลกาภิวัตน์ได้ดั่งนั้น ควรมีลักษณะดังนี้คือ

1) หลักในการประกาศหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 3 ประการ คือ

1.1) ปรับโลกให้เข้ากับธรรมะ ซึ่งคือตัวเนื้อธรรม เนื้อธรรมจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เราจะต้องปรับโลกให้เข้ากับธรรมะ

1.2) ปรับธรรมะให้เข้ากับโลก รูปแบบภาษาที่เราควรปรับ เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจะประกาศธรรมภาษาร่วมสมัย คือต้องสอนธรรมะใช้ภาษาร่วมสมัยให้ผู้รับฟังเข้าใจธรรมะ

1.3) ปรับเข้าหากันและกัน บางอย่างปรับเข้าหากันได้ เช่น วัฒนธรรม ค่านิยม กฎหมาย ระเบียบ กติกา เป็นต้น

2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องสอดคล้องกับยุคสมัยที่ว่ายุคสมัยนี้เป็ยุคสมัยแห่งการสื่อสาร เมื่อยุคสมัยนี้เป็นยุคสมัยสื่อสารมวลชน คณะสงฆ์ก็ควรที่จะเข้าไปใช้อุปกรณ์เหล่านั้น

⁹ พระชยสร สมบุญมาก(สมบุญ ญู), “พุทธวิธีในการสอน : สืบค้นจากพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543), หน้า1242-244.

¹⁰ วสัน อิงทรสระและไชย ณ พล, พระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์ประกาศธรรมสู่โลกกว้าง, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2538), หน้า 120-123.

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสื่อสารให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับข่าวพระพุทธศาสนาและประกาศธรรมตามสื่อสารให้ประชาชนได้เข้าใจในพระพุทธศาสนา ถึงเวลาแล้วที่คณะสงฆ์นั้นจะต้องรุกทางสื่อมากขึ้นโดยคงความเป็นธรรมะแท้ ที่มีคุณภาพ

3) การปรับปรุงการบริหารองค์กรต่างๆ ของชาวพุทธให้มีเอกภาพ ในทุกวันนี้ยังไม่มีเอกภาพต่างทำ ต่างคนต่างเผยแผร์ แต่หากมองในอีกมุมหนึ่ง ก็เป็นการดี เพราะจะได้ช่วยกันเผยแผร์ หากกระจัดอยู่กลุ่มเดียว ย่อมไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นองค์กรต่างๆ ควรจะสื่อและประสานงานถึงกันได้ โดยอาศัยเครือข่ายที่เป็นศูนย์กลางคอยรองรับและประสานงาน อย่างมีประสิทธิภาพ¹¹

หลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้ว ที่สามารถประมวลและเหมาะสมสำหรับสถานการณ์ปัจจุบัน การปลูกฝังความรู้และคุณธรรม ทางพระพุทธศาสนานักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 สามารถแสดงได้ อาทิ เช่น

1. ความมีระเบียบวินัย
2. ความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม
3. ความขยันประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. การรู้จักคิดริเริ่ม วิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
7. ความมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
8. การรู้จักพึ่งตนเองและความมีอุดมคติ
9. ความรู้สึภภาคภูมิและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
10. การรู้จักเสียสละ มีเมตตา อารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญและสามัคคีกัน¹²

คุณธรรม ทั้ง 10 ประการ เช่น ความมีระเบียบวินัยนี้ ตรงกับหลักธรรม คือ ศีล เป็นต้น นี้ถือเป็นนโยบายในการอบรมสั่งสอนนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ เพื่อการพัฒนาประเทศตามนโยบายของรัฐบาล คณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเข้าร่วมประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย เมื่อเดือนมกราคม 2523 ที่ ประชุมได้สรุปถึงจริยธรรมที่สำคัญที่ควรริบเร่งพัฒนาปลูกฝังในสังคมโดยรีบด่วนว่ามีดังต่อไปนี้

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

¹² ชันลือญ วุฒิจันทร์, หลักการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542), หน้า 2.

1. การไม่สัจจะ หรือไม่สัจธรรม หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความจริง เชื่อถือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลตามแนวกาลามสูตร เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีหลักฐาน ข้อมูลรองรับที่สามารถพิสูจน์ตรวจสอบได้ นิยมการแสวงหาความรู้ ความจริง

2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการกระบวนกรค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาหรือข้อขัดอุปสรรคข้อยุ่งยากต่างๆที่เผชิญอยู่ จัดเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับการใช้กระบวนการตามวิธีวิทยาศาสตร์หรืออริยสัจ 4

3. เมตตา-กรุณา หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิด หรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม ประพฤติตนที่เป็นประโยชน์และแสดงความเป็นมิตรแท้

4. สติ-สัมปชัญญะ หมายถึง ค่านิยมที่เกี่ยวกับการระลึกรู้ตัวเสมอว่าตนกำลังทำสิ่งใด มีความพร้อมและตื่นตัวในการรับรู้จากสิ่งแวดล้อมอย่างฉับไว กระตุ้นเตือนตนเองให้ตัดสินใจประพฤติปฏิบัติในสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

5. ไม่ประมาท หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการมีการวางแผน มีการเตรียมพร้อม มีการคาดการณ์ได้ถูกต้อง คือผลที่ตามมาของการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติใดๆของตนเอง ทำให้เกิดการยับยั้งชั่งใจ ควบคุมตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ต่างๆได้อย่างเหมาะสม

6. ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริง และความถูกต้องดีงาม เช่น ตรงต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ ตรงตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ ตรงต่อคำมั่นสัญญา เป็นต้น

7. ขยันหมั่นเพียร หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน ความเพียรพยายาม มีการไต่ร่ตรงปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

8. หิริ-โอปตัมปะ หมายถึง ค่านิยมเกี่ยวกับความละอายเกรงกลัว ไม่ปรารถนาต่อการประพฤติชั่วหรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรม และมาตรฐานความดีงามของสังคมทุกชนิด จะประเมินการกระทำของตนเองเสมอ และเลือกประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม¹³

วิธีเลือกนี้ได้นำมาจากเนื้อหาของหลักธรรมทั่วไป ได้ผ่านการกลั่นกรองของผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ สรุปได้ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทั้ง 8 ข้อนี้ มีลักษณะทั่วไปและเป็นตัวแทนของคุณธรรมของคนทั่วไปพอจะเข้าใจได้เหมือนกัน ซึ่งจะเลือกเป็นตัวแทนของการสอนหลักธรรมในด้านการวัดตัวแปร เหตุผลที่เลือกทั้ง 8 ข้อนี้ เพราะครอบคลุมคุณธรรมทั่วไป

¹³ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมไทย, (กรุงเทพฯ: อัดตำนาน, 2523).

จะเห็นได้ว่า การที่จะพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนต้องปรับตัวให้ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ โดยพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับกาลสมัย แต่ทั้งนี้โดยยึดหลักธรรมะตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการสอน เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู เป็นต้น

2.2.2 หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต่อเยาวชนไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6

ปัจจุบันได้มีการตื่นตัวเรื่องความรู้ คู่คุณธรรมสำหรับเยาวชนทุกระดับ จนกระทั่งคณะรัฐบาล โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำคู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีพุทธศักราช 2544 ขึ้นโดยเลือกเฟ้นหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่เยาวชนแต่ละระดับ สำหรับงานวิจัยนี้ได้คัดเลือกเฉพาะที่เหมาะสมกับเยาวชนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6 ดังแสดงรายละเอียดได้ ดังนี้

1. พระรัตนตรัย ประกอบด้วย

1.1 พระพุทธ

- พุทธจริยา 3

1.2 พระธรรม

- อริยสัจ 4
- หลักกรรม

1.3 พระสงฆ์

2. ไตรสิกขา

- สีล สมาธิ ปัญญา

3. โอวาท 3

3.1 ไม่ทำชั่ว

- เบญจศีล
- อบายมุข 4

3.2 ทำความดี

- เบญจธรรม
- บุญกิริยาวัตถุ 3

- อคติ 4
- อิทธิบาท 4
- กัตถัญญกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา
- กัตถัญญกตเวทีต่อประเทศชาติ บิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง ครู อาจารย์ โรงเรียน และสังคมที่ควรกัตถัญญ

เรียน และสังคมที่ควรกัตถัญญ

- มงคล 38
- เคารพ
- ถ่อมตน
- ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน
- ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- ทำการงานไม่อาภูล
- อดทน
- ทำจิตให้บริสุทธิ์(บริหารจิตและเจริญปัญญา)¹⁴

4. ศรัทธา 4

ความหมาย

ศรัทธา ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อ ความมั่นใจเพราะได้พิจารณาไตร่ตรองมองเห็นเหตุผลด้วยปัญญาแล้ว¹⁵

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่าศรัทธานี้อยู่ในธรรม 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้มีศรัทธา
2. เป็นผู้มีhiri
3. เป็นผู้มีโศตปปะ
4. เป็นผู้ปรารภความเพียร
5. เป็นผู้มีปัญญา

¹⁴ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 17-28.

¹⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 418.

ภิกษุประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้นใจ ไม่เร่าร้อนในภพนี้แล หลังจากตายแล้วพึงหวังได้สุคติ¹⁶

ประเภทและความสำคัญ

ในทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกศรัทธาไว้ 4 ประเภท คือ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือจงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความชั่ว ความดี มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคยโชค เป็นต้น

2) วิบากสัทธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกฝนตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้¹⁷

ในศรัทธา 4 อย่างที่แสดงนี้มีที่มาในพระไตรปิฎกจริงๆคือข้อ 4 อย่างเดียว ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “คืออริยสาวก ในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง”¹⁸

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมได้อานิสงส์ 5 ประการ คือ

1. เมื่อจะอนุเคราะห์ ย่อมอนุเคราะห์ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่อนุเคราะห์ผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
 2. เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาผู้มีศรัทธาก่อน ไม่เข้าไปหาผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
 3. เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้มีศรัทธาก่อน ไม่ต้อนรับผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
 4. เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่แสดงธรรมแก่ผู้ไม่มีศรัทธาก่อน
- ก่อนกุลบุตรผู้มีศรัทธา หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์¹⁹

¹⁶ อัง.ปญจก. (ไทย) 22/3/6.

¹⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 164-165.

¹⁸ อัง.สตุตถก.(ไทย) 23/4/5

¹⁹ อัง.ปญจก. (ไทย) 22/38/59.

พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงบุตรผู้มีศรัทธา และสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมเป็นที่ปรารถนาของ บิดา มารดาไว้ คือ

1. บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้วจักเลี้ยงเรา
2. บุตรจักช่วยทำกิจของเรา
3. วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน
4. บุตรจักปฏิบัติ มารดา บิดาเมื่อเห็นฐานะ 5 ประการนี้แล จึงปรารถนาบุตรผู้เกิด

ในตระกูล²⁰

สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชาวชนที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องมีความเชื่อและ ศรัทธา 4 ประการ คือ 1. กัมมสัทธา 2. วิปากสัทธา 3. กัมมัสสกตาสัทธา 4. ตถาคตโพธิสัทธา เพะ ว่าจะเกิดอานิสงส์ 5 ประการคือ 1. เมื่อจะอนุเคราะห์ ย่อมอนุเคราะห์ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่อนุเคราะห์ผู้ ไม่มีศรัทธาก่อน 2. เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาผู้มีศรัทธาก่อน ไม่เข้าไปหาผู้ไม่มีศรัทธาก่อน 3. เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้มีศรัทธาก่อน ไม่ต้อนรับผู้ไม่มีศรัทธาก่อน 4. เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้มีศรัทธาก่อน ไม่แสดงธรรมแก่ผู้ไม่มีศรัทธาก่อน 5. หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ชาวชนผู้มีศรัทธา ย่อมได้อานิสงส์ 5 ประการนี้ซึ่งพระ พุทธองค์เปรียบชาวชนเหล่านี้ไว้ว่า เปรียบเหมือนคันไถใหญ่ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง มีพื้นราบเรียบ ย่อมเป็นที่พึงของหมูนกโคขروب ฉนโค กุลบุตรผู้มีศรัทธาก็นั้นนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นที่พึงของคน หมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แสดงให้เห็นว่าการที่นักเรียนเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธ ศาสนา ย่อมบังเกิดอานิสงส์ 5 ประการนี้ และเป็นที่ต้องการของบิดา มารดา ที่หวังจะได้พึ่งพาบุตร ธิดาของตน เหมือนได้นั่งพักผ่อนใต้ต้นไทร มีร่มเย็น ฉะนั้น การมีศรัทธาอย่างนี้จึงเป็นเครื่องหมาย ของคนดี เป็นนักเรียนที่ดีของบิดา มารดา ครู อาจารย์ และต่อชนทั้งปวง เสมอ การที่จะปลูกฝังนัก เรียนให้เกิดศรัทธาได้นั้น หน้าที่หลักต้องเป็นของบิดา มารดา พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และครู อาจารย์ในโรงเรียน รวมทั้งผู้ใหญ่ทั้งหลายด้วยต้องทำตัวเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นต้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงการจัดทำหลักสูตร การศึกษา ขั้นพื้นฐานไว้ว่า “มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด หลักสูตรแกนกลางการ ศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบ อาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์

²⁰ อจ.ปญจก. (ไทย) 22/38/60-61.

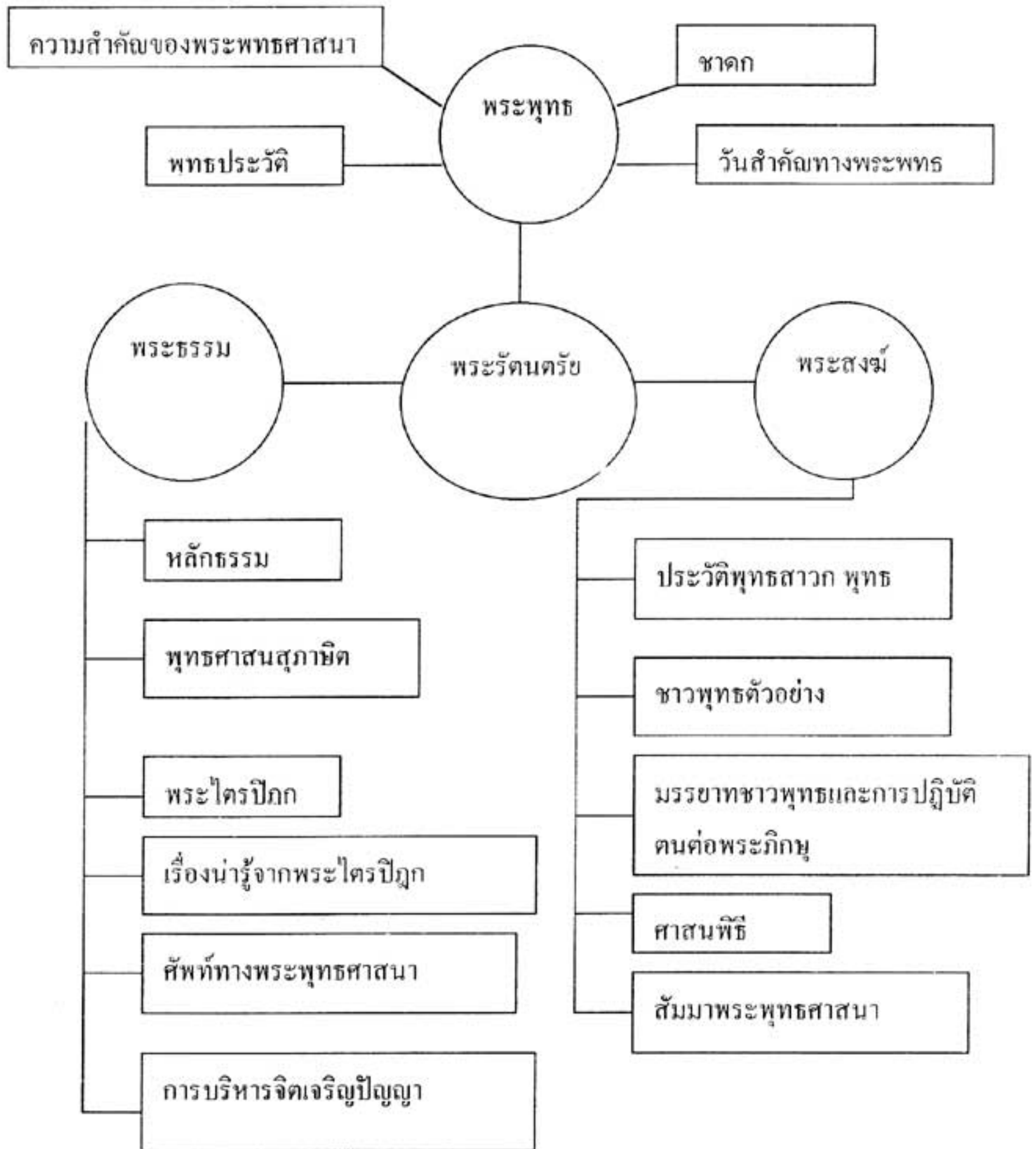
ประสงค์ในวาระหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”²¹

การจัดทำหลักสูตรแกนกลางของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเริ่มดำเนินการเป็นรูปธรรมเมื่ออธิบดีกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะผู้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี มีหนังสือลงวันที่ 28 มิถุนายน 2544 ถึงอธิบดีกรมการศาสนาเพื่อให้เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอบหมายพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการพิจารณาหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาตามจำนวนที่เห็นสมควร มหาเถรสมาคมในคราวประชุมครั้งที่ 19/2544 เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2544 มีมติมอบหมายให้ พระเทพวรเมธี เลขานุการแม่กองสนามหลวง และ พระเทพโสภณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนมหาเถรสมาคมร่วมพิจารณาหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนากับกรมวิชาการ การดำเนินการได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ดังมีผังมโนทัศน์และรายละเอียด หลักธรรม คุณธรรมที่ควรปลูกฝังคู่กับความรู้ความสามารถ ดังนี้ คือ²²

²¹ พระเทพโสภณ(ประจักษ์ ฐมฺมจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), 1-3.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2-7.

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา²³

คำอธิบายความเชื่อมโยงของผังมโนทัศน์เป็นดังนี้ การศึกษาประวัติพระพุทธศาสนา และความสำคัญพระพุทธศาสนา ก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์²⁴ เรื่องหลักธรรมในระดับประถมศึกษานั้น ยังไม่ต้องเรียนทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาลึกซึ้งแต่เรียนหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4 เป็นความรู้เบื้องต้น แต่ให้เน้นเรื่องพุทธโอวาท 3 เพื่อสร้างลักษณะนิสัย ดังมีรายละเอียด ดังนี้ คือ²⁵ .-

รายละเอียดสาระการเรียนรู้ หลักธรรม คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

กับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6²⁶

หัวข้อเรื่อง	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	● พระพุทธศาสนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าของชาติไทย ● พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย	● ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ
- พุทธประวัติ	● สรุปรูปพุทธประวัติ ● เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ● พุทธกิจสำคัญ	● สรุปรูปพุทธประวัติ ● ปลงอายุสังขาร ● ปิณฑมณฑก ● ปริณิพพาน ● การถวายพระเพลิง ● แจกพระบรมสารีริกธาตุ ● สังเวชนียสถาน 4
2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	พระรัตนตรัย - ศรัทธา 4 ● พระพุทธ - พุทธจริยา 3 ● พระธรรม - อริยสัจ 4 - หลักกรรม ● พระสงฆ์ ไตรสิกขา ● ไม่ทำชั่ว - เบญจศีล - อปายมุข 4 ● ทำความดี - เบญจธรรม	พระรัตนตรัย - ศรัทธา 4 ● พระพุทธ - พุทธกิจ 5 ● พระธรรม - อริยสัจ 4 - หลักกรรม ● พระสงฆ์ ไตรสิกขา - ศีล สมาธิ ปัญญา โอวาท 3 ● ไม่ทำชั่ว - เบญจศีล - อปายมุข 6

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-40.

หัวข้อเรื่อง	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
	- บุญกิริยาวัตถุ 3 - อคติ 4	- อกุศลมูล 3 ● ทำความดี - เบญจธรรม - กุศลมูล 3
2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	- อิทธิบาท 4 - กัตถุญญกตเวทิต่อพระพุทธศาสนา - มงคล 38 - ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน - การงานไม่อาภูล - อุดทน ● ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา)	- พละ 4 - การละ 6 - กัตถุญญกตเวทิต่อพระมหากษัตริย์ - มงคล 38 - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม ● ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา)
- พุทธศาสนภายิต	● วิริเยน ทุกขมจเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ● ปัญญา โลกสุมิ ปชโชโต ปัญญาคือแสงสว่างในโลก	● สงเจน กิตติ ปโปติ คนจะได้เกียรติ ด้วยสัจจะ ● ขลาวที ตถาการิ พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น
- พระไตรปิฎก	● การแบ่งพระไตรปิฎกเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม	● ลักษณะเฉพาะและความสำคัญของพระไตรปิฎก
- เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก	● อสฬษร่าย 4 ตัว	● หากินผดถินข่อมพินาศ
- ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ควรทราบ	● สันโดษ (ในสิ่งเสพเสวย) – ไม่สันโดษ (ในกุศลธรรม)	● ตัณหา – ฉันทะ

หัวข้อเรื่อง	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. ประวัติพุทธสาวก – พุทธสาวิกา - ชาดก	● พระโสมโกฬิวิสะ ● จุฬเสฏฐิชาดก ● วัณณาโรหชาดก	● พระราชนะ ● ทิฆมิตโกสลชาดก ● สัพพทาฐิชาดก
4. หน้าที่ชาวพุทธ	● การจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย ประหยัดมีประโยชน์และถูกต้องตามหลัก ● ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนสถาน ● การสร้างความสำนึกในประโยชน์และคุณค่าของการรักษาศีล ● การเข้าค่ายคุณธรรม ● การแสดงตนเป็นพุทธนามกะ	● ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส – สังฆาวาส และการปฏิบัติหน้าที่เหมาะสม ● การเข้ารับการบรรพชาในพระพุทธศาสนา ● การเข้าค่ายคุณธรรม ● การแสดงตนเป็นพุทธนามกะ
- มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ	● การชวนชวนและการมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ● การปฏิบัติตนขณะประกอบพิธีกรรม ● การไหว้พระรัตนตรัย บิคา มารดา ครูอาจารย์ ผู้ที่เคารพนับถือ และบุคคลตามฐานะ ● การกราบพระรัตนตรัย กราบบุคคลตามฐานะ และการกราบศพ	● การถวายของแก่พระภิกษุ ● การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม ● การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์ต่อศาสนา
- ชาวพุทธตัวอย่าง	● สมเด็จพระสังฆราช (สา) ● อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ	● พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ● สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

จากมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา 5-6 ซึ่งเป็นแกนหลักในการเรียนการสอนนั้น สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้ คือ.-

1) พระรัตนตรัย

ความหมาย

รัตน, รัตนะ หมายถึง แก้ว, ของวิเศษหรือมีค่ามาก, สิ่งประเสริฐ, สิ่งมีค่าสูงยิ่ง เช่น พระรัตนตรัย และรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ²⁸

ตรัย แปลว่า สาม

ประเภท

พระรัตนตรัย ถือเป็นหลักที่เคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน 3 อย่าง ประกอบด้วย

1. พระพุทธเจ้า 2. พระธรรม และ 3. พระสงฆ์

ดัง พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ

ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำทางอันประเสริฐมาให้

ทรงเป็นยอดเยี่ยมกว่าใครๆ ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐไว้

นี่เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า

ด้วยสิ่งนี้จะ ขอให้มีความสวัสดิ์”

พระปิณาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิดใหม่

ทั้งมีจิตเบื้องหน้าในภพที่จะเกิดต่อไป

ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มี พืช* สิ้นแล้ว ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็นปราชญ์

ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป

นี่เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์”²⁹

²⁸ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2538), หน้า 248-249.

* พืช ในที่นี้ หมายถึงปฏิสนธิวิญญาน

²⁹ พ.พ.(ไทย) 25/14-15/13.

ความสำคัญ

เกี่ยวกับพระรัตนตรัยสามารถอธิบายขยายความได้ดังนี้ พระรัตนตรัย หมายถึง พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ การน้อมใจระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยนั้น เข้าใจความหมายอย่างถูกต้องและยึดถือเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติหรือเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตเรียกว่า สรณคมน์ ไตรสรณคมน์ หรือ ไตรสรณาคมน์ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ดังแสดงได้ดังนี้

1.1) พระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า หมายถึง พระผู้ตรัสรู้เองและสอนผู้อื่นให้รู้ตาม³⁰

พระพุทธคุณ มี 9 บท คือ

1. เชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะห่างไกลจากกิเลส เพราะกำจัดข้าศึกคือกิเลส เพราะหักซึ่งกำแห่งสังสารวัฏคือการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม เพราะไม่ทำบาปในที่ลับ
2. เชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ
3. เพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะ
4. เสด็จไปด้วยดี เพราะเสด็จไปงาม เพราะเสด็จไปสู่ฐานะที่ดี เพราะเสด็จไปโดยชอบ และเพราะตรัสไว้โดยชอบ
5. รู้แจ้งโลก รู้เหตุเกิดโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับโลก
6. เป็นสารathiผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะทรงฝึกฝนคนที่ควรฝึกฝน ทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน ด้วยอุบายต่างๆ
7. เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะทรงสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ด้วยประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน ตามสมควร ประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์จะพึงได้รับ
8. ทรงรู้อะไรที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนผู้อื่นให้รู้ตาม
9. เชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะ 1) ทรงมีโชค 2) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส 3) ทรงประกอบด้วยภคธรรม 6 ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ขส, สิริ, ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการและความเพียร) 4) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม 5) ทรงเสพอริยธรรม 6) ทรงคายค้นหาในภพทั้งสาม 7) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก 8) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว 9) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย 4 เป็นต้น³¹

³⁰ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 116.

³¹ วิมท. (ไทย) 1/1/1-2.

1.2) พระธรรม

พระธรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ³²

1.3) พระสงฆ์

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า³³ รักษา ศีล 227 ข้อ พระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญต่อเยาวชน ดังนี้ บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชน บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการช่วยแก้ปัญหาสังคมของเยาวชน เป็นต้น

สามารถวิเคราะห์ได้ว่า พระรัตนตรัยนี้เป็นส่วนที่สำคัญยิ่งเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่เยาวชน คุณแห่งพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์นั้น เป็นที่น่าเลื่อมใส ก่อให้เกิดศรัทธาอย่างมั่นคง เมื่อเยาวชนมีศรัทธามั่นคงดีแล้ว ก็ย่อมโน้มปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่อไป และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันผสมผสานกับความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยธรรมะ ไม่เป็นความรู้ที่มีโลก โกรธ หลง เป็นตัวนำนั่นเอง

2) อริยสัจ 4

ความหมาย

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ³⁴

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้บุคคลผู้เข้าถึงให้เป็นอริยชน และความจริงอันทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติห่างไกลจากข้าศึก³⁵

ประเภท

อริยสัจ มี 4 ประการ คือ

- 1) ทุกขอริยสัจ
- 2) ทุกขสมุทัยอริยสัจ

³² พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 116.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 181.

³⁵ วศิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : ธรรมดา, 2544), หน้า 13.

- 3) ทุกขนิโรธอริยสัง
- 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง³⁶

ความสำคัญ

สามารถแจกแจงได้ดังนี้

1) ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ขัดแย้ง ขัดบดพร้อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็น ที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์

2) ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กาม ตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

3) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตนหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัด
อวิชชา ตำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย

4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง มรรคมืองค์ 8 นี้สรุปลงในไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา³⁷

และอริยสัจ 4 มีท่านผู้รู้กล่าวถึงความสำคัญไว้ว่า

1. เป็นความรู้หรือหนทางนำไปสู่นิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ความรู้ในอริยสัจ 4 นี้ คือความรู้ในอริยสัจประกาศว่าทุกข์คืออะไร สมุทัย(เหตุให้เกิดทุกข์) เกิดขึ้นได้อย่างไร จะหาทางดับทุกข์(นิโรธ) ได้อย่างไร ผลที่เกิดจากการดับทุกข์(มรรค) นั้นเป็นอย่างไร³⁸

2. เป็นหัวใจของพุทธปรัชญา มีความสำคัญในฐานะเป็นผลของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า³⁹

3. อริยสัจ 4 เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหานั้น ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้าทุกคนอยู่ การแก้ปัญหาวินิจจะต้องดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนิน

³⁶ อง.ทศ.(ไทช) 20/62/242-243.

³⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 181.

³⁸ เดือน กำดี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, 2534), หน้า 18.

39 เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

การให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้นๆแล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลง วิธีการของ อริยสังข์เป็นแนวทางแห่งการแก้ปัญหาวีถีทุกๆอย่าง⁴⁰

จากความหมาย ประเภทและความสำคัญสามารถวิเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับอริยสังข์ 4 ได้ ว่าอริยสังข์ นี้ เรียกกันสั้นๆว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อริยสังข์ 4 นี้ เป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง มนุษย์ทุกคนต้องประสบกับภาวะ อริยสังข์ 4 นี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ต้องประสบกับทุกข์ นักเรียนต้องรู้จักว่า สิ่งที่เป็นทุกข์ที่นักเรียนประสบอยู่นี้ มีอะไรที่เกี่ยวข้องตามคำสอนหรือไม่ เมื่อนักเรียนรู้และเข้าใจแล้ว ก็จะน้อมเข้ามาใส่ใจ ตามหลักความจริงนั้น แล้วสืบสาวหาสาเหตุต่อไป แล้วก็หาวิธีการดับหรือผ่อนคลายทุกข์นั้น จนหมดทุกข์ในที่สุด ซึ่งในระดับนักเรียน ป.5-6 นี้อาจจะยังไม่ถึงขั้นต้องเป็นอรหันต์ก็ได้ ยกตัวอย่าง นักเรียน เป็นทุกข์เพราะสอบวิชาภาษาอังกฤษไม่ผ่าน(ทุกข์) แทนที่นักเรียนจะมานั่งร้องไห้ เศร้าโศก เสียใจ หรือประชดตัวเอง ด้วยการเสพยาบ้า นักเรียนก็มานั่งคิดว่า ทุกข์ที่สอบไม่ผ่านเพราะอะไร(สมุทัย) เมื่อรู้สาเหตุ เช่น ไม่ขยันอ่านหนังสือ นักเรียน ก็มาขยันอ่านหนังสือ กำหนดตารางเวลาอ่านหนังสืออย่างเป็นขั้นตอน(นิโรธ) จากนั้นนักเรียนก็ลงมือปฏิบัติตามที่วางแผนไว้(มรรค)จนนักเรียนสอบใหม่อีกครั้ง หรือสอบครั้งต่อไปก็ผ่านหมด บังเกิดผล คือ ความสำเร็จ มีผลเป็นความสุขทั้งของตนเอง และผู้อื่น(ผล) เป็นต้น

3) หลักกรรม

ความหมาย

กรรม(กมฺม) หมายถึง การกระทำที่เกี่ยวข้องด้วยกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำดี หรือกระทำชั่ว เรียกชื่อว่ากรรม ถ้าเป็นกุศล เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าเป็นอกุศล เรียกว่า อกุศลกรรม ถ้ากระทำด้วยกาย เรียกว่า กายกรรม ถ้ากระทำด้วยวาจา เรียกว่า วจีกรรม ถ้ากระทำด้วยใจ เรียกว่า มโนกรรม⁴¹

กรรม หมายถึง การกระทำ, การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม⁴²

⁴⁰ วสิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา, หน้า 16.

⁴¹ พระราชวิสุทธิโสภณ(วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9), กรรมที่ปณี, (กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2521), หน้า 17.

⁴² พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 69.

ประเภทของกรรม

(1) กรรม 2

1.1) อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว การกระทำที่ไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ

1.2) กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญาส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ⁴³

กฎแห่งกรรมเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงการกระทำและผลการกระทำ โดยในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงกฎแห่งกรรมไว้ว่า บุคคลทำกรรมใด ย่อมมองเห็นกรรมนั้นในตน ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลที่ชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น⁴⁴

(2) กรรม 3

ประกอบด้วย

2.1) กายกรรม กรรมทำด้วยกาย การกระทำทางกาย

2.2) วจีกรรม กรรมทำด้วยวาจา การกระทำทางวาจา

2.3) มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ การกระทำทางใจ⁴⁵

ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“ตปัสสี เราบัญญัติกรรมในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่วไว้ 3 ประการ คือ

1) กายกรรม 2) วจีกรรม 3) มโนกรรม

“ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง 3 ประการที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว มิใช่การกรรมหรือวจีกรรม”⁴⁶

⁴³ อ.จ.ติก.(ไทย) 20/112/353.

⁴⁴ พ.ชว.(ไทย) 27/15/201.

⁴⁵ ม.ม.(ไทย) 13/57/55.

⁴⁶ ม.ม.(ไทย) 13/57/54-55.

ความสำคัญของกรรม

การกระทำทางกาย วาจา ใจนี้ มีทั้งที่เป็นบุญ(กุศลมูล)และบาป(อกุศลมูล)

กุศลมูล แปลว่า รากเหง้าแห่งกุศล ดันเหตุแห่งความดี มี 3 อย่าง คือ

1. อโลกะ ความไม่โลภ ไม่อยากได้
2. อโทสะ ความไม่ประทุษร้าย ความไม่โกรธ
3. อโมหะ ความไม่หลง ความไม่มึนเมา⁴⁷

กุศลมูลทั้ง 3 อย่างนี้เป็นดันเหตุเป็นรากเหง้าให้ทำความดีต่างๆ อันเป็นกายสุจริต วจิตสุจริต และมโนสุจริต เป็นธรรมฝ่ายดีที่ทุกคนควรปลูกฝังให้มีประจำใจ

อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าแห่งอกุศล ดันเหตุแห่งความชั่ว มี 3 อย่าง คือ

1. โลภะ ความโลภ ความอยากได้
2. โทสะ ความประทุษร้าย ความโกรธ
3. โมหะ ความหลง ความมึนเมา⁴⁸

อกุศลมูลทั้ง 3 อย่างนี้เป็นรากเหง้า เป็นดันเหตุให้ทำความชั่วต่างๆ อันเป็นกายทุจริต วจิตทุจริต และมโนทุจริต เป็นธรรมฝ่ายไม่ดีที่ทุกคนควรกำจัด ควรระวังไม่ให้เกิดขึ้นครอบงำจิตใจ

พระพุทธเจ้าตรัสถึงอกุศลกรรมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้วิบากกรรม จะไม่กล่าวถึงความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์เจตนาทำขึ้น ตั้งสมขึ้น ก็วิบากนั่นเองที่สัตว์พึงเสวยในปัจจุบันก็มี ในอนาคตภพก็มี หรือในอภัพตต่อๆไปก็มี ภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้วิบากกรรมจะไม่กล่าวถึงการที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ของกรรมที่สัตว์เจตนาทำขึ้น ตั้งสมขึ้น ในข้อนั้นแล วิบัติคือโทษแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ วิบัติคือโทษแห่งวจีกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 4 ประการ วิบัติคือโทษแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ วิบัติคือโทษแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างไร คือบุคคลบางคนในโลกนี้

1. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ หยาบฆ่า มีมือเปื้อนเลือด ปกใจอยู่ในการฆ่าและการทุบตีไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง

2. เป็นผู้ลักทรัพย์ คือ เป็นผู้ถือเอาทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นซึ่งอยู่ในบ้าน หรืออยู่ในป่าที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยจิตเป็นเหตุขโมย

3. เป็นผู้ประพฤติดีกในกาม คือ เป็นผู้ประพฤติกว้างในสตรีที่อยู่ในปกครองของมรดา ที่อยู่ในปกครองบิดา ที่อยู่ในปกครองของพี่ชายน้องชาย ที่อยู่ในปกครองของพี่สาวน้องสาว ที่อยู่ในปกครอง

⁴⁷ ที.ปา.(ไทย) 11/305/259.

⁴⁸ ที.ปา.(ไทย) 11/305/259.

ครองของญาติ ที่ประพฤดิธรรม มีสามี มีกฎหมายคุ้มครอง โดยที่สุด แม้สตรีที่บุรุษสวมด้วยพวงมาลัยหมายไว้

วิบัติ คือโทษแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างนี้แล

วิบัติ คือ โทษแห่งวจีกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 4 ประการ เป็นอย่างไร คือบุคคลบางคนในโลกนี้

1. เป็นผู้พูดเท็จ คือ อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ‘ท่านรู้สิ่งใดจงกล่าวสิ่งนั้น’ บุคคลนั้นไม่รู้ก็กล่าวว่า ‘รู้’ หรือรู้ ก็กล่าวว่า ‘ไม่รู้’ ไม่เห็นก็กล่าวว่า ‘เห็น’ หรือเห็นก็กล่าวว่า ‘ไม่เห็น’ กล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อำิสเล็กน้อยบ้าง

2. เป็นผู้พูดส่อเสียด คือ ฟังความฝ่ายนี้แล้วไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วมาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น ยุยงคนที่สามัคคีกัน ส่งเสริมคนที่แตกแยกกัน ชื่นชมยินดีเพเลิดเพลินต่อผู้ที่แตกแยกกัน พูดแต่ถ้อยคำที่ก่อความแตกแยกกัน

3. เป็นผู้พูดคำหยาบ คือ กล่าวแต่คำที่หยาบคาย กล้าแข็ง เผ็ดร้อน หยาบคายร้ายกาจแก่ผู้อื่น กระทบกระทั้งผู้อื่น โกลัต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ

4. เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ คือ พูดไม่ถูกเวลา พูดคำไม่จริง พูดไม่อิงประโยชน์ พูดไม่อิงธรรม พูดไม่อิงวินัย พูดคำที่ไม่มีหลักฐาน ไม่มีอ้างอิง ไม่มีที่กำหนด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

วิบัติ คือโทษแห่งวจีกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 4 ประการ เป็นอย่างนี้แล

วิบัติ คือโทษแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้

1. เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา คือ เพ่งเล็งอยากในทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นว่า ‘ทำอย่างไร ทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นจะพึงเป็นของเรา’

2. เป็นผู้มิจฉิพยาบาท คือ มีจิตคิดร้ายว่า ‘ขอสัตว์เหล่านี้จงถูกฆ่า จงถูกทำลาย จงขาดสูญ จงพินาศไปหรืออย่าได้มี’

3. เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ‘ท่านที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤดิดีปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก’

วิบัติคือโทษแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างนี้แล เพราะวิบัติจาก กายกรรม 3 วจีกรรม 4 และมโนกรรม 3 ประการนี้ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้ว ไปจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”⁴⁹

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกุศลกรรมไว้ว่า “สมบัติแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างไร

คือบุคคลบางคนในโลกนี้

1. เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑอาวุธและสัตว์ราหู มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่
2. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ ไม่ถือเอาทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจ ของผู้อื่น ซึ่งอยู่ในบ้านหรืออยู่ในป่าที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยจิตเป็นเหตุขโมย
3. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติดิฉินในกาม คือ ไม่เป็นผู้ประพฤติกว้างในสตรีทั้งหลายที่อยู่ในปกครองของมารดา ที่อยู่ในปกครองของบิดา ที่อยู่ในปกครองของพี่ชายน้องชาย ที่อยู่ในปกครองของพี่สาวน้องสาว ที่อยู่ในปกครองของญาติ ที่ประพฤดิธรรม มีสามี มีกฎหมายคุ้มครอง โดยที่สุด แม้สตรีที่บุรุษสวมด้วยพวงมาลัยหมายไว้

สมบัติแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างนี้แล”⁵⁰

พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับสมบัติแห่งวจีกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 4 ประการ ไว้ว่า “บุคคลบางคนในโลก

1. เป็นผู้ละเว้นจากการพูดเท็จ คือ อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ถูกเขาอ้างเป็นพยานซักถามว่า ‘ท่านรู้สิ่งใดจงกล่าวสิ่งนั้น’ บุคคลนั้นไม่รู้ก็กล่าวว่า ‘รู้’ หรือรู้ ก็กล่าวว่า ‘ไม่รู้’ ไม่เห็นก็กล่าวว่า ‘เห็น’ หรือเห็นก็กล่าวว่า ‘ไม่เห็น’ กล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะตนเป็นเหตุบ้าง เพราะบุคคลอื่นเป็นเหตุบ้าง เพราะเหตุคือเห็นแก่อาภิสเล็กน้อยบ้าง

2. เป็นผู้ละเว้นจากการผู้พูดส่อเสียด คือ ฟังความฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกแยกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพลิศเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

⁴⁹ อจ.ทศก. (ไทย) 24/217/357-359.

⁵⁰ อจ.ทศก. (ไทย) 24/217/360-362.

3. เป็นผู้ละเว้นจากการผู้พูดคำหยาบ คือ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

4. เป็นผู้ละเว้นจากการผู้พูดเพื่อเจ้อ คือ พูดถูกเวลา พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีอ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์

สมบัติ แห่งวจีกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 4 ประการ เป็นอย่างนี้แล

สมบัติแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างไร

คือบุคคลบางคนในโลกนี้

1. เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา คือไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นว่า ‘ทำอย่างไร ทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นจะพึงเป็นของเรา’

2. เป็นผู้มิจิตไม่พยาบาท คือ ไม่มีจิตคิดร้ายว่า ‘ขอสัตว์เหล่านี้จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีจิตพยาบาท ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเถิด’

3. เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ‘ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก’

สมบัติแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก 3 ประการ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เพราะสมบัติแห่งกายกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล 3 ประการ เพราะสมบัติแห่งวจีกรรมเป็นกุศล 4 ประการ หรือเพราะสมบัติแห่งมโนกรรมที่มีเจตนาเป็นกุศล 3 ประการ สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เปรียบเหมือนแก้วมณี 4 เหลี่ยมที่บุคคลโยนขึ้นข้างบน ตกลงมาทางเหลี่ยมใดๆ ก็ตั้งอยู่ได้ตามเหลี่ยมที่ตกลงนั้นๆ”⁵¹

พระพุทธเจ้าตรัสการประพฤดิธรรมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 3 ประการ คือ

1. กายทุจริต(ความประพฤดิชั่วด้วยกาย)
2. วจิตุจริต(ความประพฤดิชั่วด้วยวาจา)
3. มโนทุจริต(ความประพฤดิชั่วด้วยใจ)⁵²

⁵¹ อจ.ทสก. (ไทย) 24/217/361-362.

⁵² อจ.ปญจก. (ไทย) 22/108/630.

ภิกษุควรเจริญธรรมต่อไปนี้ 3 ประการ เพื่อละกรรม 3 ประการข้างต้นกรรม 3 ประการคือ

1. ภิกษุควรเจริญกายสุจริต(ความประพฤติชอบด้วยกาย) เพื่อละกายทุจริต
2. ภิกษุควรเจริญวจีสุจริต(ความประพฤติชอบด้วยวาจา)เพื่อละวจีทุจริต
3. ภิกษุควรเจริญมโนสุจริต(ความประพฤติชอบด้วยใจ) เพื่อละมโนทุจริต ภิกษุทั้งหลาย⁵³

ภิกษุทั้งหลาย วจีทุจริต 4 ประการ คือ

1. มุสาวาท(พูดเท็จ)
2. ปิสุณาวาจา(พูดส่อเสียด)
3. ผรุสวาจา(พูดคำหยาบ)
4. สัมผัปปลาปะ(พูดเพ้อเจ้อ)⁵⁴

ภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต 4 ประการ คือ

1. สัจจวาจา(พูดจริง)
2. อปิสุณาวาจา(พูดไม่ส่อเสียด)
3. สันทวาจา(พูดอ่อนหวาน)
4. มั่นคภาสา(พูดด้วยปัญญา)⁵⁵

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังคบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม 4 ประการ ข่มบริหารตนให้ถูก
ก้ำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษบุญเป็นอันมาก

ธรรม 4 ประการ ดังกล่าว คือ

1. กายทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยกาย)
2. วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)
3. มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ)
4. มิจฉาทิฎฐิ(ความเห็นผิด)⁵⁶

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสังคบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 4 ประการนี้ข่มบริหารตน
ให้ถูกก้ำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษบุญเป็นอันมาก

⁵³ อจ.จตุกก. (ไทย) 21/148/212.

⁵⁴ อจ.จตุกก. (ไทย) 21/149/212.

⁵⁵ อจ.จตุกก. (ไทย) 21/149/212.

⁵⁶ อจ.จตุกก. (ไทย) 21/222/338.

โทษแห่งทุจจริตนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เมื่อบุคคลทำกายทุจจริต วจีทุจจริต มโนทุจจริตที่เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับโทษดังต่อไปนี้ คือ

1. แม้ตนก็ติเตียนตนเองได้
2. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมติเตียนได้
3. กิตติศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไป
4. หลงลืมสติตาย
5. หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เมื่อบุคคลทำกายทุจจริต วจีทุจจริต และมโนทุจจริตที่เรากล่าวว่าไม่ควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับโทษนี้”⁵⁷

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 4 ประการย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม 4 ประการ คือ

1. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)
2. วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)
3. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)
4. สัมมาทิฎฐิ (ความเห็นชอบ)⁵⁸

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 4 ประการนี้ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก

อานิสงส์แห่งสุจริต พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริตที่เรากล่าวว่าควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์ดังต่อไปนี้ คือ

1. แม้ตนก็ติเตียนตนเองได้
2. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ
3. กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป
4. ไม่หลงลืมสติตาย
5. หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”⁵⁹

⁵⁷ อจ.ทศ. (ไทย) 20/18/71.

⁵⁸ อจ.จตุกก. (ไทย) 21/222/338.

⁵⁹ อจ.ทศ. (ไทย) 20/18/71.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องกรรม คัมครองโลก 2 ประการ คือ

กรรมฝ่ายดำ 2 ประการ คือ

1. อหิริกะ (ความไม่ละอายบาป)
2. อโนตตปปะ (ความไม่กลัวบาป)

กรรมฝ่ายขาว 2 ประการ คือ

1. หิริ (ความอายบาป)
2. โอตตปปะ (ความกลัวบาป)⁶⁰

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่อง บุคคล 5 จำพวกที่ต้องแล้ว แก้ไขไม่ได้ ต้องตกอบาย ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 5 จำพวกนี้เป็นผู้ไปอบาย เป็นผู้ไปนรก เป็นผู้เดือดร้อน เป็นผู้แก้ไขไม่ได้

บุคคล 5 จำพวกไหนบ้าง คือ

1. บุคคลผู้ฆ่ามารดา
2. บุคคลผู้ฆ่าบิดา
3. บุคคลผู้ฆ่าพระอรหันต์
4. บุคคลผู้มีจิตคิดประทุษร้ายทำโลหิตของตถาคตให้ห้อขึ้น
5. บุคคลผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน

บุคคล ๕ จำพวกนี้แล เป็นผู้ไปอบาย เป็นผู้ไปนรก เป็นผู้เดือดร้อน เป็นผู้แก้ไขไม่ได้⁶¹

จากบทความเกี่ยวกับกรรมสามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า การทำกรรมมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว กรรมที่ดี มีการกระทำทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ กรรมชั่วก็เช่นกัน นักเรียนที่ดี ควรละเว้นกรรมชั่ว เพราะกรรมชั่วให้ผลในทางไม่มีความสุข ชาวโลกติเตียน ทำให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชนทั่วไปไม่ชอบใจ ขัดเคืองใจ เสร์ใจ เสียใจ ไม่มีความสุข เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว(ตาย) ก็ย่อมตกสู่อบายภูมิ มีนรก เป็นต้น หากนักเรียนประกอบกรรมดี ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ แล้ว ก็ย่อมมีความสุข เป็นที่นิยม ยกย่อง เป็นที่รักใคร่ของบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ญาติทั้งหลาย และของชนทั้งปวง แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็อยากเข้าใกล้ เพราะเข้าใกล้แล้วรู้สึกปลอดภัยและมีความสุข เป็นคนดีของสังคม เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว ก็เข้าสู่โลกสวรรค์

⁶⁰ อจ.ทก. (ไทย) 20/7/62-63.

⁶¹ อจ.ปญจก. (ไทย) 22/129/209-210.

4) หลักไตรสิกขา

ความหมาย

สิกขา หมายถึง การศึกษา การสำเหนียก ข้อที่ต้องศึกษา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม⁶²

ไตร แปลว่า สาม

ไตรสิกขา หมายถึง สิกขา 3 เป็นข้อที่ต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้น ไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน⁶³

ประเภท

สิกขา 3 ประการ คือ

1. อริศีลสิกขา(สิกขาคือศีลอันยิ่ง)
2. อริจิตตสิกขา(สิกขาคือจิตอันยิ่ง)
3. อริปัญญาสิกขา(สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง)⁶⁴

ความสำคัญ

สามารถแสดงความสำคัญได้ดังนี้

4.1) อริศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ
อย่างสูง

4.2) อริจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณ
ธรรมเช่น สมาธิอย่างสูง

4.3) อริปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิด
ความรู้แจ้งอย่างสูง ทั้ง 3 ประการ เรียกรวมกันว่า ศีล สมาธิ ปัญญา⁶⁵

สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

ศีล หมายถึง การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย โดยการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี
เช่น เป็นลูกที่ดีเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ ไม่ประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดความเดือดร้อน
กับครอบครัว

⁶² พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 339.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

⁶⁴ อจ.ปญฺจก. (ไทย) 22/105/626.

⁶⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 127.

สมาธิ หมายถึง การรักษาใจให้มั่นคง ไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อตั้งใจทำอะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จ ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ผู้ที่มีจิตใจเป็นสมาธิจะมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ แม้จะมีปัญหาอุปสรรคใดๆก็ไม่ย่อท้อ จึงสามารถทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ปัญญา หมายถึง ความฉลาดรอบรู้ การรู้แจ้งในสิ่งต่างๆซึ่งเกิดจากการฝึกอบรมจนเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง การพิจารณาในทางปัญญาต้องใช้สิ่งต่างๆที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของตนเองเป็นเครื่องพิจารณา ผลที่เกิดจากการมีปัญญา จะทำให้เกิดความฉลาดรอบรู้ ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ⁶⁶

จากบทความเกี่ยวกับไตรสิกขา สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า หลักไตรสิกขา นี้เกี่ยวข้องกับชั้นทุกระดับ ซึ่งในขั้นต้นนี้นักเรียนก็จำเป็นต้องรู้หลักนี้ เพราะเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญต่อการศึกษาลำเรียน พัฒนาตนเองทั้งทาง กาย วาจา ใจ สติปัญญา ทักษะการเรียนรู้ ทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักวิชาการทางโลก เทคโนโลยี และทางธรรม เพื่อพัฒนาปัญญาสู่ระดับสูงสุด อีกทั้งเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีลักษณะท่าทาง บุคลิก ที่ดีตามหลักพุทธศาสนารู้จักมารยาท การวางตัวในสังคม และข้อปฏิบัติต่างๆ ได้เหมาะสมเป็นที่น่ารักใคร่แก่ผู้ได้พบเห็นทั่วไป

5) พุทธโอวาท 3

ความหมาย

พุทธโอวาท 3 หมายถึง ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ 3 ข้อ⁶⁷

พุทธโอวาท 3 หมายถึง โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 ประการ⁶⁸

ประเภท

ผู้วิจัยได้แบ่งประเภท โดยจำแนกเฉพาะหลักธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยวางกรอบตามพุทธโอวาท 3 ดังนี้

⁶⁶ ที.ปา.(ไทย) 11/305/272.

⁶⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 114.

⁶⁸ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, พิมพ์ครั้งที่ 77, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 30.

1) สพุพปาปสฺส อกรณํ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง โดยพยายามรักษาศีล 5 และละอบายมุข 4 ประการ

1.1) เบญจศีล

1.2) อบายมุข 4

2) กุสลสุตฺตปสมฺปทา ทำกุศลให้ถึงพร้อม โดยประพฤติเบญจธรรม ประกอบบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ละอคติ 4 ประกอบอิทธิบาท 4 และมีมงคล 38 ประการ

2.1) เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม

2.2) บุญกิริยาวัตถุ 3

2.3) อคติ 4

2.4) อิทธิบาท 4

2.5) มงคล 38

3) สจิตฺตปริโยทปนํ ทำจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ โดยพากเพียรเผากิเลสไปจากจิตใจของตนเอง ดังสามารถแสดงรายละเอียดของพุทธโอวาททั้ง 3 ประการ ดังนี้

ความสำคัญ

สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

1) สพุพปาปสฺส อกรณํ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง โดยพยายามรักษาศีล 5 และละเลิกอบายมุข 4 ประการ ดังนี้คือ

1.1) เบญจศีล

ความหมาย

ศีล 5 หรือเบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เป็นผู้เบียดเบียนตนและผู้อื่น มี 5 ข้อ⁶⁹

⁶⁹ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 206.

ประเภท

สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน
2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการลักโก่ง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน
3. กามสุมิฉา จรา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีกในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
5. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ⁷⁰

ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม 5 ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝัง กรรม 5 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. เป็นผู้ฆ่าสัตว์
2. เป็นผู้ลักทรัพย์
3. เป็นผู้ประพฤติดีกในกาม
4. เป็นผู้พูดเท็จ
5. เป็นผู้เสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม 5 ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝัง⁷¹

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม 5 ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ คือ

1. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
2. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
3. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม
4. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ
5. เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท⁷²

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206-207.

⁷¹ อจ.ปญจก. (ไทย) 22/145/241-242.

⁷² อจ.ปญจก. (ไทย) 22/145/242.

ความสำคัญ

ศีล 5 ข้อนี้ ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท 5(ข้อปฏิบัติในการฝึกตน)บ้าง ธรรม 5 บ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็เชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล คำว่าเบญจศีลที่มานั้น พระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอปทาน และพุทธวงศ์ ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล(ศีลที่ควรหัดควรรักษาเป็นประจำ)บ้าง ว่าเป็น มนุษยธรรม(ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์)บ้าง⁷³

องค์ประกอบของปาณาติบาต มี 5 ข้อ คือ

1. ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
2. ปาณสณฺญิตา รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
3. วรกจิตฺตํ มีจิตคิดจะฆ่า
4. อุปกุกโม พยายามฆ่า
5. เตน มรณํ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น⁷⁴

เมื่อครบองค์ 5 ผิดศีล หากไม่ครบองค์ ถือว่าศีลต่าง ศีลทะลุ ไม่บริสุทธิ์ ส่วนการฆ่าสัตว์มีบาปมากหรือน้อย ตัดสินได้ด้วยการพิจารณาดังนี้ คือ ถ้าฆ่าสัตว์ที่มีคุณมาก เจตนาที่ฆ่าแรงมาก มีความพยายามมาก ใช้วิธีการฆ่าที่ทรมาณมาก ก็มีโทษมากหรือบาปมาก ถ้าฆ่าสัตว์ที่มีคุณน้อย เจตนาที่คิดฆ่าอ่อน มีความพยายามน้อย วิธีการฆ่าทรมาณน้อย ก็มีโทษหรือบาปลดลงตามส่วน⁷⁵

องค์ประกอบอทินนาทานา มี 5 ประการ คือ

1. ปรปริคฺคหิตํ ของนั้นมีเจ้าของ
2. ปรปริคฺคหิตสณฺญิตา รู้ว่าของนั้นมีเจ้าของ
3. เถยฺยจิตฺตํ มีจิตคิดจะลัก
4. อุปกุกโม พยายามลักของนั้น
5. เตน หรณํ ได้ของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น⁷⁶

การลักทรัพย์ในศีลข้อ 2 จะต้องมียกองค์ประกอบครบองค์ 5 จึงถือว่าขาดศีลข้อที่ 2 ถ้าไม่ครบองค์ 5 ถือว่ายังไม่ขาด เป็นเพียงศีลต่างพร้อย

⁷³ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 206-207.

⁷⁴ ขุ.อิติ.อ.(บาลี) 73/261.

⁷⁵ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี), (กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหาณกุฎราชวิทยาลัย, 2520), หน้า 11.

⁷⁶ ขุ.อิติ.อ. 73/264 .

องค์ประกอบกามเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี มี 4 ประการ คือ

1. อคมนิยวตุฏ วัตถุนั้นไม่ควรก้าวล่วง
2. ตสฺมี เสวนจิตตํ จิตตคติที่จะเสพในวัตถุที่ไม่ควรก้าวล่วง
3. เสวนปโยโค ทำความพยายามเพื่อจะเสพในวัตถุที่ไม่ควรก้าวล่วงนั้น
4. มคฺเคน มคฺคปฺปฏิปตฺติอิวาสนํ การขังมรรคกับมรรคให้จรดกัน⁷⁷

การประพาศิณในกามในศีลข้อที่ 3 นี้ จะต้องมืองค์ประกอบครบ 4 ประการ ศีลจึงจะขาด ถ้าไม่ครบองค์ศีลยังไม่ขาด เป็นเพียงศีลค้างพริ้วเท่านั้น

หญิงที่เป็นวัตถุต้องห้ามของชายมี 3 ประเภท คือ

1. ภรรยาท่าน
2. หญิงที่อยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน
3. หญิงที่จารีตห้าม⁷⁸

ดังสามารถแสดงรายละเอียดเพื่อความเข้าใจ เพราะทุกวันนี้ศีลข้อนี้มีการประพาศิณกันมาก ดังนี้

1. ภรรยาท่าน ได้แก่ หญิง 4 จำพวกคือ
 - 1.1 หญิงที่แต่งงานกับชายแล้ว
 - 1.2 หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินกับชายอย่างเปิดเผย
 - 1.3 หญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์เป็นต้น แล้วยอมอยู่กับเขา
 - 1.4 หญิงที่ชายเลี้ยงเป็นภรรยา

2. หญิงที่อยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน ได้แก่หญิงที่มารดา บิดา ญาติพี่น้อง หรือผู้ที่ตั้งอยู่ในฐานะเช่นนั้นพิทักษ์รักษาอยู่ ผู้พิทักษ์รักษานั้นยอมเป็นใหญ่เหนือหญิงนั้น ถ้าชายลอบไปสมสู่หรือลักพาไปจัด เป็นกามเมสุมิจฉาจาร

3. หญิงที่จารีตห้าม ได้แก่ หญิง 3 จำพวก คือ

3.1 หญิงที่อยู่ในพิทักษ์รักษาของตน คือ แม่ ย่า ยาย ย่าทวด และผู้เป็นเหล้ากอของตน คือ ลูก หลาน เหลน

3.2 หญิงที่อยู่ในบทบัญญัติในทางศาสนา อันห้ามการมีสังวาสกับชาย เช่น ภิกษุณีในกาลก่อน หรือแม่ชี เป็นต้น

⁷⁷ พ.อติ.อ. 73/264 –265.

⁷⁸ แปลก สนธิรักษ์, เสี่ยงศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2502), หน้า 109.

3.3 หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม และลงโทษแก่ชายที่สมสู่ด้วย เช่น แม่หม้าย เป็นต้น

หญิงดังกล่าวแม้จะมีความพอใจร่วมด้วยหรือไม่ก็ตาม ชายที่ร่วมสังวาสด้วยย่อมเป็น กามสุมิจฉาจาร ถ้าหญิงที่จาริตห้าม ไม่มีความพอใจและถูกชายข่มขืน ชายคงเป็นกามสุมิจฉาจาร⁷⁹

ชายที่เป็นวัตถุต้องห้ามของหญิงมี 2 ประเภท คือ

1. ชายอื่นนอกจากสามี เป็นวัตถุที่ต้องห้ามของหญิงที่มีสามี

หญิงที่มีสามีแล้วคบชายเป็นชู้ เป็นกามสุมิจฉาจาร เว้นแต่หญิงนั้นสามีตายหรือหย่าขาด จากสามีแล้ว เชื่อว่าเป็นอิสระในตนเอง รับชายที่ไม่ต้องห้ามเป็นสามีได้ ไม่เป็นกามสุมิจฉาจาร

2. ชายที่จาริตห้าม เป็นวัตถุที่ต้องห้ามของหญิงทั้งปวง

ชายที่จาริตห้าม เช่น ภิกษุ สามเณร ผู้อยู่ใต้บทบัญญัติพระวินัย มีสิกขาบทห้ามการร่วม ประเวณี หญิงประพฤติกว้างเข้าเป็นกามสุมิจฉาจาร⁸⁰

หญิงยินยอมร่วมสังวาสกับชายที่ต้องห้ามสำหรับตน ถ้าชายทำโดยผลการจนไม่ สามารถป้องกันหรือหลบหนีได้ หญิงไม่เป็นกามสุมิจฉาจาร แต่ชายเป็น

ชายและหญิงที่มีคู่ครองแล้วควรมีความยินดีในคู่ครองของตน ส่วนผู้ที่ยังไม่มีคู่ครองแต่ ต้องการที่จะหาคู่ครอง ควรเลือกบุคคลที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งบุคคลต้องห้ามตามสิกขาบทนี้ เพื่อการมี ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข⁸¹

องค์ประกอบของมุตาวาทมี 4 ประการ คือ

1. อตุถิ วตุถุ เรื่องไม่เป็นความจริง
2. วิสวาทนจิตตัม จิตคิดจะพูดให้ผิด
3. ตชโช วาชาโม พยายามพูดให้ผิด
4. ปรสุต ตทตถุวิชาน ผู้อื่นเชื่อตามความพยายามนั้น

คำว่า มุตาวาท หมายความว่ารวมไปถึงวจีทุจริตทั้ง 4 คือ พูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจตด้วย⁸²

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110-115.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

⁸² พ.อติ.อ.73/265.

องค์ประกอบของสุราเมรัยมัชฌิมาทฎฐานา 4 ประการ คือ

1. มชฺชกาโว น้ำที่ดื่มเป็นน้ำเมา
2. ปาตุกมฺยตาจิตฺตํ มีจิตคิดจะดื่ม
3. ตชฺโช วาชาโม พยายามดื่มอันเกิดแต่จิตนั้น
4. อชฺโณหฺรณํ น้ำเมานั้นล่องพ้นลำคองไป⁸³

คำว่า สุราและเมรัย หมายถึงสุรา 5 อย่าง คือ และเมรัย 5 อย่าง คือ
สุรา 5 อย่าง ได้แก่

1. ปิณฺณสุรา สุราที่ทำด้วยแป้ง
2. ปุวสุรา สุราที่ทำด้วยขนม
3. โอทฺนสุรา สุราที่ทำด้วยข้าวสุก
3. กิณฺณปฺกขิตฺตา สุราที่ทำด้วยเชื้อ
4. สมฺภาเรสฺสยฺตุตา สุราที่ทำด้วยเครื่องเทศต่างๆ

เมรัย 5 อย่าง ได้แก่

1. ปุปฺปสาสโว น้ำดองดอกไม้
2. ผลสโว น้ำดองผลไม้
3. มธุวาสโว น้ำดองน้ำผึ้งหรือน้ำดองน้ำหวาน
4. กุฬาสโว น้ำดองน้ำอ้อย
5. สมฺภาเรสฺสยฺตุโต น้ำดองเครื่องเทศต่างๆ⁸⁴

ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักเรียนที่ดีนั้น ต้องรักษาศีล 5 ประการนี้ให้ได้ เพราะเป็นหลักพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ตามหลักไตรสิกขา คือเป็นหลักข้อแรกคือศีล หากกระทำได้อย่างต่อเนื่องจนเป็นสันดาน นิสัยติดตัวแล้ว จะบังเกิดแต่ผลดีต่อชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดไป เป็นที่เชื่อกลือของชนทั้งหลาย

⁸³ พ.อติ.อ.73/266.

⁸⁴ พ.อติ.อ.73/266.

1.2) อบายमुख 4

ความหมาย

อบายमुख หมายถึง ช่องทางของความเสื่อม ทางที่จะนำไปสู่ความพินาศ เหตุย่อยยับแห่ง โศกทรัพย์ 4 ประการคือ⁸⁵

อบายमुख หมายถึง เหตุแห่งเครื่องฉิบหาย 4 อย่าง⁸⁶

ประเภท

มี 4 ประเภท คือ

1. อิตถิธุดตะ เป็นนักเลงหญิง นักเที่ยวผู้หญิง(เป็นชายเจ้าชู้ เป็นหญิงเจ้าชู้)
2. สุราธุดตะ เป็นนักเลงสุรา นักดื่มสุราหรือดึกยาเสพติดให้โทษ
3. อักขรธุดตะ เป็นนักเลงการพนัน
4. ปาปมิตตะ คบคนชั่วเป็นมิตร⁸⁷

จากบทธรรมอบายमुखสามารถวิเคราะห์ได้ว่านักเรียนที่ดี เมื่อเป็นชาวพุทธแล้ว จะต้อง ละเว้น อบายमुख 4 ประการนี้ให้ได้ เพราะหากกระทำล่วงไปแล้ว จะบังเกิดผลร้ายต่อหลายๆประการ ทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง เช่นการเสพยาเสพติดพกยาบ้า ยาเค ยาอี ต่างๆ ซึ่งล้วนแต่ผิดหลักศีลธรรม หลายคนบอกว่าไม่ผิดศีล 5 ถือว่าไม่ผิด แต่ที่จริงแล้ว เป็นอบายमुख 4 เป็นพาหะทำให้ผิดศีล 5 ต่อไป เช่นนักเลงสุรา เมื่อดื่มสุราก็ขาดสติผิดทั้งศีล 5 ด้วย เมื่อขาดสติ ศีลข้ออื่นๆก็พร่องตามไปด้วย เช่น ลักขโมย ผิดประเวณี เสพยาเสพติดที่รุนแรงกว่าเดิมเป็นต้น และอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อวัยรุ่น และเยาวชนทั่วไป คือ การคบเพื่อน หากไปคบคนชั่วเป็นมิตรแล้ว จะนำมาแต่ความเสื่อมเสีย ทั้งร่างกาย จิตใจและทรัพย์สิน การเรียนตกต่ำ ซึ่งควรเลือกคบเพื่อนที่ดีเป็นกัลยาณมิตรที่ดี

⁸⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 175.

⁸⁶ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, หน้า 66.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

2) กุศลสุปปสมปทา (กุศลกรรม)

ความหมาย

กุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ผลดี เกิดจากปัญญาส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึงการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คืออโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ⁸⁸

กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกุศล ทางแห่งความฉลาด โดยสาระ คือศีลที่มีความละเอียดมากขึ้นนั่นเอง⁸⁹

โดยสรุปแล้ว หมายถึง การทำแต่ความดีธรรมที่เป็นกุศล สภาวะที่ฉลาด ดีงาม เอื้อแก่สุขภาพจิต เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ

2.1) เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม

ความหมาย

เบญจธรรม หมายถึง ธรรม 5 ธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรม ห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ⁹⁰

เบญจธรรม หมายถึง ธรรมอันงาม 5 ซึ่งท่านจัดไว้เป็นคู่กันกับศีล 5 คือ เมตตากับกรุณานับเป็น 1 สัมมาอาชีวะ 1 ความสำรวมในกาม 1 ความมีสัจย์ 1 ความมีสติรอบคอบ 1⁹¹

ประเภท

เบญจธรรมแบ่งออก 5 ประเภทคือ

1. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อ 1
2. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อ 2
3. กามสังวร ความสำรวมในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อ 3

⁸⁸ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 69.

⁸⁹ พระมหาสมจินต์ สมมาปัญโญ, พุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 57.

⁹⁰ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 195-196.

⁹¹ พระญาณวโรดม(สนธิ์ กิจจุภาโร ป.ธ. 5), เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีล, พิมพ์ครั้งที่ 12, กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 64.

4. ตั้งจะ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อ 4

5. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อ 5⁹²

ข้อ 2 บางแห่งเป็นทาน (การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) ข้อ 3 บางแห่งเป็นทางสันโดษ (ความพอใจด้วยภรรยาของตน) ข้อ 5 บางแห่งเป็นอัปปรมาท(ความไม่ประมาท)

ความสำคัญ

เบญจธรรมนี้ ท่านผูกเป็นหมวดธรรมขึ้นในภายหลัง จึงมีแปลกันไปบ้างเมื่อว่าโดยที่มา หัวข้อเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้จากความท่อนท้ายของกุศลกรรมบถข้อต้นๆ⁹³

เบญจธรรม แปลว่า ธรรม 5 ประการ เป็นธรรมคู่กับศีล 5 หรือ เบญจศีล กล่าวคือ คนที่ได้ชื่อว่าเป็น “คนดี” นั้นมิใช่เป็นเพียงผู้ที่มีศีลอย่างเดียวเท่านั้น ในพระบาลีที่แสดงคุณของกัลยาณชนกล่าวไว้ว่า คือคนดีผู้มี “ศีลธรรม” ผู้เว้นตามข้อห้ามที่บัญญัติไว้เรียกว่า “ผู้มีศีล” และผู้มีศีลนั้นจะถือว่าเป็นผู้มีธรรมทั้งหมดนั้นหาได้ไม่ คนที่เป็นกัลยาณชนจึงเป็นคนที่มีกัลยณธรรมด้วย⁹⁴

จากหลักธรรมเบญจศีลและเบญจธรรมนี้ สามารถสรุปและวิเคราะห์ได้ว่า เป็นความรู้และคุณธรรมคู่กันที่ควรปลูกฝังแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 เป็นอย่างมากเพราะต่างฝ่ายต่างสนับสนุนกันและกัน ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบเบญจศีลกับเบญจธรรม

เบญจศีล	เบญจธรรม
1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	1. มีเมตตา กรุณาในสัตว์
2. เว้นจากการลักทรัพย์	2. เลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง
3. เว้นจากการประพฤติดิฉิประเวณี	3. มีความสำรวมระวังในกาม
4. เว้นจากการพูดปด	4. พูดแต่คำสัตย์ คำจริง
5. เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย ⁹⁵	5. มีสติรักษาดนไว้เสมอ ⁹⁶

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-65.

⁹³ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 195-196.

⁹⁴ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี), หน้า

⁹⁵ ที.ปา.(บาลี) 11/286/179.

⁹⁶ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 195-196.

สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ประพฤติกปฏิบัติควบคู่กันไป โดยละเว้นข้อห้ามในเบญจศีลและปฏิบัติความดีตามข้อกำหนดของเบญจธรรม เพราะการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติศีล 5 ขึ้นนั้นมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้รู้จักควบคุมกายและวาจา คือ ศีลข้อที่ 1-2-3 และ 5 บัญญัติขึ้นเพื่อให้ควบคุมกาย ส่วนศีลข้อที่ 4 บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมวาจา ส่วนธรรม 5 หรือกัลยาณธรรมที่ทรงนำมาคู่กับศีล 5 ก็เพื่อให้เป็นข้อปฏิบัติพิเศษขึ้นไปมากกว่าศีลข้อนั้นๆ เพื่อให้เกิดความดี ความงามมากขึ้น

2.2) บุญกิริยาวัตถุ 3

ความหมาย

บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดี ทางทำความดี 3 ประการ⁹⁷

บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ เรียกบุญกิริยาวัตถุ โดยย่อมี 3 อย่าง⁹⁸

ประเภทและความสำคัญ

บุญกิริยาวัตถุ มี 3 ประการ คือ

1. ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ บุญกิริยาวัตถุ ที่สำเร็จด้วยทาน
2. ศีลมัยบุญกิริยาวัตถุ บุญกิริยาวัตถุ ที่สำเร็จด้วยศีล
3. ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ บุญกิริยาวัตถุ ที่สำเร็จด้วยภาวนา⁹⁹

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องทานในกาลทั้ง 3 ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน 2 อย่างนี้ คือ อามิสทาน(การให้สิ่งของ)และธรรมทาน(การให้ธรรม) บรรดาธรรม 2 อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศการจำแนก 2 อย่าง คือ การจำแนกด้วยอามิส และการจำแนกด้วยธรรม บรรดาการจำแนก 2 อย่างนี้ การจำแนกด้วยธรรมเป็นเลิศ การอนุเคราะห์ 2 อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม บรรดาการอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ”¹⁰⁰

ตัวอย่าง เรื่องการให้ทาน เช่น อานิสงส์การให้ทาน 5 ประการนี้ คือ

⁹⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 109.

⁹⁸ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, หน้า 33.

⁹⁹ ที.ปา. (ไทย) 11/306/269.

¹⁰⁰ บ.บ. (ไทย) 25/98/473.

1. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
2. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
3. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมจรไป
4. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
5. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์¹⁰¹

อานิสงส์การให้โภชนะ 5 ประการ คือ

1. อายุ
2. วรรณะ
3. สุข
4. พละ
5. ปฏิภาณ

ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมมีส่วนได้อายุอันเป็นทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมมีส่วนได้วรรณะอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้ว ย่อมมีส่วนได้พละอันเป็นทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์¹⁰²

2.3) อคติ 4

ความหมาย

อคติ 4 หมายถึง ฐานะอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง 4 ประการ¹⁰³

ประเภทและความสำคัญ

มี 4 ประเภท คือ

1. นันทาคติลำเอียงเพราะชอบ
2. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
3. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลา

¹⁰¹ อจ.ปญจก. (ไทย) 22/35/56-57.

¹⁰² อจ.ปญจก. (ไทย) 22/37/58-59.

¹⁰³ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 174.

4. ภาษาคติ ลำเอียงเพราะกลัว¹⁰⁴

ทั้ง 4 ประการนี้ ไม่ควรประพฤติ¹⁰⁵

2.4) อิทธิบาท 4

ความหมาย

อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผล ที่มุ่งหมาย 4 ประการ ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า¹⁰⁶

อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ แห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท(ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี 4 ข้อ¹⁰⁷

ประเภท

มี 4 ประเภท คือ

1. ฉันทะ ฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์
2. วิริยะ วิริยะและความเพียรสร้างสรรค์
3. จิตตะ จิตตะและความเพียรสร้างสรรค์
4. วิมังสา วิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์¹⁰⁸

ความสำคัญ

1. ฉันทะ มีใจรัก ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น ใฝ่ใจรัก และทำด้วยใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป

2. วิริยะ ความเพียรทำ คือ ขยัน หมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

3. จิตตะ ความเอาจิตฝึกใฝ่ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความ คิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

¹⁰⁴ ที.ปา.11/306/288.

¹⁰⁵ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, หน้า 35.

¹⁰⁶ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 186.

¹⁰⁷ พระราชวรมุนี, พุทธจริยธรรม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523), หน้า 38.

¹⁰⁸ ที.ปา.11/306/277.

4. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น¹⁰⁹

2.5) มงคล 38

ความหมาย

คำว่า “มงคล” แปลและหมายความว่า ได้ 4 ประการ คือ

1) มงคล แปลว่า ถึงพร้อมด้วยลักษณะแห่งบุญ คำว่าลักษณะแห่งบุญ ในที่นี้ มี 3 อย่าง คือ สิริ 1 บุญ 1 ปัญญา 1

1.1) สิริ คือ ศรี ศรี ได้แก่ ความเจริญรุ่งเรืองด้วยสมบัติทั้งปวง ดังหลักฐานว่า “สิริ โภคานมาสโย” ศรี คือ มั่งขวัญ หมายความว่า ถ้าบุคคลใดมีสิริหรือมีศรีแล้วบุคคลนั้นย่อมเจริญ งาม มีบุญ มีรัศมี รุ่งเรือง สวัสดิ มีสมบัติ สุขเทวดา ยศทั้งหลายก็หลั่งไหลมา และที่หลั่งไหลมาก็ล้วนแต่ดี ๆ ทั้งนั้น เช่น มีบริวารดี มีสมบัติมาก มีคนเคารพนับถือมากมีชื่อเสียงฟุ้งขจรไปในทิศทั้งหลาย ได้เป็นประมุขประธาน เป็นใหญ่เป็นผู้นำหมู่คณะ เป็นต้น

1.2) บุญ ได้แก่ เป็นผู้ดำเนินชีวิตไปในทางที่เป็นประโยชน์ โสติดิผลแก่ตนและผู้อื่น ดำเนินชีวิตไปในทางที่เป็นบุญ เป็นกุศลหลักเว้นอกุศลเสียห่างไกล โดยองค์ธรรม ก็ได้แก่ ดำรงตนอยู่ในบุญกิริยาวัตถุ 3 บุญกิริยาวัตถุ 10 นั้นเอง

1.3) ปัญญา ได้แก่ เป็นผู้ประกอบด้วยความรู้ในการแสวงหาประโยชน์โลกนี้ แสวงหาประโยชน์โลกหน้า แสวงหาประโยชน์อย่างยิ่ง

2) มงคล แปลว่า เป็นเครื่องถึงความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ในที่นี้ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา คำว่าบริสุทธิ์ ในที่นี้ได้แก่ ความสะอาดกาย วาจาและใจ โดยอาศัย ศีล สมาธิ และปัญญา

3) มงคล แปลว่า ตัดผู้ยังสัตว์ให้ตาย ตัดผู้ยังสัตว์ให้ไปสู่อบาย

4) มงคล แปลว่า ประกอบการเข้าถึงความงาม ดังมี หลักฐานรับรองไว้ว่า โสภณคมนยุดตตาย มงคลโต ชื่อว่า มงคล เพราะ อรรถว่า ประกอบด้วยการเข้าถึงความงาม

คำว่า “ความงาม” ในที่นี้ ได้แก่ ความงามทั้ง 3 ประการ คือ งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด

4.1) งามในเบื้องต้น ได้แก่ งามด้วยประโยชน์โลกนี้ และงามด้วยศีล

4.2) งามในท่ามกลาง ได้แก่ งามด้วยประโยชน์โลกหน้า และงามด้วยสมาธิ

¹⁰⁹ พระราชวรานุณี, พุทธจริยธรรม, หน้า 38.

4.3) งานในที่สุด ได้แก่ งานด้วยประโยชน์อย่างยิ่ง และงานด้วยปัญญา¹¹⁰

ประเภท

มี 38 ประการ คือ

- 1) การไม่คบคนพาล
- 2) การคบแต่บัณฑิต
- 3) การบูชาคนที่ควรบูชา*
- 4) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม
- 5) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน การทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน พร้อมไว้แต่ต้น*
- 6) การตั้งตนไว้ชอบ
- 7) ความเป็นพหูสูต เล่าเรียนศึกษามาก*
- 8) ความเป็นผู้มีศีลปะ
- 9) วินัยที่ศึกษามาดี
- 10) วาจาสุภาษิต
- 11) การบำรุงบิดามารดา
- 12) การสงเคราะห์บุตร
- 13) การสงเคราะห์ภรรยา
- 14) การงานไม่อาภูล*
- 15) การให้ทาน
- 16) การประพฤติธรรม
- 17) การสงเคราะห์ญาติ
- 18) การงานที่ไม่มีโทษ
- 19) การงดเว้นจากบาป
- 20) การเว้นจากการค้ำน้ำเมา
- 21) ความไม่ประมาทในธรรม
- 22) ความเคารพ
- 23) ความอ่อนน้อม ถ่อมตน*
- 24) ความสันโดษ

¹¹⁰ พระธรรมธีรราชมหามุนี(โชดก ญาณเถร), มงคล 38 ประการ, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, 2542), หน้า 1-5.

* หมายถึง มงคลที่เหมาะสมกับนักเรียน ป. 5-6.

- 25) ความกตัญญู
- 26) การฟังธรรมตามกาล
- 27) ความอดทน
- 28) ความเป็นคนว่าง่าย
- 29) การพบเห็นสมณะ
- 30) การสนทนาธรรมตามกาล
- 31) การเผาผลาญบาป
- 32) การประพฤติกุศลธรรม
- 33) การเห็นอริยสัจ
- 34) การทำนิพพานให้แจ้ง
- 35) จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว
- 36) จิตไม่เศร้าโศก
- 37) จิตปราศจากธุลี
- 38) จิตเกษม¹¹¹

ความสำคัญ

มงคล 38 ประการนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มีโชคดี ธรรมอันนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือ มงคลอันสูงสุด มี 38 ประการ สำหรับที่เหมาะสมระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีดังนี้ คือ

1. การไว จ ความเคารพ การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือ กิจการนั้นๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม
2. นิวาโต จ ความสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน
3. ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ทำความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น
4. พาหุสจฺจนฺจ เล่าเรียนศึกษามาก ทรงความรู้กว้างขวาง ใส่ใจสดับรับฟังคั่นคว้าความรู้เสมอใฝ่รู้ใฝ่เรียน
5. อนากุลา กมฺมนฺตา ทำการงานไม่อากุล
6. ขนฺตี จ มีความอดทน
7. กตญฺญตา มีความกตัญญูต่อตนเอง กตัญญูกตเวทิต่อพระพุทธศาสนา กตัญญูกตเวทิต่อประเทศชาติ บิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง ครู อาจารย์ โรงเรียน และสังคมที่ควรกตัญญู

¹¹¹ พ.พ. (ไทย) 25/1-13/6-8.

8. โสวรสุตตา เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย พุคกันง่าย ฟังเหตุผล¹¹²

2.6) ทิส 6

ความหมาย

ทิส 6 หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม คุณทิสที่อยู่รอบตัวเรามี 6 ประการ¹¹³

ประเภท

มี 6 ประเภท คือ

1. มารดา บิดาเป็นทิสเบื้องหน้า
2. อาจารย์เป็นทิสเบื้องขวา
3. บุตรภรรยาเป็นทิสเบื้องหลัง
4. มิตรสหายเป็นทิสเบื้องซ้าย
5. ทาสและกรรมกรเป็นทิสเบื้องต่ำ
6. สมณพราหมณ์เป็นทิสเบื้องบน¹¹⁴

ความสำคัญ

มีความสำคัญตามที่ท่านผู้รู้กล่าวไว้ ดังนี้ว่า

1. ปุรัตถิมทิส ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก ได้แก่ มารดา บิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เราก่อน
2. ทักขินทิส ทิสเบื้องขวา คือ ทิสใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิไณยบุคคลควรแก่การเคารพบูชา
3. ปังณิมทิส ทิสเบื้องหลัง คือ ทิสตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอย่างข้างหลัง

¹¹² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, หน้า 17-28.

¹¹³ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 224.

¹¹⁴ ที.ปา.(ไทย) 11/266/212.

4. อุตตรทิส ทิสเบื้องซ้าย คือ ทิสเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุผลสำเร็จ

5. เภฏฐิมทิส ทิสเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้

6. อุปริมทิส ทิสเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ¹¹⁵

หลักในการปฏิบัติเกี่ยวกับทิสในทางพระพุทธศาสนา ก็เพื่อต้องการให้บุคคลรู้จักจุดยืนหรือหน้าที่ของแต่ละบุคคล จะได้ประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่นั้นๆ ให้ถูกต้อง นักเรียนที่ดีต้องรู้จักทิสทั้ง 6 ว่า มีองค์ประกอบอย่างใดบ้าง เพื่อจะได้วางตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ถูกต้องของนักเรียนเอง

จากเรื่องทิส 6 นี้ สามารถสรุปและวิเคราะห์ได้ว่า ทิส 6 เป็นเรื่องของการแสดงความเคารพหรือให้ความสำคัญเอาใจใส่ และการปฏิบัติต่อบุคคลที่มีอุปการะแก่กัน

หน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลในแต่ละทิสมีดังนี้

1. ปุรัตถิมิส ทิสเบื้องหน้า คือ ทิสตะวันออก ได้แก่ มารดา บิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เราก่อน

ตารางที่ 2 ตารางแสดง หน้าที่ของมารดา บิดาที่มีต่อบุตรและหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา

หน้าที่ของมารดา บิดาที่มีต่อบุตร	หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา
1. ห้ามปรามจากความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4. หาคู่ครองที่สมควรให้ 5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร	1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ 2. ช่วยทำงานของท่าน 3. ดำรงวงศ์สกุล 4. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท 5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน ¹¹⁶

¹¹⁵ พระมหาจลลาด ปริญาโณ ป.ธ. 9, นวโกวาท, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงเชียง, 2530), หน้า 116-117.

¹¹⁶ ท.ป.ว. (ไทย) 11/267/212.

2. ทักขิณทิส ทิสเบื่องขวา คือ ทิสได้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักขิณะบุคคลควรแก่การเคารพบูชา

ตารางที่ 3 ตารางแสดง หน้าที่ของครูอาจารย์ที่มีต่อศิษย์และหน้าที่ของศิษย์ที่มีต่อครูอาจารย์

หน้าที่ของครูอาจารย์ที่มีต่อศิษย์	หน้าที่ของศิษย์ที่มีต่อครูอาจารย์
1. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี 2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง 4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ 5. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิส คือ สอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปใช้เลี้ยงชีพ ทำงานได้	1. ลูกศิษย์ต้อนรับแสดงความเคารพ 2. เข้าไป หาเพื่อบำรุง คอยรับใช้ ปรีक्षा ชักถาม และรับคำแนะนำ 3. ใฝ่ใจเรียน คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา 4. ประณิบัติ ช่วยบริการ 5. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ¹¹⁷

3. ปังนิมทิส ทิสเบื่องหลัง คือ ทิสตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง

ตารางที่ 4 ตารางแสดง หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยาและหน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี

หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา	หน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี
1. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา 2. ไม่ดูหมิ่น 3. ไม่นอกใจ 4. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ 5. หาเครื่องประดับมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาส	1. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย 2. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี 3. ไม่นอกใจ 4. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ 5. ขยันไม่เกียจคร้าน ¹¹⁸

¹¹⁷ ที.ปา. (ไทย) 11/267/213.

¹¹⁸ ที.ปา. (ไทย) 11/269/214.

4. อุดมคติ ทิสเบื่องซ้าย คือ ทิสเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุผลสำเร็จ

ตารางที่ 5 ตารางแสดง หน้าที่ของมิตรสหายที่มีต่อมิตรสหายและหน้าที่ของมิตรสหายที่ตอบแทนมิตรสหาย

หน้าที่ของมิตรสหายที่มีต่อมิตรสหาย	หน้าที่ของมิตรสหายที่ตอบแทนมิตรสหาย
1. เผื่อแผ่แบ่งปัน 2. พุดจาพิน้ำใจ 3. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 4. มีคนเสมอ ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วย 5. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน	1. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน 2. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของเพื่อน 3. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้ 4. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก 5. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร¹¹⁹

5. เภฏฐิมติส ทิสเบื่องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้

ตารางที่ 6 ตารางแสดง หน้าที่ของนายจ้างที่มีต่อลูกจ้างและหน้าที่ของลูกจ้างที่มีต่อนายจ้าง

หน้าที่ของนายจ้างที่มีต่อลูกจ้าง	หน้าที่ของลูกจ้างที่มีต่อนายจ้าง
1. จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ 2. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ 3. จัดสวัสดิการ มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น 4. ได้ของแปลกๆพิเศษๆมาก็แบ่งปันให้ 5. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร	1. เริ่มทำงานก่อนนาย 2. เลิกงานทีหลังนาย 3. ถือเอาแต่ของที่นายให้ 4. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น 5. นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่¹²⁰

¹¹⁹ ทิ.ปอ. (ไทย) 11/270/214.

¹²⁰ ทิ.ปอ. (ไทย) 11/271/215.

6. อุปริมทิส ทิสเบื่องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

ตารางที่ 7 ตารางแสดงหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีต่อพระสงฆ์และหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อคฤหัสถ์

หน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีต่อพระสงฆ์	หน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อคฤหัสถ์
1. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา 2. จะพูดสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา 3. จะคิดสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา 4. ต้อนรับด้วยความจริงใจ 5. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4	1. ห้ามปรามจากความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี 4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 5. ทำสิ่งที่เคยฟังให้แจ่มแจ้ง 6. บอกทางสวรรค์ คือ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จความสุขความเจริญ¹²¹

หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติบุคคลประเภทต่างๆ ในแต่ละทิศล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทั้งสิ้น เพราะถ้าทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุดอย่างไม่ขาดตกบกพร่องแล้ว ก็จะเกิดผลดีทั้งกับตนเองและบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องปฏิบัติสัมพันธ์ด้วย รวมไปถึงสังคมที่เราอยู่ก็มีแต่ความเจริญและมีความสุข ไม่เกิดปัญหาสังคมตามมา

3) สจิตตปริโยทปนํ ทำใจของคนให้สะอาดบริสุทธิ์ มีดังนี้ คือ

1. ตโป จ มีความเพียรเผากิเลส รู้จักควบคุมตน ไม่ปรนเปรอตามใจอยาก
2. ศุภฐุสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ ถูกโลกธรรม จิตไม่หวั่นไหว
3. อโศกํ จิตไรรีรํ
4. วิรชํ จิตปราศจากธุลี
5. เขมํ จิตเกษม¹²²

¹²¹ ที.ปา. (ไทย) 11/272/216.

¹²² พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 320-324.

หลัก 3 ข้อนี้ รวมอยู่ในโอวาทปาติโมกข์ ที่ทรงแสดงในวันเพ็ญ เดือน 3 ที่บัดนี้เรียกว่า วันมาฆบูชา หลักธรรมทั้งหลายทั้งปวงล้วนรวมลงในหลักโอวาทปาฏิโมกข์นี้ทั้งสิ้น

สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า หลักพุทธโอวาท 3 ประการคือ 1) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตให้สะอาด ผ่องใส นั้นครอบคลุมหลักธรรมน้อยใหญ่ทั้งปวง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องสำคัญ ๆ เหมาะสมกับระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 คือ ชั้นแรกนักเรียนต้องไม่กระทำความชั่วทั้งปวง เช่นการล่วงละเมิด ศีล 5 เป็นหลักใหญ่ และต้องมี หิริ โอตตัปปะ คือ ละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งปวง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อวางหลักให้ตัวเองได้แล้ว นักเรียนต้องประกอบกรรมดี ทั้งทางกาย วาจา และใจด้วย โดยยึดหลักเบญจธรรม เป็นข้อควรประพฤติ 5 ประการ นอกจากนี้ก็มี บุญกิริยาวัตถุ 3 หรือ 10 ประการ ตามความสามารถ การประกอบมงคล 38 ประการโดยเลือกที่เหมาะสมกับวัยของตนเอง หรือความสามารถที่จะกระทำได้นอกจากนี้ก็มีการประพฤติหน้าที่ และแสดงความกตัญญูในเรื่อง ทิศทั้ง 6 คือต่อผู้คน รอบข้างนั่นเอง ให้มีความรัก ความเมตตา กรุณา ต่อกันเสมอ เกิดกระแสจิตที่ดีตลอดไป รู้จักการให้อภัย และสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ นักเรียนต้องเจริญอิทธิบาท 4 เสมอ เพราะกำลังอยู่ในวัยศึกษาหาความรู้ ต้องมี ฉันทะ ความพอใจในการเล่าเรียน วิริยะ มีความเพียรในการท่องอ่านหนังสือ และทำความเข้าใจ จิตตะ มีสมาธิ มีจิตจดจ่อในสิ่งที่เรียนไม่วอกแวก เช่นไม่วอกแวก ห่วงเที่ยว ห่วงเล่นเกม เป็นต้น วิมังสา ความหมั่นสอบทาน ตรวจสอบ ว่าที่เรียน ที่ทำการบ้าน ทำแบบฝึกหัดเป็นอย่างไรบ้าง ถูกหรือผิด อย่างไร แก้ไขได้อย่างไร เมื่อนักเรียนฝึกตัวเองได้ตามหลักนี้แล้ว ย่อมมีจิตผ่องใส เบิกบาน ไม่กังวลใดๆ เพราะได้กระทำในสิ่งที่ดีๆ ทั้งนั้น จิตใจก็ไม่เศร้าหมอง แม้จะเหนื่อยกาย เหนื่อยสมองอย่างไรก็ตาม นอกจากนี้ นักเรียน สามารถทำจิตใจให้เบิกบานด้วยการนั่งสมาธิ เพื่อผ่อนคลายสมอง อีกทั้งเป็นการดำเนินตามหลัก ไตรสิกขาด้วย คือ เมื่อเราทำดี เราก็มีสีล เมื่อเรามีศีลที่ดีแล้ว จิตใจที่ดีจะเป็นรากฐานในการให้เกิดสมาธิโดยง่าย เมื่อสมองและร่างกายได้พักผ่อน ก็ย่อมเกิดปัญญา คิดหาทางแก้ไขปัญหาได้ทุกประการ ในที่สุดก็มีจิตสะอาดขาวรอบ เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นคนดีของสังคมต่อไป

2.3 บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชน

พระภิกษุสงฆ์เป็นหนึ่งในโครงสร้างที่สำคัญของพระพุทธศาสนาคือพระรัตนตรัยและพระภิกษุสงฆ์คือศาสนทายาทประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชน เป็นที่เคารพสักการะ เป็นนื่อนาบุญ และเป็นที่พึ่งของประชาชน ยอมสละเพศมราวาสเข้ามารับการบรรพชาอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาตและมีหน้าที่สำคัญคือ การศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าปฏิบัติตามคำสั่งสอนและประกาศเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม ฉะนั้นหน้าที่หรือบทบาทของพระภิกษุสงฆ์คือการเผยแผ่ธรรมะเป็นหลัก แม้ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองอย่างมาก ไม่เหมือนในอดีต พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากมาจนนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ได้ลดน้อยลงไปมาก

การศึกษาขั้นต้น ตามหลักพระพุทธศาสนาท่านให้ความสำคัญแก่การพัฒนากาย หรือพัฒนาการทางกาย ที่เรียกว่ากายภาวนานี้มาก ที่ท่านเน้นตอนต้นนี้มี 2 อย่างคือ

1. การรู้จักใช้อินทรีย์ หรืออินทรีย์สังวร โดยรับรู้ให้เกิดคุณไม่เกิดโทษ เช่น ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้คุณภาพชีวิต เช่น ปัญญาและคุณธรรม อย่างน้อยได้แบบอย่างที่ดี

2. การบริโภคนพดี หรือความรู้จักประมาณในการบริโภค ที่เรียกภาษาพระว่า โภชนมัตตัญญูตา หมายถึง การกินด้วยปัญญา คือ การกินด้วยความรู้ความเข้าใจความมุ่งหมายของการกินว่ากินเพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพดี จะได้เกื้อหนุนการมีชีวิตที่ดีงาม ไม่ใช่กินเพื่อบำรุงบำเรอให้อร่อยลิ้น การกินที่ดีด้วยปัญญา ปริมาณที่พอดีกับร่างกาย ไม่มากไม่น้อยเกินไป และเลือกกินที่มีคุณค่าต่อร่างกาย ไม่เป็นโทษ

การพัฒนาทางกายนี้ นอกจากเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตโดยตรงแล้ว ยังเป็นมาตรการขั้นแรกสุดในการรักษาอิสรภาพของชีวิตได้ด้วย ส่วนการ “คิดเป็น” ปัจจุบันเรื่องข้อมูลข่าวสารเราควรจัดการศึกษาด้านนี้ให้พัฒนามากขึ้น สามารถมองได้ 2 ด้านคือ

ด้านที่ 1 (จากข้างนอกเข้ามา) โดยการจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาของเด็ก ให้เด็กมีครูเป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีห้องสมุด ข่าวสารข้อมูล ที่ดีที่สุด

ด้านที่ 2 (จากข้างในออกไป) โดยจัดการศึกษาให้เด็กมีความสามารถที่จะอยู่ได้ดีที่สุดในสิ่งแวดล้อมที่เลวที่สุดและสามารถเอาประโยชน์ได้จากสิ่งแวดล้อม ข่าวสารข้อมูลและประสบการณ์ทั้งหลาย ที่เลวที่สุดด้วย¹²³

¹²³ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,

ในการพัฒนาพฤติกรรมตามแบบอย่างฝรั่งนั้น มีดังนี้คือ

1. Physical Development คือ พัฒนาการทางกาย
2. Social Development คือ พัฒนาการทางสังคม
3. Emotional Development คือ พัฒนาการทางอารมณ์
4. Intellectual Development คือ พัฒนาการทางปัญญา

ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏในพระพุทธศาสนามานานแล้ว มีคำอธิบายอยู่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นภาวิตตะ แปลว่า ผู้มีคนที่ได้พัฒนาแล้ว แล้วท่านก็อธิบายว่า พัฒนาแล้วอย่างไรมีตนพัฒนาแล้ว คือ

1. ภาวิตกาโย มีกายภาวนา คือ มีการพัฒนากาย
2. ภาวิตสีโล มีศีลภาวนา คือ มีการพัฒนาศีล ศีล คือ การอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม

เป็นพัฒนาการในการสัมพันธ์ทางสังคม

3. ภาวิตจิตโต มีจิตภาวนา คือ มีการพัฒนาการทางจิตใจ พัฒนาการทางจิตใจในด้านของ Heart ฝรั่งเรียกว่า Emotional เป็นด้านอารมณ์ ที่แท้ก็คือเรื่องของจิตใจ

4. ภาวิตปัญญา มีปัญญาภาวนา คือ มีพัฒนาการทางด้านปัญญา แต่ของเราไม่ใช่ว่า Intellectual Development เราใช้ว่า Wisdom Development

พัฒนาการทั้ง 4 อย่างนี้ พระสามารถนำมาใช้พัฒนาพฤติกรรม ของเด็กและเยาวชนให้ดีขึ้น เจริญขึ้นได้ อย่างดีที่สุด มีประสิทธิภาพมาก พัฒนาการทั้ง 4 ด้าน อิงอาศัยกันและกันและต้องไปด้วยกัน ซึ่งในพระพุทธศาสนานั้นแน่นอนที่จะต้องเน้นว่า พัฒนาการทั้ง 4 นี้มีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน และเสริมซึ่งกันและกัน¹²⁴

ในทัศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่าพัฒนาการทั้ง 4 อย่างนี้มีหลายระดับ ระดับต้นนั้นเหมาะสมกับเยาวชนที่อยู่ในวัยประถมศึกษา ระดับกลางนั้นเหมาะสมกับวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษา ระดับสูงซึ่งเป็นระดับพัฒนาสูงสุดสู่ความพ้นทุกข์นั้น ระดับมหาวิทยาลัยเป็นต้นไป อยู่ในวัยที่เหมาะสมที่จะพัฒนากาย ศีล จิตใจ และปัญญาได้อย่างสมบูรณ์แบบ

¹²⁴ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต),การศึกษา : การศึกษาหรือบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,

2.4 บทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยต่อการช่วยแก้ปัญหาสังคมของเยาวชน

เมื่อพูดถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน เวลานี้แทบจะไม่มีใครพูดในแง่ดีเลย มีแต่พูดในแง่ความเสื่อมโทรม เรื่องของปัญหา เรื่องของความน่าเป็นห่วง เพราะสภาพสังคมในปัจจุบัน เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน สังคมไทยมีปัญหามาก ประเทศไทยมีปัญหาโรคเอดส์มากนำหน้าประเทศอื่นทั้งหลาย เป็นอันดับหนึ่งของเอเชีย นอกจากนี้ก็มีปัญหายาเสพติด ประเทศไทยเป็นแหล่งค้ายาเสพติดที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก โดยเฉพาะยาบ้า นอกจากนี้ก็มีปัญหาโสเภณี ไทยเป็นดินแดนธุรกิจทางเพศ เมื่อปี 2535 หนังสือสารานุกรมฉบับหนึ่งของอ็อกฟอร์ด(“PROSTITUTION; OXFORD ILLUSTRATED ENCYCLOPEDIA OF PEOPLES AND CULTURES; 1992) ได้พูดถึงกรุงเทพฯ ว่ามีโสเภณี 200,000 คน ปี 2539 และโสเภณีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี จำนวน 30,000 – 60,000 คน และเงินนอกระบบ(เช่น การพนัน ธุรกิจผิดกฎหมาย สถานบันเทิง)มีประมาณ 800,000,000,000 บาท นอกจากนี้ก็มีปัญหา การค้าไม้ทำลายป่ามากมาย กว้างขวาง และปัญหาการคอร์รัปชันในทุกระดับ¹²⁵

ปัจจุบันพระสงฆ์ไทยและสังคมไทยประสบปัญหา หลายประการ เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมเศรษฐกิจ รวมทั้งเทคโนโลยี ความเจริญทางวิทยาศาสตร์อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบดังนี้ คือ

1. ความเจริญแบบตะวันตกที่หลั่งไหลกระจายเข้ามาทำให้สถาบันอื่นรับเอาบทบาทของวัดไปดำเนินการเสียหมด เช่น มีโรงเรียน มีกิจกรรมสงเคราะห์ มีโรงพยาบาล มีระบบศาล เกิดขึ้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ซึ่งพระสงฆ์เคยเป็นผู้นำแนวต่างๆ ขาดตอนไป เพราะพระสงฆ์ไม่ยอมรับความเจริญแบบใหม่ร่วมกับประชาชน โดยยังยึดถือสภาพเดิมๆ ขณะที่ประชาชนไปสัมพันธ์กับสิ่งใหม่ๆ จากสถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันนันทนาการในรูปแบบสื่อมวลชนต่างๆ

3. เมื่อความสัมพันธ์ขาดตอนระหว่างวัดกับชาวบ้านเกิดขึ้น ทำให้เกิดความห่างเหินมากขึ้นทุกที ความศรัทธาต่อพระสงฆ์ก็ลดน้อยลง และทำให้เกิดความรู้สึกเกิดขึ้นในกลุ่มชาวบ้านบางกลุ่มว่าพระสงฆ์ เป็นผู้เอาโรคเอาเปรียบชาวบ้าน ไม่ทำงานก็มีกิน เป็นต้น รวมถึงเกิดความคิดว่าวิชาการแบบใหม่เป็นความรู้ของผู้เจริญแล้ว ผู้ใดไม่ยอมรับเป็นคนโง่ เมื่อพระสงฆ์ไม่รู้วิชาการเหล่านี้ฐานะของพระสงฆ์ไม่มีความหมายสำหรับชาวบ้านบางกลุ่ม¹²⁶

สภาพสังคมยุคโลกาภิวัตน์อย่างนี้ เท่ากับเร่งเร้าให้หวนกลับไปเอาคติเดิมแห่ง

¹²⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), ขรรค์กับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2542), หน้า 1-3.

¹²⁶ พระศรีวิสุทธิโมลี, บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิธานกุล, 2516), หน้า 47-

“โลกานุกัมปะ” นั้นมาเข้าคู่กัน หมายความว่า เมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์เราจะต้องกลับไปนำเอาหลักการของพระพุทธศาสนา มาสร้างดุลยภาพ การนำเอาโลกานุกัมปะมาใช้ในยุคโลกาภิวัตน์ก็คือ การที่ทุกคนในยุคโลกาภิวัตน์มีอุดมคติแห่งโลกานุกัมปะอยู่ในใจตน แล้วดำเนินชีวิตให้เกื้อหนุนต่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์และดำรงอยู่ด้วยดีของโลก เรียกสั้นๆ ว่าเป็น “โลกัตถจารี”(ผู้ประพฤติประโยชน์แก่โลกหรือผู้ดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์แก่โลก)¹²⁷

ปัจจุบันพระสงฆ์พยายามศึกษาหาความรู้ให้ก้าวหน้าวิทยาการสมัยใหม่มากขึ้น และปรับเปลี่ยนวิธีการเป็นเชิงบูรณาการที่ทันสมัยมากขึ้น เพื่อให้สามารถ มีส่วนในการเข้าไปมีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหาสังคม โดยสามารถอาศัย เหตุ 2 ประการ คือ

1. เหตุปัจจัยในวงกว้างของส่วนรวม คือ ขาดจุดหมายรวมของชาติ หรือขาดอุดมการณ์ของสังคม คือ ขาดจุดหมายร่วมกัน และมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน

2. เหตุปัจจัยในวงแคบของแต่ละคน คือ ปัญหามาจากตัวบุคคลนั่นเอง

ดังนั้นการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีบทบาทช่วยแก้ปัญหาสังคมจะต้อง เข้าใจธรรมชาติ ของเหตุปัจจัยอย่างถ่องแท้เสียก่อน บทบาทที่เห็นได้ชัด มี ดังนี้ คือ

1) บทบาททางการศึกษา

2) บทบาทการเผยแผ่หรือการสอนธรรม

3) บทบาทด้านการพัฒนาและด้านสังคมสงเคราะห์¹²⁸

ดังสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

1) บทบาททางการศึกษา

การให้การศึกษา หมายถึง การอบรมสั่งสอนแนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางด้านทางโลกและทางธรรม ดังเช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการอบรมจริยศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในรูปของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้วยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา รับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงชั้นมหาวิทยาลัย เพื่อให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และวิชาการต่างๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่เริ่มมีกิจการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นนี้ ได้มีผู้นิยมจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดทั่วประเทศ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง ยังได้ส่งพระภิกษุผู้สำเร็จชั้นปริญญาตรีรับสอนในโรงเรียนต่างๆทั้งในกรุงเทพฯและในต่างจังหวัดอีกด้วย และส่งไปปฏิบัติศาสนกิจตามจังหวัดต่างๆในส่วนภูมิภาค

¹²⁷ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน, หน้า 8.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

2) บทบาทการเผยแผ่หรือการสอนธรรม

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำสั่งสอนแก่ประชาชนนั้น พบว่าให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งสองระดับ คือ ระดับพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบปรัชญาของพระพุทธศาสนากับระดับพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ทั้งสองระดับนี้ปัจจุบันได้ใช้สื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ออกเป็นรูปเล่ม วารสารอนุสารต่างๆ หนังสือพิมพ์ และที่ค่อนข้างมากก็คือ การออกอากาศทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพื่อตอบปัญหา และชี้ทางแก้ปัญหาแก่พุทธศาสนิกชน การเผยแผ่หรือการสอนธรรม จึงเป็นบทบาทหลักอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระภิกษุสงฆ์จะสั่งสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน กล่าวคือ สั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ให้เกิดศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใสรู้ถึงบาปบุญคุณโทษ เหตุแห่งความเลื่อมความเจริญ เป็นต้น ชี้ทางให้ประพฤติดี ละเว้นความชั่ว สอนหลักดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บทบาทนี้ นับว่าเป็นหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นรากฐานของความเจริญ ความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

พระธรรมจาริก คือ คณะสงฆ์ที่ร่วมดำเนินงานเผยแผ่ศาสนา ซึ่งมีกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้อุปถัมภ์ เริ่มตั้งแต่ปี 2510 โดยส่งพระธรรมจาริก ซึ่งได้แก่ พระนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ พระภิกษุวัดเบญจมบพิตร และพระภิกษุสามเณร ในภาคเหนือ ออกไปอบรมสั่งสอนสงเคราะห์ชาวเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจ กับชาวเขา โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์เข้าไปสอนชาวเขาให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ และพระมหากษัตริย์

พระธรรมทูต คือ พระสงฆ์ที่ร่วมดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาตามโครงการพระธรรมทูต มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอนให้ประชาชน มีศีลธรรม มีความสามัคคี เสียสละ มีความกตัญญูเชิดชูชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ หลักธรรม เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดความสงบสุขของสังคม¹²⁹

3) บทบาทด้านการพัฒนาและด้านสังคมสงเคราะห์

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในฐานะที่พระภิกษุสงฆ์เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของประชาชน พลเมืองไทยย่อมมีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในการสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติชอบ มีศีล

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-13.

ธรรมตามหลักศาสนา นอกจากนั้นบางครั้งท่านยังมีบทบาทในด้านเป็นผู้นำชาวบ้านพัฒนางานพัฒนาและสังคมสงเคราะห์มักควบคู่ไปกับการเผยแพร่ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ในการพัฒนาพระภิกษุจะเป็นผู้นำท้องถิ่นโดยที่พัฒนาวัดก่อน อันเป็นสถานที่ประกอบพิธีด้านศาสนาปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านเพื่อให้เป็นที่น่ารื่นรมย์ นอกจากพัฒนาวัดแล้วยังมีการพัฒนาหมู่บ้าน หมายถึง การนำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนโดยทั่วไป ในฐานะที่พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับความศรัทธาและเลื่อมใสจากชาวบ้าน อาจจะเป็นผู้ประสานงานให้คำแนะนำและชักชวนชาวบ้านพัฒนาในด้านต่างๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น สร้างถนนภายในหมู่บ้าน ขุดคลองส่งน้ำ เป็นต้น ได้มีพระภิกษุสงฆ์ในชนบทเป็นจำนวนมากหลายแห่ง เป็นผู้นำดำเนินการสำเร็จ เป็นประโยชน์แก่หมู่บ้าน และประชาชนโดยส่วนรวม นับได้ว่าพระภิกษุสงฆ์ได้ทำหน้าที่โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

ด้านสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในศาสนาทั้งหลาย ยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนทั่วไปที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ ข้อนี้อาจได้แก่บทบาท ประเภทประกอบพิธีกรรมต่างๆ การแนะนำทางจิตใจเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต และแนะนำด้านการศึกษาด้านอื่นๆ

ในทัศนะผู้วิจัยเห็นว่านี่เป็นส่วนหนึ่งของบทบาทพระสงฆ์เท่านั้น ปัจจุบันพระสงฆ์เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทย เช่นบทบาทด้านการเมืองเช่น มีการเรียกร้อง กระทรวงพระพุทธศาสนา จนกระทั่งได้สำนักงานพระพุทธศาสนา เป็นต้น บทบาทด้านวิชาการ เช่นพระมีตำแหน่งทางวิชาการ เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ เป็นต้น สังคมยุคข้อมูลข่าวสารนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ต้องปรับบทบาทตัวเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

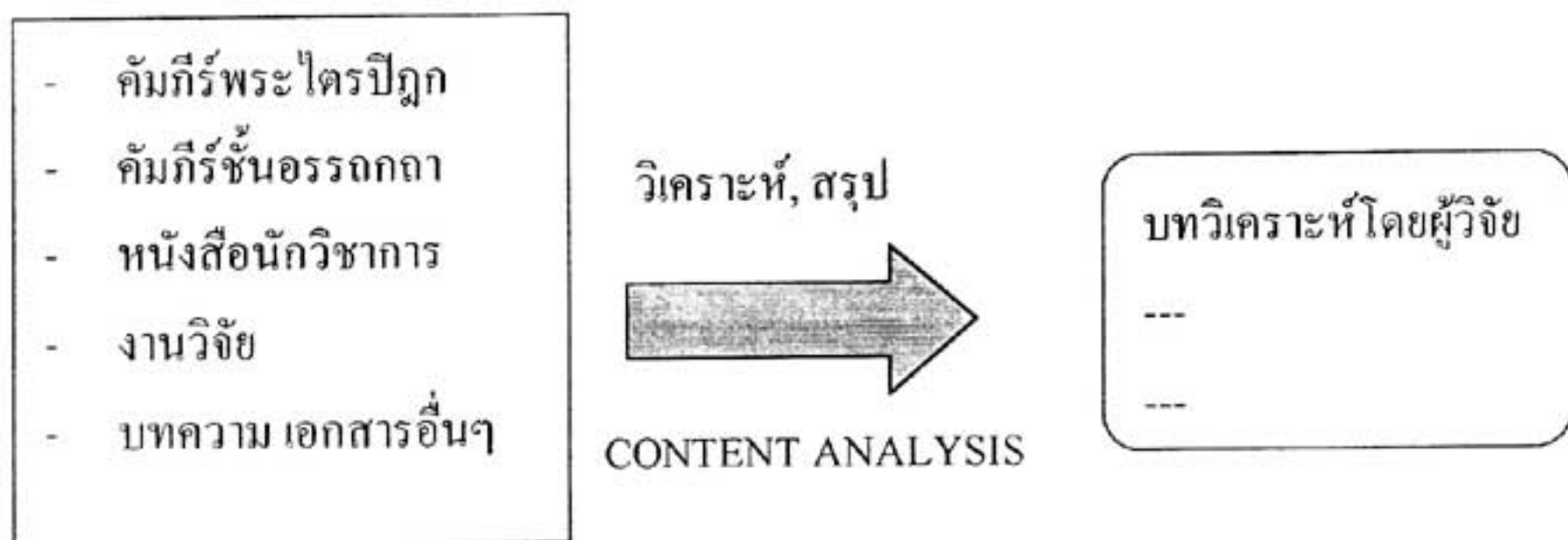
3.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร รายงานและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร รายงานและผลการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และศึกษาภาคสนามโดยสร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาทัศนคตินักเรียน แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงสถิติและนำสถิติที่ได้มาแปลผลและวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วย

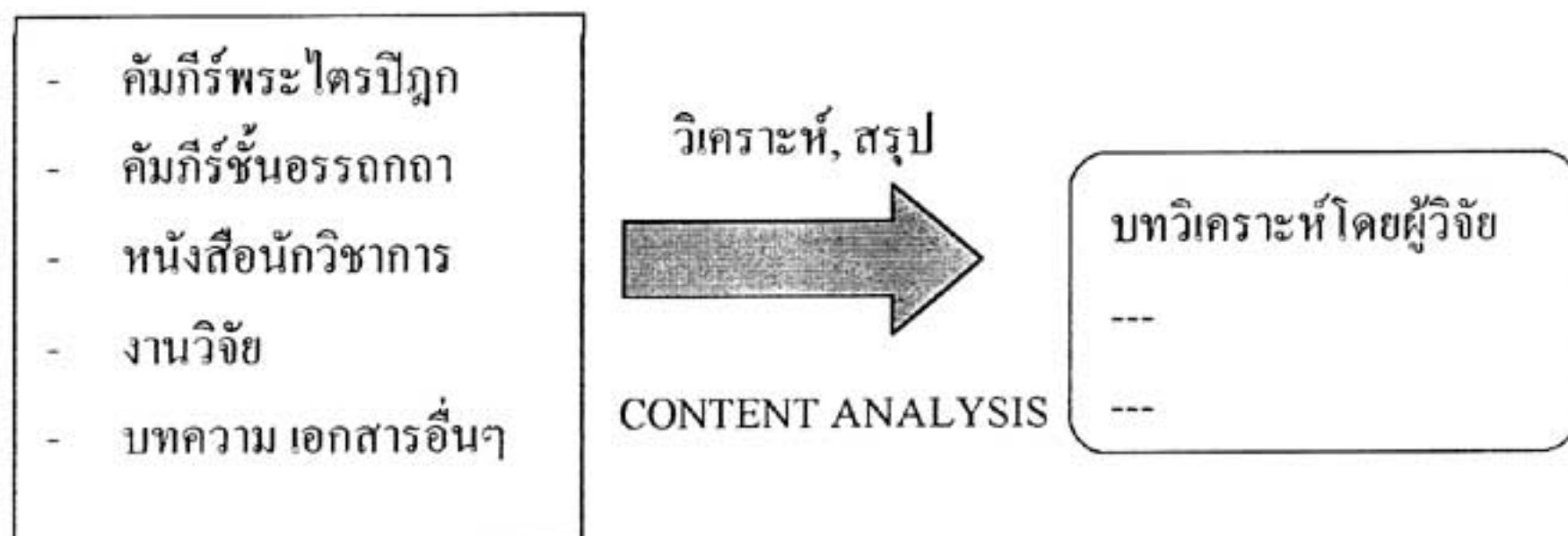
3.1.1) ศึกษาเชิงคุณภาพ

วิธีการศึกษาจากเอกสาร (วิเคราะห์ด้วย Content Analysis)

1) วิเคราะห์หลักธรรมและคุณธรรมที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6

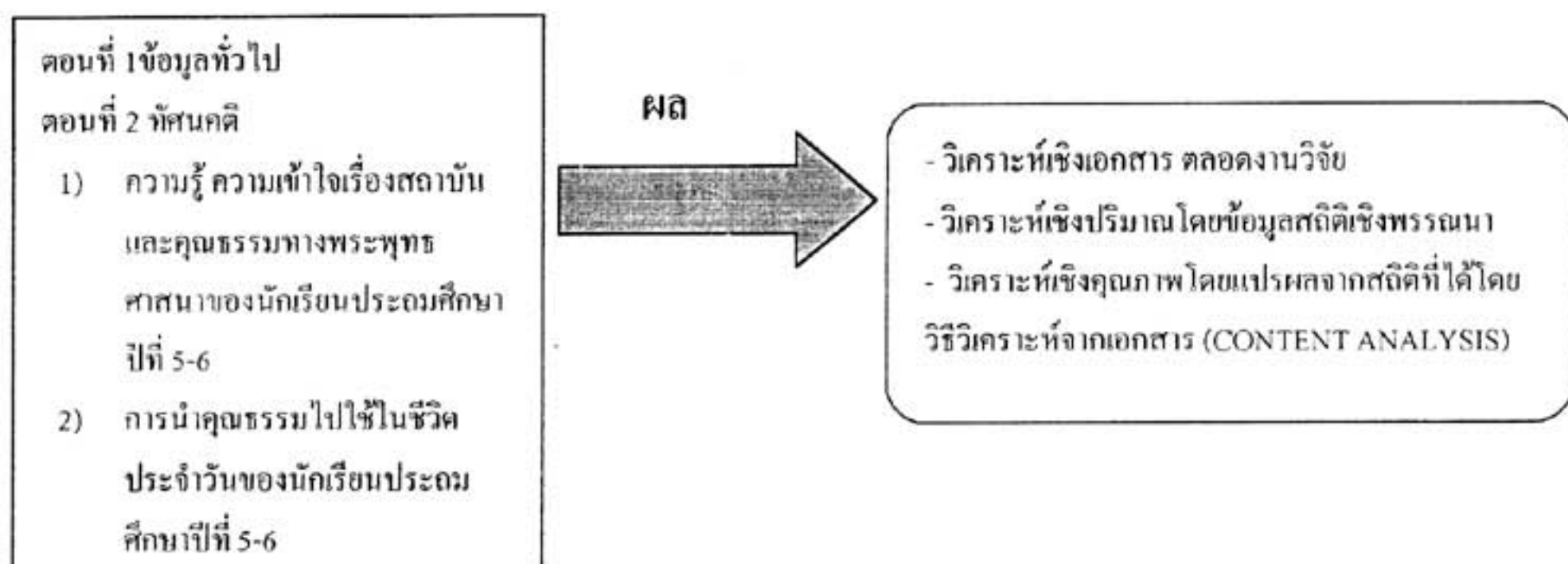

2) วิเคราะห์การนำความรู้และคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6

3.1.2) ศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เพื่อศึกษาทัศนคติของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6 ที่มีต่อ

3.2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาจากประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เขต อ.บางกรวย 6 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 332 คน รายละเอียดดังแสดงตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ตารางแสดงจำนวนที่ตอบแบบสอบถาม

ร.ร.	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
วัดสำโรง	16	18	34
วัดสัก	9	8	17
วัดลุ่ม	19	18	37
วัดเชิงกระบือ	21	16	37
วัดชลอ	53	26	79
วัดจันทร์	31	33	63
รวม	139	129	268

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

แบบสอบถาม(Questionnaire) มี 2 ตอน แบบเลือกตอบ 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert และกำหนดน้ำหนักคะแนนการตอบแต่ละตัวเลือก โดยกำหนดตามวิธี Arbitrary weight method ซึ่งเป็นวิธีมาตรการประมาณค่า (Rating Scale)

วิธีมาตรการประมาณค่า (Rating Scale) คือ เครื่องมือที่ใช้วัดค่าความรู้สึกต่อสิ่งต่างซึ่งเรียกว่า ทักษะคติ บางคนอาจนำแบบมาตรการประมาณค่าไปดัดแปลงใช้กับแบบสอบถาม

วิธีของ ลิเคิร์ต(Likert) หรือเรียกว่า The Method of Summated Rating วิธีนี้ใช้ได้กับข้อความจำนวนมากๆและไม่ทราบค่าของมาตรา(Scale Value) แต่ละข้อความมีคำตอบ 2 ด้าน คือ ด้านสนับสนุนและคัดค้าน วิธีการมีดังนี้.-

ขั้นที่ 1 เลือกข้อความที่จะใช้วัดทัศนคติ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ข้อความในด้านบวก(ชอบ) และข้อความในด้านลบ(ไม่ชอบ) ให้มีจำนวนเท่า ๆ กัน

ขั้นที่ 2 ให้กลุ่มตัวอย่างพิจารณาข้อความนั้น ๆ ในแง่ของการเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยตามน้ำหนักของความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่แบ่งเป็น 5 ระดับ

แบบสอบถาม มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เช่น เพศ ระดับการศึกษา อายุ การนับถือศาสนา เป็นต้น มีจำนวนทั้งสิ้น 11 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม ทักษะคติเรื่อง

- 1) ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 2) การนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้

1. ศึกษาจากทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นปัจจัยในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถาม ตามกรอบข้อมูลที่ต้องการศึกษาจากข้อ ๑ ให้ครอบคลุมตัวแปรที่ต้องการศึกษาทั้งหมด

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาในเรื่อง การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียน

เรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ช่วยตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาที่
ต้องการจะถาม เพื่อเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity)

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น(Reliability) ด้วย วิธีวัดความสอดคล้องภายในโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค(Cronbach's Coefficient Alpha) ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่า = 0.81

5. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของแบบสอบถาม หลังจากนั้นจึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างและรับคืนกลับมาด้วยตนเอง ดังนี้

ตารางที่ 9 ตาราง แสดงจำนวนค่าร้อยละของแบบสอบถามที่แจกไปและได้รับคืน

ร.ร.	จำนวนที่แจกไป	จำนวนที่รับคืน	ร้อยละ
วัดสำโรง	42	34	80.9
วัดตัก	22	17	77.3
วัดลุ่ม	41	37	90.2
วัดเชิงกระบือ	42	37	88.1
วัดชลอ	100	79	79.0
วัดจันทร์	85	64	75.3
รวม	332	268	80.72

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตอนที่ 1 ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เช่น เพศ ระดับการศึกษา อายุ การนับถือศาสนาเป็นต้น มีจำนวนทั้งสิ้น 11 ข้อ ใช้สถิติดังนี้ การแจกแจงความถี่(Frequency distribution) และการหาอัตราส่วนร้อยละ(Percentage distribution)

2. ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา และการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน โดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต(Arithmetic average)และการวัดค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard deviation) และนำผลทางสถิติมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ คือ เชิงเอกสาร(Content analysis)

3.6.2 ขั้นตอนประมวลผล วิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอ
ผู้ศึกษาใช้ค่าสถิติ และได้นำเสนอในรูปตารางประกอบการอภิปราย

3.6.3 ตัวแปรที่ศึกษา

- 1. ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพของนักเรียน
- 2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1) ทัศนคติที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา
 - 2.2) ทัศนคติที่มีต่อการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

เกณฑ์การให้คะแนน

มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มาก	ให้	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
น้อย	ให้	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลผล

4.50 – 5.00	หมายถึง	มีความเข้าใจ มีทัศนคติต้องกับเนื้อหา มากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง	มีความเข้าใจ มีทัศนคติต้องกับเนื้อหา มาก
2.50 – 3.49	หมายถึง	มีความเข้าใจ มีทัศนคติต้องกับเนื้อหา ปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายถึง	มีความเข้าใจ มีทัศนคติต้องกับเนื้อหา น้อย
1.00 – 1.49	หมายถึง	มีความเข้าใจ มีทัศนคติต้องกับเนื้อหา น้อยที่สุด

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัยเรื่อง การปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 5-6 อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 10 ดังนี้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงรายการ ร้อยละของข้อมูลทั่วไป

รายการ	ขนาดกลุ่มโรงเรียน											
	ขนาดเล็ก				ขนาดกลาง				ขนาดใหญ่			
	วัดตำโรง		วัดสัก		วัดลุ่ม		วัดเชิงกระบือ		วัดชลอ		วัดจันทร์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศชาย												
- ชาย	18	52.9	9	52.9	19	51.4	21	56.8	53	67.1	31	48.4
- หญิง	16	47.1	8	47.1	18	48.6	16	43.2	26	32.9	33	51.6
2. ระดับการศึกษา												
- ป.5	23	67.7	14	82.4	17	45.9	17	45.9	27	34.2	30	46.9
- ป.6	11	32.4	3	17.6	20	54.1	20	54.1	52	65.8	34	53.1
3. อายุ(ปี)												
- 9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.3	2	3.1
- 10	16	47.1	4	23.5	11	29.7	10	27.0	14	17.7	18	28.1
- 11	14	41.2	11	64.7	20	54.1	20	54.1	39	49.4	25	39.1
- 12	4	11.76	1	5.9	6	16.2	7	18.9	24	30.4	18	28.1
- มากกว่า 12	-	-	1	5.9	-	-	-	-	1	1.3	1	1.6
4.ศาสนา												
- พุทธ	34	100	17	100	36	100	37	100	77	100	64	100
- คริสต์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- อิสลาม	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. เคยปฏิบัติธรรมหรือไม่												
- เคย	28	82.4	14	82.4	34	91.9	36	97.3	74	93.7	60	93.8
- ไม่เคย	6	17.6	3	17.6	3	8.1	1	2.7	5	6.3	4	6.2
6. มีพี่น้องกี่คน												
- คนเดียว(คือตัวเอง)	6	19.4	4	23.5	5	13.5	11	29.7	15	19.0	18.0	28.1
- มีสองคน	18	58.1	9	52.9	24	64.9	16	43.2	36	45.6	35.0	54.7
- มีสามคน	5	16.1	2	11.8	6	16.2	6	16.3	20	25.3	10.0	15.6

ตารางที่ 10 (ต่อ)

รายการ	ขนาดกลุ่มโรงเรียน											
	ขนาดเล็ก				ขนาดกลาง				ขนาดใหญ่			
	วัดตำโรง		วัดตัก		วัดลุ่ม		วัดเชิงกระบือ		วัดชลอ		วัดจันทร์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ประสงค์	31	91.2	15	88.2	34	91.9	32	86.5	67	85.9	54	84.4
- ไม่ประสงค์	3	8.8	2	11.8	3	8.1	5	13.5	11	14.1	10	15.6
11.นักเรียนต้องการให้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียนหรือไม่												
- ต้องการ	30	88.2	15	88.2	22	59.5	32	86.5	56	71.8	50	78.1
- ไม่ต้องการ	4	11.8	2	11.8	15	40.5	5	13.5	22	28.2	14	21.9

จากตารางที่ 10 แสดงรายการ ร้อยละของข้อมูลทั่วไป สามารถสรุปและวิเคราะห์ผลข้อมูลได้ดังนี้

1) สถานภาพ นักเรียนผู้ให้ข้อมูลในภาพรวม

1.1) สถานภาพของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม รวมทั้งหมดทุกโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.87 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อายุ 11 ปี ร้อยละ 48.13 ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติธรรม ร้อยละ 92.48 มีพี่น้องสองคน ร้อยละ 52.08 ส่วนใหญ่อยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 74.35 และพ่อกับแม่อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 78.73 ส่วนใหญ่จะมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ร้อยละ 99.63 นักเรียนมีความประสงค์ต้องการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ร้อยละ 71.47 และส่วนใหญ่ ต้องการให้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ร้อยละ 76.78

2) สถานภาพ นักเรียน แบ่งตามขนาดกลุ่มโรงเรียน

2.1) กลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก มี 2 โรงเรียนคือ วัดตำโรงและวัดตัก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ชาย ร.ร.วัดตัก ร้อยละ 52.90 อยู่ระดับชั้น ป. 5 ร้อยละ 82.40 ส่วนใหญ่ อายุ 11 ปี ร้อยละ 64.70 นับถือศาสนาพุทธทุกคน ทั้งโรงเรียนวัดตำโรงและวัดตัก ส่วนใหญ่ เคยปฏิบัติธรรม ร้อยละ 82.40 ส่วนใหญ่ มีพี่น้อง 2 คน ร้อยละ 58.10 และร้อยละ 73.50 ของโรงเรียนวัดตำโรงอยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่อยู่ด้วยกันร้อยละ 85.30 ทั้งโรงเรียนวัดตำโรงและวัดตัก มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาพระ

พุทธศาสนา ร้อยละ 91.20 โรงเรียนทั้งสองต้องการให้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ร้อยละ 88.20

2.2) กลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดลุ่มและโรงเรียนวัดเชิงกระบือ พบว่าส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย ร้อยละ 56.80 ส่วนใหญ่เป็นระดับชั้น ป. 6 เท่ากันคือ ร้อยละ 54.10 อายุส่วนใหญ่ 11 ปี ร้อยละ 54.10 ทั้งสองโรงเรียน ทุกคนเป็นพุทธศาสนิกชน โรงเรียนวัดเชิงกระบือ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.30 เคยปฏิบัติธรรม ร้อยละ 64.90 ของโรงเรียนวัดลุ่ม มีพี่น้อง 2 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.30 ของโรงเรียนวัดเชิงกระบืออยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 81.10 ของโรงเรียนวัดลุ่ม มีพ่อกับแม่อยู่ด้วยกัน ทั้งสองโรงเรียนมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียนและนักเรียนส่วนใหญ่ 91.90 ของโรงเรียนวัดลุ่ม ประสงค์ให้มีการเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และร้อยละ 86.50 ของโรงเรียนวัดเชิงกระบือ ต้องการให้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา

2.3) กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดชลอและโรงเรียนวัดจันทร์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.10 ของโรงเรียนวัดชลอ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.80 ของโรงเรียนวัดชลอ อยู่ชั้นป. 6 อายุส่วนใหญ่ 11 ปี ร้อยละ 49.40 ทุกคนเป็นพุทธศาสนิกชน ร้อยละ 93.70 ทั้งสองโรงเรียน เคยปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่ร้อยละ 54.70 โรงเรียนวัดจันทร์ มีพี่น้อง 2 คน และร้อยละ 82.80 อยู่กับพ่อแม่ พ่อกับแม่อยู่ด้วยกัน และส่วนใหญ่ร้อยละ 78.10 ของโรงเรียนวัดจันทร์ ต้องการให้มีพระภิกษุเข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

4.2 ตอนที่ 2 แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.2.1) ตารางที่ 11 สถิติ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
1	นักเรียนเข้าใจคำว่า "วัดในศาสนาพุทธ" เพียงใด	ร.ร.วัดท่าโรง ร.ร.วัดสัก ร.ร.วัดลุ่ม ร.ร.วัดเชิงกระบือ ร.ร.วัดชลอ ร.ร.วัดจันทร์	3.24 3.23 3.32 3.27 3.48 3.35	0.85 0.54 0.90 0.76 0.89 0.80	ปานกลาง ปานกลาง ปานกลาง ปานกลาง ปานกลาง ปานกลาง
2	นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัดเพียงใด	ร.ร.วัดท่าโรง ร.ร.วัดสัก ร.ร.วัดลุ่ม ร.ร.วัดเชิงกระบือ ร.ร.วัดชลอ ร.ร.วัดจันทร์	4.09 4.00 3.86 3.84 3.73 3.50	0.98 0.84 0.83 0.87 1.20 0.82	มาก มาก มาก มาก มาก มาก
3	นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีกเพียงใด	ร.ร.วัดท่าโรง ร.ร.วัดสัก ร.ร.วัดลุ่ม ร.ร.วัดเชิงกระบือ ร.ร.วัดชลอ ร.ร.วัดจันทร์	4.00 3.88 3.67 3.62 3.45 3.07	1.02 0.75 1.11 0.91 0.93 0.77	มาก มาก มาก มาก ปานกลาง ปานกลาง
5	วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว เพียงใด	ร.ร.วัดท่าโรง ร.ร.วัดสัก ร.ร.วัดลุ่ม ร.ร.วัดเชิงกระบือ ร.ร.วัดชลอ ร.ร.วัดจันทร์	1.32 1.35 1.56 1.13 1.19 1.09	1.04 0.76 1.12 0.56 0.66 0.29	น้อยที่สุด น้อยที่สุด น้อย น้อยที่สุด น้อยที่สุด น้อยที่สุด
4	วัดที่สวยงาม สะอาด นักเรียนชอบไปเพียงใด	ร.ร.วัดท่าโรง ร.ร.วัดสัก ร.ร.วัดลุ่ม ร.ร.วัดเชิงกระบือ ร.ร.วัดชลอ ร.ร.วัดจันทร์	4.62 4.76 4.50 4.50 4.53 4.50	1.00 0.54 1.01 0.75 0.74 0.81	มากที่สุด มากที่สุด มากที่สุด มากที่สุด มากที่สุด มากที่สุด

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
5	วัดที่ใหญ่โต เป็นสถานที่ท่องเที่ยว นักเรียนชอบเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.97	1.15	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.94	0.99	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.86	1.28	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	4.13	1.08	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.98	0.97	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.39	0.99	ปานกลาง
6	นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.85	1.35	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.88	1.36	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.21	1.33	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.10	1.25	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.39	1.20	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.65	0.88	ปานกลาง
7	กรณีวัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสนอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.17	1.25	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.70	1.22	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.52	1.38	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.94	1.29	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.70	1.42	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.40	0.49	ปานกลาง
8	นักเรียนรู้สึกสลดใจหรือไม่ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด	ร.ร.วัดตำโรง	2.41	1.43	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.70	1.48	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.40	1.66	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.05	1.81	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.56	1.72	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.59	1.43	มาก
9	นักเรียนรู้จัก "พระพุทธเจ้า" หรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.96	0.80	มาก
		ร.ร.วัดตัก	4.13	0.80	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	4.02	0.86	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.75	1.08	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	4.07	0.86	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	4.45	0.90	มาก

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
10	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.17	1.04	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.58	0.77	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.94	1.08	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.18	1.00	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.01	0.87	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.96	0.46	ปานกลาง
11	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.22	1.09	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.09	0.84	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.08	1.12	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.05	1.06	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.03	1.16	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.76	1.04	มาก
12	นักเรียนเคยได้รับความเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.52	0.97	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.73	0.92	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.39	1.32	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.52	1.11	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.53	1.11	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.68	1.07	ปานกลาง
13	นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบันหรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.23	1.18	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.06	0.90	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.29	1.03	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.62	1.32	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.65	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.35	0.97	น้อย
14	นักเรียนเข้าใจคำว่า "ธรรมะ"เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.58	0.80	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.50	0.75	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.83	0.88	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.57	1.06	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.75	0.97	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	2.95	0.81	ปานกลาง

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
15	นักเรียนเคยได้รับ “ธรรมะ” จาก พระสงฆ์ หรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.45	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.47	0.84	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.62	0.94	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.29	1.11	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.13	0.92	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.43	0.86	ปานกลาง
16	นักเรียนรู้จัก สัตว์ 5 เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	4.24	0.88	มาก
		ร.ร.วัดตัก	4.31	0.91	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	4.59	0.71	มากที่สุด
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	4.55	0.69	มากที่สุด
		ร.ร.วัดชลอ	4.54	0.79	มากที่สุด
		ร.ร.วัดจันทร์	4.54	0.65	มากที่สุด
17	นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “อริยสัจ 4” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.15	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.47	0.91	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.27	0.86	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.43	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.50	0.96	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.32	0.73	ปานกลาง
18	นักเรียนเข้าใจ “ ทศ 6 ” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.51	1.04	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.06	1.34	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.67	0.97	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.16	1.30	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.16	1.11	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.09	0.91	ปานกลาง
19	นักเรียนรู้จัก “พระไตรปิฎก” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.17	0.98	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.66	1.19	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.41	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.13	1.15	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	4.01	1.27	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.35	0.90	ปานกลาง

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
20	นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.75	0.96	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.94	1.21	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.97	1.02	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.64	1.23	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.81	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.56	0.70	ปานกลาง
21	นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.35	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.44	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.81	0.82	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.52	1.04	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	4.03	0.94	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.14	0.60	ปานกลาง
22	นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้นเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.67	1.02	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.83	0.89	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.94	1.02	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.82	0.92	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.54	0.91	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.40	1.28	ปานกลาง
23	นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากระบุได้บุญมาก ต้องใช้เงินมาก ๆ ไหมเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	1.97	1.29	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	1.66	0.94	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.17	1.18	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.19	1.22	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	2.22	1.49	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	2.23	1.14	น้อย
24	นักเรียนคิดว่า การค้าขายเตพติด ผิดหลักธรรมะเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	4.11	1.38	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.72	1.32	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.89	1.63	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	4.22	1.37	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	4.20	1.26	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.51	1.59	มาก

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
25	นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	4.33	1.19	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.88	1.32	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.36	1.66	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.66	1.39	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.89	1.34	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.20	1.88	ปานกลาง
20	นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตร ปิฎก” เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.75	0.96	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.94	1.21	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.97	1.02	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.64	1.23	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.81	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.56	0.70	ปานกลาง

จากตารางที่ 11 ค่าสถิติ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบันและคุณธรรม ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งตามกลุ่มโรงเรียน พบว่า

กลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก

1. ร.ร.วัดตำโรง

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด

ทัศนคติอยู่ในระดับมากมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด

นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก

วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”

นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”

นักเรียนรู้จักศีล 5

นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น

นักเรียนคิดว่า การค้าขายเสพติด ผิดหลักธรรมะ

นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า "วัดในศาสนาพุทธ"

นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสนอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้

นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้

นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด

นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร

นักเรียนเคยได้รับ"ธรรมะ" จากพระสงฆ์

นักเรียนเข้าใจหลักธรรม " อริยสัจ 4"

นักเรียนเข้าใจเรื่อง "ทศ 6"

นักเรียนรู้จัก " พระไตรปิฎก"

นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน "พระไตรปิฎก"

นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า "พุทธศาสนิกชน"

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

นักเรียนรู้สึกสลดใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด

นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบัน

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากรได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

2. ร.ร. วัดถ้ำ

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด

ทัศนคติอยู่ในระดับมากมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด
 นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก
 วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้
 นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”
 นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”
 นักเรียนรู้จักศีล 5
 นักเรียนรู้จัก “พระไตรปิฎก”
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนคิดว่า การค้าขายเสพติด ผิดหลักธรรมะ
 นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า “วัดในศาสนาพุทธ”
 นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสนอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้
 นักเรียนรู้สึกสนใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด
 นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนเคยได้รับ “ธรรมะ” จากพระสงฆ์
 นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “อริยสัจ 4”
 นักเรียนเข้าใจเรื่อง “ทศ 6”
 นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก”
 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน”

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบัน
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

กลุ่ม ร.ร.ขนาดกลาง

3. ร.ร.วัดกลุ่ม

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด

นักเรียนรู้จักสี 5

ทัศนคติอยู่ในระดับมากมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด

นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก

วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสมอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้

นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”

นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”

นักเรียนเข้าใจเรื่อง “ทศ 6”

นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน”

นักเรียนเคยได้รับ “ธรรมะ” จากพระสงฆ์

นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น

นักเรียนคิดว่า การค้าขายเสพติด ผิดหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า “วัดในศาสนาพุทธ”

นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

นักเรียนรู้สึกสลดใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด

นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้

นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด

นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร

นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “อริยสัจ 4”

นักเรียนรู้จัก “พระไตรปิฎก”

นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก”

นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์กรปัจจุบัน

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

4. ร.ร.วัดเชิงกระบือ

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด

นักเรียนรู้จักศีล 5

ทัศนคติอยู่ในระดับมากมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด

นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก

วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”

นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”

นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน”

นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น

นักเรียนคิดว่า การค้ายาเสพติด ผิดหลักธรรมะ

นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า “วัดในศาสนาพุทธ”

นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสนอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้

นักเรียนรู้สึกสลดใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด

นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้

นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด
 นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบัน
 นักเรียนเคยได้รับ”ธรรมะ” จากพระสงฆ์
 นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “ อริยสัจ 4”
 นักเรียนเข้าใจเรื่อง “ทิส 6”
 นักเรียนรู้จัก “ พระไตรปิฎก”
 นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก”

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

กลุ่ม ร.ร.ขนาดใหญ่

5. ร.ร. วัดชลอ

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด

นักเรียนรู้จักศีล 5

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด

วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

นักเรียนรู้สึกสลดใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด

นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”

นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”

นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “ อริยสัจ 4”

นักเรียนรู้จัก “ พระไตรปิฎก”

นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนคิดว่า การค้าขายเสพติด ผิดหลักธรรมะ
 นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า "วัดในศาสนาพุทธ"
 นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก
 นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสมอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้
 นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด
 นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบัน
 นักเรียนเคยได้รับ "ธรรมะ" จากพระสงฆ์
 นักเรียนเข้าใจเรื่อง "ทิส 6"
 นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน "พระไตรปิฎก"
 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า "พุทธศาสนิกชน"

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

6. ร.ร. วัดจันทร์

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุดมีดังนี้

นักเรียนชอบไปวัดที่สวยงาม สะอาด
 นักเรียนรู้จักศีล 5

ทัศนคติอยู่ในระดับมากมีดังนี้

นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัด

นักเรียนรู้สึกสลดใจ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอครถแล้วเก็บเงินเข้าวัด
 นักเรียนรู้จัก “พระพุทธเจ้า”
 นักเรียนเชื่อว่าพระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้
 นักเรียนคิดว่า การค้ายาเสพติด ผิดหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางมีดังนี้

นักเรียนเข้าใจคำว่า "วัดในศาสนาพุทธ"
 นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีก
 วัดที่ใหญ่โต นักเรียนชอบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสมอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรอยู่แต่ในวัด
 นักเรียนเคยได้รับการเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนเข้าใจคำว่า “ธรรมะ”
 นักเรียนเข้าใจหลักธรรม “ อริยสัจ 4”
 นักเรียนเคยได้รับ”ธรรมะ” จากพระสงฆ์
 นักเรียนเข้าใจเรื่อง “ทศ 6”
 นักเรียนรู้จัก “ พระไตรปิฎก”
 นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก”
 นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน”
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิด หลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยมีดังนี้

นักเรียนรู้จัก พระสังฆราชไทย องค์ปัจจุบัน
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีดังนี้

วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัว

4.2.2) การนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

ตารางที่ 12 ค่าทางสถิติการนำคุณธรรมไปใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
1	นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพุทธศาสนา ในวัดบ่อผึ่งเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.09	0.95	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.94	0.80	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.05	0.77	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.07	0.87	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.96	0.80	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.81	0.65	ปานกลาง
2	นักเรียนประสงค์จะไปปฏิบัติธรรมในวัดเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.44	1.16	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.41	0.91	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.13	1.09	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.21	1.25	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.25	1.18	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.64	0.71	ปานกลาง
3	เมื่อนักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัดเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.96	1.02	มาก
		ร.ร.วัดตัก	4.00	0.97	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	4.02	0.99	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.84	1.18	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.69	1.25	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.54	1.02	มาก
4	วัดไทย กับวัดในศาสนาอื่น นักเรียนแยกแยะออก เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.23	1.16	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.47	0.84	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.72	1.03	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.32	1.01	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.01	1.09	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.93	0.94	ปานกลาง
5	นักเรียนคิดว่าควรมี " แม่ชี " อยู่ทุกวัดเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.14	1.03	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.82	1.04	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.89	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.73	1.16	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.87	1.27	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.53	0.82	ปานกลาง

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
6	นักเรียนคิดว่า พระสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบัน ประพฤติสมควรแก่สมณเพศเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.36	0.91	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.00	0.97	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.78	1.09	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.18	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.98	1.17	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.14	0.78	ปานกลาง
7	นักเรียนต้องการเข้าวัดเพราะต้องการพบพระ ที่ตนเองรู้จักเท่านั้นเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.00	1.20	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.44	0.83	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.33	1.20	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.00	0.90	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	2.11	1.07	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	2.12	1.38	น้อย
8	นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.05	1.34	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.23	1.26	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.05	1.37	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.83	1.26	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.67	1.31	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	4.12	1.03	มาก
9	นักเรียนเคยทำบุญใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาตเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.64	1.08	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.35	1.32	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.46	1.25	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.51	1.28	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.10	0.94	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.48	1.13	ปานกลาง
10	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน หรือไม่เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.17	1.38	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.23	1.21	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.33	1.00	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.48	1.12	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.58	1.28	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	2.73	0.81	ปานกลาง

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
11	นักเรียนต้องการให้ พระสงฆ์ ,สามเณร ช่วย การสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชนเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	4.17	1.01	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.82	0.98	มาก
		ร.ร.วัดกลุ่ม	3.91	1.12	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	4.10	0.98	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.84	1.01	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.76	0.96	มาก
12	นักเรียนชอบสนทนากับ พระสงฆ์ ,สามเณร เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.87	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.82	1.24	ปานกลาง
		ร.ร.วัดกลุ่ม	3.02	1.10	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.59	0.99	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.65	0.65	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.64	0.71	ปานกลาง
13	นักเรียนต้องการบวชเป็น พระสงฆ์, สามเณร หรือไม่	ร.ร.วัดตำโรง	2.20	1.34	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.23	1.43	น้อย
		ร.ร.วัดกลุ่ม	2.38	1.20	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.27	1.34	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	3.17	1.04	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.09	1.05	ปานกลาง
14	หากนักเรียนบวชเป็น พระสงฆ์ ,สามเณร นัก เรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชนหรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.79	1.02	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.64	0.83	มาก
		ร.ร.วัดกลุ่ม	3.75	1.32	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.51	1.30	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.58	0.94	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	4.20	0.64	มาก
15	ครูที่โรงเรียนสอนธรรมแก่นักเรียนหรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.81	1.02	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.56	0.86	มาก
		ร.ร.วัดกลุ่ม	3.89	0.92	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.81	0.89	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	4.12	0.68	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	4.42	0.86	มาก

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
16	ครูที่สอน “ธรรมะ” แก่นักเรียน ได้ประพาศิต ตน เป็นแบบอย่างตามที่สอน เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.69	0.86	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.70	1.07	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.71	1.02	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.94	0.91	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.58	0.93	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.67	0.70	มาก
17	นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนิน ชีวิต เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.21	0.91	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.33	1.01	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.91	0.96	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.27	0.82	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.87	0.89	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.64	0.71	ปานกลาง
18	นักเรียนคิคว่านักเรียนรักษาศีล 5 ได้ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.90	1.02	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.00	0.97	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.75	0.94	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.05	1.17	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.27	0.95	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.57	1.02	ปานกลาง
19	นักเรียนต้องการเรียน “วิชาพระพุทธศาสนา” ในโรงเรียนเพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.72	1.08	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.82	1.09	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.51	1.10	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.83	1.02	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	2.98	0.87	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.51	0.64	มาก
20	นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิก ชน เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.78	1.06	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.17	1.24	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.83	1.12	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.67	1.14	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.37	1.10	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	3.48	0.74	ปานกลาง

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
21	นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดีเพียงใด	ร.ร.วัดสำโรง	3.20	0.71	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.94	0.62	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.42	0.71	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.16	0.63	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.62	0.80	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.51	0.58	มาก
22	นักเรียนเคยอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ หรือไม่เพียงใด	ร.ร.วัดสำโรง	2.67	0.96	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.66	0.91	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.77	0.97	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.62	0.98	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.79	0.90	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.59	0.82	ปานกลาง
23	นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า "สมถ-กรรมฐาน" เพียงใด	ร.ร.วัดสำโรง	2.58	1.06	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.35	1.18	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.44	1.11	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.72	1.30	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	2.39	1.02	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	3.06	0.80	ปานกลาง
24	นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า "วิปัสสนากรรมฐาน" เพียงใด	ร.ร.วัดสำโรง	2.55	1.31	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.72	1.48	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.55	1.29	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.69	1.30	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.07	1.07	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	2.62	1.89	ปานกลาง
25	นักเรียนชอบปฏิบัติธรรมแบบ สมถกรรมฐาน เช่น เฝงกสิณ , ภาวนาพุทโธ หรือไม่เพียงใด	ร.ร.วัดสำโรง	2.79	1.07	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	3.05	1.22	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.00	1.29	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.58	1.03	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	2.60	0.87	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.21	1.05	น้อย

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ที่	ข้อความ	กลุ่มตัวอย่าง	ค่าทางสถิติ		
			$\bar{X}$	S.D.	ระดับทัศนคติ
26	นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	3.67	1.02	มาก
		ร.ร.วัดตัก	3.83	0.89	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	3.94	1.02	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.82	0.92	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	3.54	0.91	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	3.40	1.28	ปานกลาง
27	นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมาก ๆ ใช่ว่าหรือไม่ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	1.97	1.29	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	1.66	0.94	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.17	1.18	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.19	1.22	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	2.22	1.49	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	2.23	1.14	น้อย
28	นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	1.72	1.05	น้อย
		ร.ร.วัดตัก	2.33	1.56	น้อย
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.13	1.43	น้อย
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	2.14	1.24	น้อย
		ร.ร.วัดชลอ	1.88	1.28	น้อย
		ร.ร.วัดจันทร์	2.65	1.59	ปานกลาง
29	นักเรียนคิดว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติ ตน ตามหลักธรรมะ เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	2.91	0.81	ปานกลาง
		ร.ร.วัดตัก	2.76	1.05	ปานกลาง
		ร.ร.วัดลุ่ม	2.97	1.04	ปานกลาง
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	3.32	0.93	ปานกลาง
		ร.ร.วัดชลอ	3.22	0.99	ปานกลาง
		ร.ร.วัดจันทร์	2.85	0.78	ปานกลาง
30	นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป เพียงใด	ร.ร.วัดตำโรง	4.34	0.82	มาก
		ร.ร.วัดตัก	4.17	0.85	มาก
		ร.ร.วัดลุ่ม	4.43	1.00	มาก
		ร.ร.วัดเชิงกระบือ	4.33	0.84	มาก
		ร.ร.วัดชลอ	4.24	1.05	มาก
		ร.ร.วัดจันทร์	4.87	0.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 12 ค่าทางสถิติการนำคุณธรรมไปใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน แบ่งตาม
กลุ่มโรงเรียน พบว่า

กลุ่ม ร.ร. ขนาดเล็ก

1. ร.ร.วัดตำโรง

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด
นักเรียนเคยใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาต
นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน
หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน
ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน
ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน
นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด
นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด
นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้
นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย
นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ประพฤติสมควรแก่สมณเพศ
นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้
นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร
นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน
นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้
นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี

นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป

นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”

นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ, ภาวนาพุทโธ

นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น

นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร

นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

2. ร.ร. วัดสัก

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด

นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน

หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน

ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน

ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน

นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น

นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด

นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด

นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้

นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย

นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ประพฤติสมควรแก่สมณเพศ

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้

นักเรียนเคยใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาต
 นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
 นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน
 นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้
 นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน
 นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี
 นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป
 นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”
 นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ, ภาวนาพุทโธ
 นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น
 นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ
 นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

กลุ่ม ร.ร. ขนาดกลาง

3. ร.ร. วัดกลุ่ม

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขจรจัดในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด
 นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้
 นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน
 หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน
 ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน
 ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
 นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน
 นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ, ภาวนาพุทโธ
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด
 นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด
 นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณรประพฤติสมควรแก่สมณเพศ
 นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้
 นักเรียนเคยทำบุญใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาต
 นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
 นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน
 นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้
 นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี
 นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป
 นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”
 นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น
 นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ
 นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

4. ร.ร.วัดเชิงกระบือ

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขจิ้งจอกในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด
 นักเรียนเคยทำบุญใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาต
 นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้
 นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน
 หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน
 ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน
 ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
 นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
 นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด
 นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด
 นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ประพฤติสมควรแก่สมณเพศ
 นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้
 นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
 นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน
 นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้
 นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี
 นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป
 นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”
 นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ, ภาวนาพุทโธ
 นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น
 นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ
 นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

กลุ่ม ร.ร.ขนาดใหญ่

5. ร.ร.วัดชลอ

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด
 นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้
 นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
 นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณร ประพฤติสมควรแก่สมณเพศ
 นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้
 นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน
 หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน
 ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน
 ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
 นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด
 นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด
 นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย
 นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร

นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร

นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน

นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้

นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน

นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป

นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ, ภาวนาพุทโธ

นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น

นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”

นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”

นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

6. ร.ร. วัดจันทร์

ทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด มีดังนี้

นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับมาก มีดังนี้

นักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลื่อวัด

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้

นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณรประพฤติสมควรแก่สมณเพศ

นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้

นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน

หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน

ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน

ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน

นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี
 นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง มีดังนี้

นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาในวัด
 นักเรียนประสงค์จะไปร่วมปฏิบัติธรรมในวัด
 นักเรียนคิดว่าควรมี แม่ชี อยู่ในวัดด้วย
 นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน
 นักเรียนชอบสนทนากับพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนต้องการบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร
 นักเรียนได้นำ “ธรรมะ” ไปช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวัน
 นักเรียนเห็นว่าตัวเองสามารถรักษาศีล 5 ได้
 นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน
 นักเรียนเคยอ่านหนังสือ ธรรมะทั่วไป
 นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”
 นักเรียนเคยปฏิบัติธรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”
 นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น
 นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ
 นักเรียนเห็นว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อย มีดังนี้

นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น
 นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ,ภาวนาพุทโธ
 นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

นักเรียนที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ เป็นเยาวชนไทยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ในเขตกลุ่มอำเภอบางกรวยรวมจำนวน 6 โรงเรียน คือ กลุ่ม โรงเรียน ขนาดเล็ก มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดตำโรง และโรงเรียนวัดสัก กลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดลุ่ม และโรงเรียนวัดเชิงกระบือ กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดชลอ และโรงเรียนวัดจันทร์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงใหญ่ คือ ช่วงการวิเคราะห์ถึงหลักธรรมที่สมควรแก่เยาวชนดังกล่าว และช่วงการสำรวจทัศนคติ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการประยุกต์ ความรู้และคุณธรรมมาเพื่อ ปูทาง ความรู้ และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้สรุปและอภิปราย แยกได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ข้อมูลทั่วไป เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสถานภาพของประชากร และตามวัตถุประสงค์ คือเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และเพื่อศึกษาการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 รวมทั้งผู้วิจัยได้เสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ด้วย 6 ข้อ ดังแสดงรายละเอียดผลการวิจัยและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

สถานภาพของนักเรียนผู้แสดงทัศนคติ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.87 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 52.24 ของทั้งหมด อายุส่วนมาก คือ 11 ปี ร้อยละ 48.13ของทั้งหมด ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่เคยปฏิบัติธรรม ร้อยละ 92.48 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 74.35 ของทั้งหมด ส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.47 ประสงค์เรียนวิชาพระพุทธศาสนา และ ต้องการให้มีพระภิกษุมาสอน ร้อยละ 76.78 ของทั้งหมด

5.1.2 ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

สามารถแบ่งตามกลุ่มโรงเรียนได้ ดังนี้ คือ

1) กลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1) โรงเรียนวัดสำโรง

จากผลการวิเคราะห์ทางสถิติ สามารถวิเคราะห์และอภิปรายได้ว่า นักเรียนโรงเรียนวัดสำโรงนี้ มีความผูกพันกับวัดในลักษณะที่เห็นว่าใหญ่โต สวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยว และนักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่าพระพุทธเจ้า, ธรรมะและหลักศีล 5 ว่าคืออะไร แสดงว่านักเรียนเข้าใจหลักธรรมะ พื้นฐานที่มีการเรียนการสอนในโรงเรียน รวมทั้งเมื่อนั่งสมาธิแล้วรู้สึกมีสมาธิดี แสดงให้เห็นได้ว่านักเรียนชอบการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติธรรมนี้จะทำให้นักเรียนมีจิตใจที่ดีได้ และเห็นว่าการค้าขายเสพติดและค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดหลักธรรมะ แสดงให้เห็นได้ว่า นักเรียนเข้าใจว่าอกุศลกรรม เป็นสิ่งที่ผิดหลักธรรมะ เพราะการทำเช่นนั้นเป็นอบายมุข เป็นทางแห่งความเสื่อม เป็นมิจฉาทิฎฐิ

นักเรียนยังไม่ค่อยเข้าใจคำว่า “วัดในศาสนาพุทธ” หลัก “อริยสัจ 4”, “ทิส 6”, “พระไตรปิฎก” และ “พุทธศาสนิกชน” แสดงให้เห็นได้ว่าปัจจุบันนักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจในสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรจะรู้ ตามกรอบสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาปี 2544 ระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6 นักเรียนรู้จักเพียงวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่หนึ่ง วัดที่ไม่ใหญ่โต ไม่สวยงาม ไม่สะอาด ก็ไม่ประสงค์ที่จะไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างมาก อาจจะเป็นเพราะว่าหลักสูตรการเรียนการสอนที่ผ่านมา(ก่อนมีกรอบสาระการเรียนรู้ วิชาพระพุทธศาสนาปี 2544) ไม่ได้มีการเรียนการสอนที่จริงจัง และขาดกิจกรรมร่วมกันระหว่าง วัด-โรงเรียน-ชุมชน-บ้าน ทำให้นักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจในสถาบันและคุณธรรม ที่เหมาะสมทางพระพุทธศาสนาตามวัยของตนเอง และมีความเข้าใจ รู้จักสมเด็จพระสังฆราชระดับน้อยที่สุด

1.2) โรงเรียนวัดสัก

มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนวัดสำโรง แต่นักเรียนโรงเรียนนี้ เชื่อว่า พระสงฆ์ สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ แสดงให้เห็นได้ว่า นักเรียนมีความหวังในพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งเป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ แต่การที่จะช่วยอย่างไรนั้น ต้องวางแผนให้ดี เช่น ปัจจุบันทาง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพระเทพโสภณ เป็นประธานได้ทำหลักสูตร สารการ เรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในการศึกษาดั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา ตามความเหมาะสมตาม วัย และการศึกษา เพื่อบรรจุเป็นหลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศไทย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ซึ่ง เป็นนิมิตหมายที่ดี เพราะนักเรียนก่อน ปี พ.ศ. 2544 นั้นพบว่า มีปัญหาทางคุณธรรมมาก คือมีพฤติกรรม เบี่ยงเบนออกนอกกรอบคุณธรรม เช่น การเที่ยวในที่โจ่งร ขณะใส่ชุดนักเรียน นักเรียน ระดับประถมศึกษาอำเภอประเวณี มีการเสพยาเสพติด เช่น ยาบ้า บุหรี่ กัญชา เป็นต้น ไม่เชื่อฟังคำสอน ครู อาจารย์ บิดา มารดา เห็นพระสงฆ์ สามเณร ไม่เคารพนับถือ เป็นต้น

2) กลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง

2.1) โรงเรียนวัดลุ่ม

นักเรียนโรงเรียนนี้มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนวัดสำโรง แต่โรงเรียนนี้ มีความรู้ความ เข้าใจในหลักธรรมที่ดีกว่า 2 โรงเรียนแรก คือเข้าใจใน สิล 5 มากที่สุด และเข้าใจใน หลัก ทิส 6 , ธรรมะ, พุทธศาสนิกชน และมีทัศนคติที่ดีมาก ในเรื่องการนั่งสมาธิ ส่วนอริยสัจ 4 และ พระไตรปิฎก ยังไม่ค่อยเข้าใจนัก และที่เข้าใจน้อยที่สุดเหมือนกับ 2 โรงเรียนแรกคือ เรื่องของสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าในประเทศไทย

จากผลดังกล่าวทำให้ทราบได้ชัดเจนว่า การที่มีพระเข้าไปสอนธรรมะ ให้นักเรียนอย่าง สม่ำเสมอ และขนาดโรงเรียน เหมาะสมกับนักเรียน การเรียนธรรมะจะทั่วถึงและเข้าใจกว่า โรง เรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนวัดลุ่มนั้น โดยปกติ จะมีพระสงฆ์ เข้าไปสอนธรรมะในโรงเรียนอย่าง สม่ำเสมอ โดยวัดที่อยู่ใกล้เคียง รวมทั้งสอนการปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนด้วย ทำให้เห็นว่าหลักสูตร การเรียนรู้ธรรมะนั้นไม่เพียงแต่มอบทฤษฎีให้เท่านั้น ควรจะมีการเรียนการสอนภาคปฏิบัติด้วย เพราะพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญทั้งสองประการ และการปฏิบัติธรรม จะสามารถเหนี่ยวนำให้ นักเรียนมีจิตใจงดงาม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

2.2) โรงเรียนวัดเชิงกระบือ

โรงเรียนนี้มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนวัดลุ่ม แต่โรงเรียนนี้มีความรู้ ความเข้าใจในพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า อาจเป็นเพราะว่ามีการเรียนการสอนเกี่ยวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชั้นเรียน หรือ ได้รับจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

3) กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่

3.1) โรงเรียนวัดชลอ

โรงเรียนนี้มีความเข้าใจในหลักธรรมะและสถาบันทางพระพุทธศาสนาดีกว่าทุกโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนบางกรวย คือเข้าใจใน อริยสัจ 4 , พระไตรปิฎกด้วย ในขณะที่โรงเรียนอื่นๆไม่ค่อยเข้าใจนัก และเข้าใจในสมเด็จพระสังฆราชไทยดีกว่า โรงเรียนอื่นด้วย แต่หลักทศ 6 ยังไม่ค่อยเข้าใจนัก อาจเป็นเพราะเป็นคำพ้องกับทิศทาง และไม่เข้าใจในทิศที่เป็นหน้าที่ ซึ่งลึกซึ้งกว่า

โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนเดียวในกลุ่มบางกรวยที่เปิดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การดำเนินการดังกล่าวสามารถปลูกฝัง ความรู้ และคุณธรรม ทางพระพุทธศาสนาให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

3.2) โรงเรียนวัดจันทร์

นักเรียนโรงเรียนนี้มีความรู้ และความเข้าใจน้อยกว่าทุกโรงเรียนในกลุ่ม ส่วนใหญ่จะไม่แน่ใจในเรื่องสถาบันและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังเชื่อมั่นในพระสงฆ์ สามเณรว่าจะสามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ การที่โรงเรียนนี้มีความรู้ ความเข้าใจน้อย อาจเป็นเพราะว่า จำนวนครู ต่อปริมาณนักเรียนไม่สมดุลกัน และมีพระสงฆ์ เข้าไปสอนธรรมะ ไม่สม่ำเสมอแต่อย่างไรก็ตามทุกโรงเรียนในกลุ่มบางกรวยนี้ ต่างเห็นว่าวัดไม่ได้สร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนเลย และเห็นว่า การค้าขายเสพติดและค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิด

5.1.3 การนำความรู้และคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6

1) กลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1) โรงเรียนวัดลำโรง

พบว่านักเรียนมีทัศนคติมากในเรื่องนักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด,นักเรียนเคยใส่บาตรพระในตอนเช้า ขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาต,นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่ชาวบ้าน,หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่ชาวบ้าน, ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน,ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน,นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาใน

โรงเรียน,นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน,นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น และนักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

ทัศนคติอยู่ในระดับน้อยในเรื่องนักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น,นักเรียนต้องการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ สามเณร,นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”,นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากรได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ,นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

แสดงให้เห็นว่านักเรียนได้นำเอาความรู้และคุณธรรมจากการศึกษาเล่าเรียนไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ในระดับหนึ่ง คือ สามารถมองสิ่งใกล้ตัว เช่น การสัมผัสกับภายในบริเวณวัดที่เป็นจริง จะไม่เจอสิ่งสวยงามเสมอไป สิ่งที่พบเห็นประจำคือ สุนัขจรจัด ที่ไม่มีที่อยู่อาศัย ก็มาอาศัยวัดอยู่และขาดการดูแล จึงมักจะเจ็บป่วย เป็นไข้เรื้อนมากมาย เมื่อนักเรียนเห็นแล้วมีจิตใจที่สงสาร และมีกรุณาคือปรารถนาที่จะช่วยทางวัด ซึ่งเป็นเจตนาที่เป็นกุศลกรรม ในเรื่องบิณฑบาตนั้นโรงเรียนนี้นักเรียนมีการใส่บาตรพระบ้างบางครั้ง แสดงให้เห็นว่าเยาวชนคนรุ่นใหม่ก็ใส่ใจในการทำบุญ แม้จะเป็นเด็กอายุเพียง 11-12 ปี ก็ตาม อาจจะเป็นการใส่ตามผู้ปกครองก็ได้ สิ่งที่น่านิยมและชมเชยมากคือ นักเรียนสนใจการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก แต่ว่าได้รับการสอนปฏิบัติธรรมน้อย และต้องการให้มีพระสงฆ์ สามเณรเข้าไปสอนเสริมจากที่ครูที่โรงเรียนสอนอยู่แล้ว ซึ่งการนั่งสมาธินี้ช่วยให้นักเรียนมีสมาธิดีขึ้น เมื่อสมาธิขึ้นก็มีสติรู้จักการไตร่ตรอง หาเหตุผล รู้ดีชั่ว ชั่วยังชั่วใจ ก็ในที่สุดก็เกิดปัญญา รู้จักการโยนิโสมนสิการ เป็นไปตามหลักไตรสิกขา คือ รักษาศีล กระทำกุศลกรรม รู้จักการทำสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎอริยสัจ 4 ประการ นักเรียนส่วนใหญ่ปรารถนาจะนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป และภูมิใจที่ได้นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน หากมีโอกาสได้บวชจะทำหน้าที่พุทธบริษัทคือ จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่เยาวชนรุ่นต่อไป ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีที่จะทำให้สืบศาสนาพุทธได้ต่อไป แม้ว่านักเรียนจะไม่ต้องการบวชไปตลอดชีวิตก็ตาม

1.2) โรงเรียนวัดลัก

มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนวัดสำโรง แตกต่างกันที่นักเรียนมีการทำบุญตักบาตน้อยกว่า ส่วนการนำความรู้และคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนมาก

2) กลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง

2.1) โรงเรียนวัดลุ่ม

นักเรียนโรงเรียนวัดลุ่มมีทัศนคติมากในเรื่อง,นักเรียนเห็นสุนัขขี้เรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด,นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้,นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่ชาวบ้าน,หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่ชาวบ้าน,ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน,ครูที่สอนธรรมะได้ประพาดคิดนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน,นักเรียนต้องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน,นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน,นักเรียนชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น เพ่งกสิณ,ภาวนาพุทโธ,นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น,นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

นักเรียนโรงเรียนวัดลุ่มมีทัศนคติน้อยในเรื่อง,นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น,นักเรียนต้องการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ สามเณร,นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”,นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ,นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

จากผลการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่านักเรียนมีทัศนคติใกล้เคียงกับสองโรงเรียนแรกมากแตกต่างกันในเรื่องนักเรียนโรงเรียนวัดลุ่มรู้จักการแยกแยะว่าวัดไหนเป็นวัดในศาสนาพุทธ วัดไหนศาสนาอื่น แสดงให้เห็นว่าเข้าใจในสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และโรงเรียนวัดนี้ชอบการปฏิบัติธรรมแบบ “สมถกรรมฐาน” เช่น กสิณ 10, ภาวนาพุทโธ เป็นต้น เพราะนั่งแล้วมีสมาธิ จิตใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น และนักเรียนต่างมีจิตใจที่เป็นมหากุศลยิ่งคือ ปราบปรามให้ทุกคนเป็นพุทธศาสนิกชน อาจเป็นเพราะเห็นว่าเป็นศาสนาที่น่ามาซึ่งสันติสุขและสันติภาพแก่ทุกฝ่าย เต็มไปด้วยความสุข ความเจริญทั้งกาย วาจา ใจ

2.2)โรงเรียนวัดเชิงกระบือ

นักเรียนโรงเรียนนี้มีการนำความรู้และความเข้าใจในเรื่องสถาบันและคุณธรรมไปใช้ในชีวิตรประจำวันเหมือนกับโรงเรียนวัดสำโรงแตกต่างกันในเรื่องนักเรียนโรงเรียนวัดเชิงกระบือสามารถแยกแยะได้ว่าวัดไหนเป็นวัดในศาสนาพุทธ วัดไหนเป็นวัดในศาสนาอื่น

3) กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่

3.1) โรงเรียนวัดชลอ

นักเรียนโรงเรียนวัดชลอมีทัศนคติมากในเรื่อง,นักเรียนเห็นสุนัขจีรื้อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัด,นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้,นักเรียนเห็นว่าพระสงฆ์ สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน,นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ สามเณรประพฤติสมควรแก่สมณเพศ,นักเรียนสามารถแยกวัดในศาสนาพุทธและศาสนาอื่นได้,นักเรียนต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชน,หากนักเรียนบวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชน,ครูที่โรงเรียนได้สอนธรรมะแก่นักเรียน,ครูที่สอนธรรมะได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน,นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี,นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น,นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป

นักเรียนโรงเรียนวัดชลอมีทัศนคติน้อยในเรื่องนักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้น,นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถกรรมฐาน”,นักเรียนเคยปฏิบัติกรรมแบบ “วิปัสสนากรรมฐาน”,นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมากๆ,นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ

จากการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่านักเรียนโรงเรียนวัดชลอมีความรู้ ความเข้าใจและคุณธรรม รวมทั้งการนำไปใช้ในเรื่องแวดล้อมใกล้ตัวได้มากกว่าโรงเรียนอื่น เช่น ต้องการให้พระสงฆ์ สามเณร ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน รวมทั้งมองไปถึงพฤติกรรมของพระภิกษุ สามเณร ว่าประพฤติสมควรแก่สมณได้อย่างไร รวมทั้งแยกแยะออกว่าวัดในพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ต่างกันอย่างไร และสนใจพฤติกรรมครู และการปฏิบัติธรรมด้วย แสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้าใจแม้กระทั่งลักษณะของพระสงฆ์ สามเณรที่ต้องประพฤติ ปฏิบัติ แม้จะไม่ลึกซึ้งก็ตาม สิ่งที่นักเรียนวัดนี้แตกต่างจากโรงเรียนอื่นในกลุ่มเดียวกันคือ การมุ่งไปที่กิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่จะช่วยจรรโลงคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนได้ดี อาจเป็นเพราะนักเรียนโรงเรียนนี้ได้สัมผัสใกล้ชิดกับพระเพราะมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นหลัก จึงมักมีการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเสมอและเห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าว ว่าสามารถพัฒนาความรู้และคุณธรรมเยาวชนได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนโรงเรียนวัดชลออาจจะมุ่งไปที่การเรียนการสอนและกิจกรรมด้านปริยัติและศาสนพิธีมากเกินไป เพราะพบว่านักเรียนมีความรู้ในการปฏิบัติกรรมฐานน้อยมาก คือ ไม่เข้าใจเรื่อง “สมถกรรมฐาน” และ “วิปัสสนากรรมฐาน”อันเป็นหลักสำคัญในศาสนาพุทธที่จะทำให้เกิดสติ สมาธิและปัญญา รู้แจ้งในธรรมะทั้งปวง

3.2) โรงเรียนวัดจันทร์

นักเรียนโรงเรียนวัดจันทร์นี้ พบว่ามีการทัศนคติคล้ายกับวัดชลอ แตกต่างกันว่า นักเรียนโรงเรียนวัดจันทร์นี้ต่างมุ่งมั่นที่จะนับถือพระพุทธศาสนาต่อไปมากที่สุด แม้จะเคยปฏิบัติธรรมฐานแบบ “สมถกรรมฐาน” น้อยก็ตาม แต่ก็เคยปฏิบัติ “วิปัสสนากรรมฐาน” มาบ้างปานกลาง อาจเป็นเพราะมีพระเข้าไปสอนธรรมะบ่อยๆ และพระอาจจะสอนการปฏิบัติมากเกินไป ซึ่งโรงเรียนวัดจันทร์นี้จากข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่ามีความรู้ ความเข้าใจน้อยกว่าโรงเรียนอื่นในกลุ่มบางกรวย แต่ความต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างมากที่สุด ซึ่งมากกว่าทุกโรงเรียนในกลุ่มบางกรวย แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรม แบบวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก และแบบสมถกรรมฐานรองลงมานั้นเป็นเหตุจูงใจที่สำคัญในการศรัทธาในพระพุทธศาสนาและต้องการสืบทอดคำสอน โดยเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

จากผลการวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์จากทัศนคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของโรงเรียนกลุ่ม อ.บางกรวย จ.นนทบุรี จำนวน 6 โรงเรียน จะพบได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต่อเยาวชนไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้แก่ ความรู้เรื่องพระรัตนตรัย ประกอบด้วยพระพุทธ คือ พุทธจริยา 3, พระธรรมได้แก่ อริยสัจ 4 และหลักกรรมเป็นต้นและพระสงฆ์ สำหรับความรู้หลักธรรม ที่ควรเรียนรู้ให้เกิดคุณธรรมเบื้องต้นเหมาะสมแก่นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้แก่ หลักไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักโอวาท 3 ได้แก่ 1) การไม่ทำชั่ว โดยถือเบญจศีลและละอบายมุข 4 2) ทำความดี ได้แก่ การประพฤติตามหลักเบญจธรรม, บุญกิริยาวัตถุ 3, อคติ 4, อิทธิบาท 4, กัตถัญญกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา, กัตถัญญกตเวทีต่อประเทศชาติ บิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง ครู อาจารย์ โรงเรียน และสังคมที่ควรกัตถัญญและประกอบตนให้อยู่ในมงคล 38 ประการ อาทิเช่น เคารพ, ถ่อมตน, ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน, ใฝ่รู้ใฝ่เรียน, ทำการงานไม่อาภูล, อดทน, ทำจิตให้บริสุทธิ์(บริหารจิตและเจริญปัญญา)¹ โดยเฉพาะในชีวิตประจำวันนั้น นักเรียนต้องปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอจนตัวเองกลมกลืนเป็นสิ่งแวดล้อมกับความดีงาม โดยธรรมชาติเอง หลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มักประสบพบบ่อย เช่น ละอบายมุข 4, ถือเบญจศีล ประพฤติเบญจธรรม และกระทำทิส 6 ให้สมบูรณ์ เป็นหลักธรรมคำสอนที่มีความสำคัญต่อการนำไปประพฤติปฏิบัติ โดยการละเว้นจากเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมทั้ง 4 ประพฤติปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรม และรู้จักในการปฏิบัติตนต่อบุคคลต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องแล้ว ย่อมจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข ความเจริญแก่นักเรียน สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้ นักเรียนก็จะสามารถพัฒนากายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ได้ดี เมื่อนั้น ก็จะเป็นผู้มีศีล เมื่อมีศีลดีแล้ว ก็สามารถพัฒนาจิตใจของตนเองและบุคลิกภาพของตนให้สูงขึ้น โดย

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 17-28.

เป็นผู้มีสมาธิดีในการศึกษาเล่าเรียน การงานทั้งปวง และในการเจริญสติ สมาธิ สุดท้ายก็จะเกิดปัญญา สามารถนำปัญญานั้นไปแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งก็คือ การดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา นั่นเอง เมื่อนักเรียนดำเนินไป ตามหลักไตรสิกขาอย่างสม่ำเสมอเป็นธรรมชาติ ไม่เสแสร้งเป็นครั้งคราวแล้ว ก็จะเป็นผู้ดำเนินไปตามหลักพุทธโอวาท 3 ประการด้วย นั่นก็คือ ละชั่วทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อมและทำจิตให้สะอาดขาวรอบบริสุทธิ เป็นผู้ประกอบแต่ความดี มีความสุจริต นอกจากนี้ก็สามารถละความชั่วทั้งปวง เช่น ละอบายมุข 4 ประการ ซึ่งได้แก่ เป็นนักเลงผู้หญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักการพนัน และคบคนชั่วเป็นมิตร ซึ่งอบายมุขนี้เป็นทางแห่งความเลื่อมสามารถล่วงไปสู่อบายภูมิได้ เพราะเป็นผู้ประมาท ปัจจุบัน ชาวชนไทยกำลังลุ่มหลงอบายมุข 4 ประการนี้เป็นอย่างมาก เช่นการเล่นการพนันฟุตบอล เล่นพนันหวยบนดิน ใต้ดิน การคบมิตรไม่ดี เช่น นักเรียนอาชีวะที่ยกพวกตีกัน จนถึงแก่ชีวิตมาเป็นเวลานาน นี่เป็นเพราะลุ่มหลงในอบายมุข 4 ประการ อบายมุข 4 ประการนี้เป็นทางให้เลื่อมในศีล สมาธิ ปัญญา ถึงแม้ว่าไม่ได้อยู่ในศีล 5 ประการ แต่ว่าอบายมุข 4 ประการนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญให้ละเมิดในศีล 5 และศีลทั้งหลายทั้งปวง อย่างไรก็ตามนักเรียนที่ได้รับการปลูกฝังความรู้ และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างดีแล้ว ย่อมเจริญด้วยศีล สมาธิ ปัญญา สุดท้ายก็จะเป็นผู้ที่มีจิตใจงดงาม โด่งเป็นบุคคลที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา นั่นคือ เป็นผู้ใหญ่ที่มีพรหมวิหาร 4 เป็นผู้ประกอบแต่กรรมดี มีคุณภาพในสังคมไทยต่อไป

สำหรับหลักธรรมเรื่อง ทิส 6 นั้น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 นั้นต้องประสบพบมากเพราะว่าเป็นผู้ที่ยังมีอายุน้อย และอยู่ในปกครองของบิดามารดา กำลังศึกษาเล่าเรียน กำลังมีมิตรสหายคอยวิ่งเล่นด้วยกัน และปรึกษาการเรียนและอื่นๆต่อกัน ทั้งนี้ ยังไม่มี สามเณร ภรรยา และยังไม่มีการเข้าเฝ้า หรือลูกน้อง เพราะว่ายังไม่เหมาะสมให้อยู่ในวัยทำงาน แต่บางคนก็ทำงานแล้วก็มี ก็จะมีเรื่องเข้าเฝ้ากับลูกน้องเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยบ้างและทิสที่สำคัญไม่น้อยคือการได้ฟังธรรม จากพระสงฆ์ สามเณรนั่นเอง ในทิส 6 โดยทั่วไปนักเรียนมักเกี่ยวข้องใน 4 ทิสดังกล่าวในชีวิตประจำวันมาก นักเรียนต้องกระทำหน้าที่ของตนโดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะการกระทำดังนั้นย่อมนำอุดมมงคลมาสู่ตนเอง ซึ่งในที่สุดแล้วการกระทำตามหลักธรรมทั้งหลายนั้นย่อมเป็นไปตามมงคล 38 ประการโดยตัวของมันเองตามธรรมชาติ เมื่อกระทำได้ดังนี้แล้วนักเรียนก็จะเป็นผู้มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม เป็นสำคัญคือมีบุคลิกภาพดีงามเหมาะสม สุขุม ไม่ลุแก่อำนาจ ไม่ลุ่มหลง ไหลไปตามกระแสโลก คือกิเลส ดันหาทั้งปวงย่อมเป็นผู้มีวิญญูญาณอันประเสริฐ เป็นที่สรรเสริญแก่ เทวดา พรหม และมนุษย์ทั้งปวงเป็นอาทิ ส่วนสำหรับความเจริญภายนอก เช่น ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ความสะดวกสบายต่างๆนั้นเป็นส่วนประกอบภายนอกที่นักเรียนที่ดีประพฤตินั้นจะได้รับ ซึ่งควรเป็นผู้ดำรงสติให้ดี ไม่ไปลุ่มหลงซึ่งกระแสโลก อาจมีทั้งสมหวังและไม่สมหวัง หากเราเป็นผู้มีสติที่ดีแล้ว วิญญูญาณของนักเรียนก็จะเป็นผู้ที่

ประเสริฐ เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี สิ่งสำคัญคือต้องทำการเรียน การงาน ต่างๆ อย่างเต็มความสามารถของตนเองอย่างถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม ส่วนผลที่ได้นั้นหาก เหตุดี ผลดีก็จะตามมาเองเสมอ ตามหลักที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นั่นเอง

จากการศึกษาทัศนคติ เกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง สถาบันทางพระพุทธศาสนา และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 นั้นพบว่า นักเรียนกลุ่มโรงเรียนบางกรวยทั้ง 6 โรงเรียนนี้ คือ โรงเรียนวัดสำโรง วัดสัก วัดลุ่ม วัดเชิงกระบือ วัดชลอและวัด จันทร ต่างก็มีความรู้ และทัศนคติในทางที่ถูกต้องที่ดั่งาม ต่อพระพุทธศาสนา คือ เข้าใจพระ รัตนตรัยเป็นอย่างดี เข้าใจหลักธรรมะเบื้องต้น คือ สิล 5, หลักไตรสิกขา เป็นต้น และต่างปรารถนาดี ที่จะสืบทอดพระธรรมคำสอนต่อไป รวมทั้งนับถือพระพุทธศาสนาต่อไปและปรารถนาให้ทุกคน นับถือพระพุทธศาสนาด้วย เพราะเห็นว่าเป็นศาสนาที่นำมาซึ่งความสุข ความสงบ ความเจริญ ซึ่ง สอดคล้องกับ ชาวพุทธตัวอย่างของการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธตามพุทธปณิธาน 4 ประการในมหา ปรินิพพาน คือ 1) การศึกษาธรรม 2) การปฏิบัติธรรม 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4)การปกป้อง ค้ำครองพระพุทธศาสนา เหมือนเช่นพระเจ้าอโศกและพระนาคเสนเป็นชาวพุทธตัวอย่างในด้าน การเผยแผ่และปกป้องค้ำครองพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรง มีพระราชจริยวัตรมากมายที่สอดคล้องตามพุทธปณิธานทั้ง 4 ข้อ แต่สำหรับเด็กนักเรียนไทย ให้เน้น ให้เน้นความกตัญญูต่อพ่อแม่และพุทธศาสนสุภาษิตว่า “มาตา มิตฺตํ สเก จมเร มารดาเป็นมิตรใน เรือนของตน” นอกจากนี้ ครูยังสามารถนำชีวประวัติของชาวพุทธในท้องถิ่นผู้มีคุณสมบัติตาม เกณฑ์พุทธปณิธานมาเป็นแบบอย่างทางศีลธรรมได้อีกด้วย โดยครูจะต้องช่วยแนะนำให้นักเรียนจับ ประเด็นว่าชาวพุทธตัวอย่างที่คัดเลือกมานั้นเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านใดบ้างตามพุทธปณิธานทั้ง 4 ประการ² จากการวิจัยพบอีกว่านักเรียนยังมีการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานน้อยอยู่ แต่ก็ปรารถนาที่จะให้มีครูบา อาจารย์ คือ พระสงฆ์ สามเณรเข้าไปสอนให้ และต้องการให้พระสงฆ์ สามเณรมีกิจกรรมพัฒนาสังคมด้วย แสดงให้เห็นว่าปรารถนาเจริญตามหลักไตรสิกขา และบุญกิริยา วัตถุ อย่างมั่นคงนั่นเอง และพบว่าต่างเห็นว่าการทำมิจฉาอาชีวะ คือ ถ้าประเวณี ถ้ายาเสพติดเป็นสิ่ง ไม่ควรทำเพราะผิดหลักธรรม แสดงให้เห็นว่าเข้าใจใน การละอบายมุข 4 ประการ และหลักพุทธ โอวาท 3 ประการ คือ ละความชั่วทั้งปวง ทำการกุศลให้ถึงพร้อม และทำจิตให้สะอาดขาวรอบ สำหรับโรงเรียนวัดชลอเป็นโรงเรียนเดียวที่มีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งมีผล ให้นักเรียนโรงเรียนนี้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักพระไตรปิฎกได้มากกว่าโรงเรียนอื่น แต่อย่างไรก็ ตามพบว่าทุกโรงเรียนก็มีพระสงฆ์เข้าไปสอนหลักธรรมด้วย ความรู้ ความเข้าใจในสถาบันและคุณ ธรรมในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในเกณฑ์ที่ดี มีความเข้าใจที่ถูกต้องซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญมาก

² พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 25-26.

ดึงข้อความจากรายงานขององค์การยูเนสโกเรื่อง “การศึกษาคือชุมทรัพย์ภายใน” รายงานนี้ระบุจุดสมดุลของการศึกษา(Four Pillars of Education) หมายถึง เสาหลักของการศึกษาทั้งสี่ เสาที่ช่วยค้ำยันกันไว้ จะขาดเสาใด เสาหนึ่งไม่ได้ ถ้าขาดจะทำให้การศึกษาไม่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย

1) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ(Learning to know) แปลว่า เรียนเพื่อรู้ หมายถึงการเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือสำหรับการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต เช่น เด็กไทยต้องเรียนภาษาไทยให้อ่านออกเขียนได้เพื่อจะได้ศึกษาระดับสูงต่อไป

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ((Learning to do) เรียนเพื่อใช้ทำงาน มุ่งภาคปฏิบัติความสามารถในการนำความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ(Learning to live together) เรียนเพื่อมุ่งให้เป็นคนเก่งทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์(Learning to be) เป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาต้องพัฒนาคนให้ครบทั้ง 4 ด้านตามหลักพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

4.1) กายภาวนา(การพัฒนาทางกาย) มีทักษะในการใช้ เครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามแนวหลักสูตร

4.2) สីลภาวนา(การพัฒนาทางสังคม) ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในสังคม รู้จักการบริหารจัดการที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวจริยศึกษา

4.3) จิตตภาวนา(การพัฒนาทางจิต) ไม่ดูถูกตนเอง ไม่ดูถูกท้องถิ่น มีสุขภาพจิตดี มีความสุขตามสมควรแก่ฐานะภาวนาข้อนี้เทียบได้กับสุขศึกษาที่เน้นทั้งความสุขทางกายและสุขทางใจ

4.4) ปัญญาภาวนา(การพัฒนาทางปัญญา) มีเสรีภาพทางความคิด คือ คิดเป็นตามหลักโยนิโสมนสิการ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มีความรู้พอที่จะจัดการกับความทุกข์ที่เรียกว่าทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต ภาวนาข้อนี้เทียบได้กับพุทธศึกษา³

หากประเทศไทย ดำเนินการศึกษาให้เยาวชนได้ดังนี้ จะทำให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธทรงสมรรถภาพ ศักยภาพ สมบูรณ์เพียบพร้อมทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาสมบูรณ์แบบ

ดังจากข้อความในนโยบายของการประชุมเอเปค(APEC) ได้กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์(Human Resource Development) ไว้ ประเทศไทยเองเห็นความสำคัญของนโยบายดังกล่าว ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นพลังขับเคลื่อนให้มีการปฏิรูปการศึกษาไปสู่

³ พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 26-34.

เป้าหมาย คือทำให้คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิต นโยบายข้อนี้ของเอเปค ถือว่าการศึกษามีไว้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีไว้เพื่อรับใช้เศรษฐกิจฐานความรู้ นั้นแสดงว่า การศึกษาประเภทนี้มีไว้เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นมนุษย์จะมีคุณภาพได้ ต้องมีการศึกษาเล่าเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อให้เกิดความรู้ ความสามารถควบคู่กับการมีคุณธรรม

⁴

การพัฒนาแบบองค์รวม พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ 3 ด้าน คือ

1) ด้านการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้วยกาย วาจาและด้วยอินทรีย์ต่างๆ(ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ทั้งสัมพันธ์กับวัตถุ และสัมพันธ์กับสังคม ด้านนี้ทั้งหมดเรียกเป็นภาษาพระง่ายๆว่า “ศีล” ซึ่งคนไทยมาใช้แคบๆ โดยมากนึกถึงแค่ศีล 5

2) ด้านจิตใจ ในการสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมทุกครั้ง จะไม่ขาดองค์ประกอบด้านจิต เราจะมีความรู้สึกสบาย หรือไม่สบาย ชอบใจหรือไม่ชอบใจและมีความตั้งใจอย่างไร มีเจตนาอย่างไร มีแรงจูงใจอย่างไรต่อสิ่งนั้น อยากจะได้ อยากจะเอา อยากจะหนี หรืออยากจะทำลาย ซึ่งจะมีผลชักนำพฤติกรรมทั้งหมด ตั้งแต่จะให้คูอะไร หรือไม่คูอะไร จะพูดอะไร จะพูดกับใคร ว่าอย่างไรด้านจิตใจนี้เรียกชื่อตามคุณสมบัติสำคัญที่เป็นหัวหน้าของมันว่า “สมาธิ”

3) ด้านปัญญา เรามีความรู้ความเข้าใจเรื่องนั้นแค่ไหน มีความเชื่อมีทัศนคติ มีความยึดถืออย่างไร เราก็มองสิ่งนั้นไปตามแนวคิด ความเข้าใจหรือแม้กระทั่งค่านิยมอย่างนั้น ทำให้ชอบใจ ไม่ชอบใจ มีสุขมีทุกข์ไปตามนั้นและเมื่อเรามองเห็น เรารู้ เข้าใจอย่างไร เราก็ทำพฤติกรรมของเราไปตามความรู้ความเข้าใจและภายในขอบเขตของความรู้นั้น ด้านนี้เรียกง่ายๆว่า “ปัญญา”

ถ้าปัญญา ความรู้ ความเข้าใจเกิดขึ้นมาก เราคิดเป็น ก็ทำให้เราปรับแก้พฤติกรรม และจิตใจ ของเราใหม่ให้เหมาะสม⁵

⁴ พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, หน้า 14-17.

⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทยฯ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2545), หน้า 11-12.

5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทราบปัญหาและข้อที่เป็นประโยชน์หลายประการจากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนาต่าง ๆ และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบัน และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และ เพื่อศึกษาการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการปลูกฝังความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนทั่วไป ดังนี้ คือ.-

1) การที่โรงเรียนวัดชลอมีความเข้าใจธรรมะในพระพุทธศาสนามากกว่าเพราะว่ามีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนเดียวในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา อ. บางกรวย ดังนั้นการที่จะพัฒนาให้ทุกโรงเรียนมีความรู้และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาใกล้เคียงกัน และมีความเข้าใจในธรรมะมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจัดให้ทุกโรงเรียนมีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องสถาบัน และคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้ดี โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น สวดมนต์ ทำวัตร เข้า เป็นต้น

2) ด้านหลักสูตรการเรียนตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 นั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพราะมีความเหมาะสมกับการสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งถือว่าเป็นวัยที่กำลังจะเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้นต่อไป เป็นระยะที่สำคัญมาก หากมีการปลูกฝัง ความรู้และคุณธรรมที่ดี ถูกต้องแล้ว จะช่วยให้นักเรียนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพต่อสังคมต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นตามสมควรว่าบางโรงเรียนอาจมีการสอนหลักธรรมะเพิ่มเติมได้ในกรณีที่นักเรียนมีศักยภาพเพียงพอที่จะรับธรรมะที่สูงกว่านี้ได้ เช่น หลักปฏิจจสมุปบาท เบื้องต้น ซึ่งถือว่าเป็นหลักเหตุผลระดับสากล เป็นต้น

3) ในงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่านักเรียนยังมีความกระตือรือร้นด้านคุณธรรมในส่วนน้อย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการส่งเสริม กระตุ้น จิตสำนึก โดย มีการให้รางวัลในการทำมาดี เพื่อส่งเสริมการประกอบคุณงามความดี เช่น รางวัลนักเรียนเรียนดีและมีคุณธรรม รางวัลนักเรียนมารยาทงาม รางวัลนักเรียนตอบปัญหาธรรมะ รางวัลนักเรียนสวดมนต์ได้ เป็นต้น แล้วมีการให้ทุนการศึกษา ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนดี มีคุณธรรมได้เรียนในระดับสูงต่อไป

4) เกี่ยวกับสถาบันด้านพระสงฆ์ สามเณรผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่พอใจ ชื่นชมของนักเรียน เมื่อมีพระภิกษุ สามเณร เข้าไปสอนธรรมะในโรงเรียนโดยให้พระสงฆ์ สามเณร นักเรียนจะสนใจและกระตือรือร้นที่จะศึกษาหลักธรรมะมากกว่าที่ครูในโรงเรียนสอนเอง ยิ่งหาไป

สอนในพุทธสถาน เช่น วัด โบสถ์ ศาลาการเปรียญ นักเรียนจะยังมีความสนใจและพอใจที่จะเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า พระภิกษุ สามเณร ที่มีความรู้ ความสามารถควรเข้าไปอบรมให้ความรู้ และคุณธรรมในโรงเรียน เพราะบางโรงเรียนไม่อาจจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ หรือพาเข้าไปร่วมกิจกรรมในวัดได้ เท่าเทียมกับพระภิกษุ สามเณร

5) ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ คือ (1) ทำให้ทราบถึง สถาบัน หลักธรรม ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไขและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 (2) ทำให้ทราบถึง ความรู้ ความเข้าใจและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาและการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และ (3) เมื่อทราบตามข้อ (1) และ (2) แล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อาทิ ครู อาจารย์ ในโรงเรียน คณะพระภิกษุสงฆ์ สามเณร คณะผู้บริหารการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการปลูกฝัง ความรู้คู่กับคุณธรรม ในนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6 ต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงาน ต่างๆ อาทิเช่น หน่วยงานทางราชการ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 5- 6, หน่วยงานอื่นๆ ที่จัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, หน่วยงานที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ต่างๆ อาทิ กรมการศาสนา ,สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงานกฤษฎามนตรี รวมทั้งมูลนิธิต่างๆ ชมรม ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุดคือ สถาบันครอบครัว

6) สำหรับผู้วิจัยที่สนใจงานวิจัยในครั้งนี้ สามารถทำวิจัยลักษณะนี้ได้ โดยอาจจะพัฒนา โดยการนำหลักธรรมนี้ไปเป็นโปรแกรม ไปลงสอนในโรงเรียนแล้วประเมินผลเปรียบเทียบ โดยมีการตั้งสมมติฐาน ว่าความรู้และคุณธรรมในงานวิจัยนี้ได้สามารถทำให้นักเรียนมีความรู้และคุณธรรมดีขึ้นหรือไม่ โดยเก็บข้อมูลเป็นรายเดือน รายปีเป็นต้น หรือวิจัยในระดับอื่นๆเช่น มัธยมศึกษา เขตพื้นที่ต่างๆ อุดมศึกษา เป็นต้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเดปีฎก, 2500.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย .ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาอฎฐกถา, 2533. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

การศาสนา. กรม. ประมวลการสอนวิชาประวัติพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2524.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : อัดตำเนา, 2523.

_____. คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

_____. การพัฒนาและประเมินผลผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม กรณีศึกษาจากการปฏิบัติจริง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด , 2544.

_____. เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พิมพ์เผยแพร่เป็นอนุสรณ์ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร. พฤศจิกายน 2542.

ขุนสรรพกิจโกศล(โกวิท ปัทมะสุนทร). รวบรวม. คู่มือการศึกษาพระอภิธรรม ปริเฉท ที่ 9
กัมมัฏฐานสังคหวิภาคหลักสูตรปริยญาธรรมชั้นเอก. สถาบันการศึกษา พระอภิธรรม:
มูลนิธิพิมพ์เผยแพร่, 2542.

เจ้าพระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์(จันทร์ สิริจันโท). คิริमानสูตร.พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทานเนื่องใน
วันเกิดนารี รุ่งพิบูลย์. กันยายน, 2545.

_____ . ซิดี รอม พระไตรปิฎก . มหาวิทยาลัย มหิดล, ๒๕๔๓. คณะครุศาสตร์ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

นิสา เชนะกุล.รวบรวม .โครงสร้างของพระสังฆธรรม ในพระพุทธศาสนา . พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2543.

_____ .ปริยญาธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2534.

ปิ่น มุทุกันต์,พ.อ., มงคลชีวิต ภาค 2. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์ , 2527.

แปลก สนธิรักษ์.เสียงศีลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2502.

ปัญญานันทภิกขุ.องค์สามของความคิด. ที่ระลึกในงาน พระราชทานเพลิงศพ คุณหญิง
อรรณพ ฟูตระกูล. สิงหาคม, 2543.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9.
กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2538.

_____ .การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.

_____ .ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
พุทธธรรม, 2542.

_____ .พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์.กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

_____ .หัวใจพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2537.

_____ .สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กับการปฏิบัติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539.

_____ .บทบาทนักศึกษาในการส่งเสริมพุทธศาสนา. หนังสือชุดธรรมะสำหรับคนหนุ่ม
สาว. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2540.

_____ .การศึกษา: พัฒนาการหรือบูรณาการ.พิมพ์ครั้งที่ 2 .กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,
2540

_____ .เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

_____ .ศาสนาและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

_____ .ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,
2542.

_____ .พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,
2545.

_____ .การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธ
ธรรม, 2539.

พระราชวรมุณี. พุทธจริยธรรม. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2523.

พระพิมลธรรม(ช้อย) ฐานทศตมहाเถร. จริยาชีวิต. บูชาสักการะพระคุณสุติกาล ครบ 100 ปี ของ
องค์ปฐมสภานายก ม.จ.ร.. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.

พระราชวิสุทธิโมลี. เรื่องนายพัดกับเด็กชายพร. จัดพิมพ์เป็นธรรมพลี ในการรับเพลิงพระราชทาน
เผาศพ นางน้อม บุญศรี, 2507.

พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ : พระนครการพิมพ์, 2506

พระโสภณคณาภรณ์. พุทธศาสนา ความมั่นคงของชาติ พระพุทธศาสนา ศาสนาประจำชาติ.
กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์, 2527.

พระเทพปริยัติมุนี. หกสิบเทศนา หกสิบพรรษา. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ ธรรมเมธี. , 2544.

พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). โลกทัศน์ของชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย., 2544

_____ .ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย., 2546.

_____ .กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย., 2545.

พระศรีวิสุทธิโมลี. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิธานุกุล,
2516.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. หลักการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

วิทย์ เทียงบุญธรรม. ดร. พจนานุกรมไทย ฉบับมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2535.

วีระ วงศ์สรรค์. พ.อ.ดร. เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาระเบียบวิธีวิจัย ระดับ
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ชุดที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2544.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. นวโกวาท. พิมพ์ครั้งที่ 78. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

สนิท ศรีสำแดง. พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่. กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

สมภาร พรหมทา.ศศ.ดร.ชีวิตกับความขัดแย้ง ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

ลำเรียง ธรรมเดโช. พระมหา. ศีลธรรมนำสุข. พิมพ์ในงาน อนุสรณ์คุณแม่เทอญ ยิ่งเจริญ.

กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2544.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เฟื่องอักษร, 2511

เอื้อ บุษปะเกษ หงสกุล. แบบเรียนหน้าที่พลเมือง ตามหลักสูตรประถมศึกษา ตอนปลาย. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช, 2530.

(2) บทความ :

_____ . “การสำรวจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อหนังสือพิมพ์ไทยปี2526”,รายงานผล
การวิจัย. สำนักงานสารสนเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด ปีที่ 5 ฉบับที่ 41. มกราคม,
2527.

_____ . “การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติของคนไทยบางกลุ่มที่มีต่อ ทหารอเมริกันที่
ประจำในประเทศไทย ปี พ.ศ.2511”. สภาวิจัยแห่งชาติ ปีที่ 43 ฉบับที่ 12 (เมษายน 2520).

_____ . “การสำรวจทัศนคติของประชากรเกี่ยวกับภาวะทางสังคม พ.ศ.2531”.รายงานผล
การสำรวจ. กองสำรวจประชากร.ฝ่ายสถิติแรงงานและการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
อักษรไทย, 2532.

_____ . “เด็กไทย:ทิศทางการพัฒนา”.วันที่ 20 มีนาคม 2532 ณ ห้องประชุมงบประมาณ
อาคารบี รัฐสภา จัดโดย คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน สภาผู้แทน
ราษฎร, 2532.

พระพิพิธธรรมสุนทร(ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ฯ). “ธรรมะจากข่าว”. คม.ชัด.ลึก.รายวัน(24
ม.ค.2545) .

_____ . สัมมนา เรื่องเด็กไทย :ทิศทางการพัฒนา . ณ ห้องประชุมงบประมาณ อาคารบี
รัฐสภา 20 มีนาคม 2532.

อ.สวัสดิ์ ทองมีเพชร, “ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ 2542”,พุทธจักร, ปีที่ 56 ฉบับที่ 1 (มกราคม
2545): 11-14.

พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, “กตัญญูกตเวที”, พุทธจักร, ปีที่ 57 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2546): 23-26.

3. วิทยานิพนธ์:

กัจจก จันทวงษ์โส. “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้เรียนหลักสูตรระดับชั้นสูงของศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เขตกรุงเทพฯ”. วิทยานิพนธ์. กศบ. วิชาเอกการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.

จ่านวย วิชัยคำ. “การสำรวจความสนใจและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการศึกษาปฐมวัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509.

ชลีนารถ วงศ์อ่อน. “ความคิดเห็นของคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบลที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมด้านคุณภาพชีวิตใน จังหวัดชัยภูมิ”. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

เดวิด อธิธิชนวิวัฒนา. “การศึกษาทัศนคติของแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อยาพ่นฆ่าแมลงในบ้านเรือน”. วิทยานิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ดลพัฒน์ ยศธร. “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เดือนใจ กุญชร ณ อยุธยา. “การศึกษาทัศนคติของชาวเขาที่มีต่อคนไทยและประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร. “ทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒต่อพุทธศาสนาและสงฆ์”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527.

นิพนธ์ วีระสุนทร. “การสำรวจทัศนคติของบุคคลในครอบครัวที่มีต่อยาเสพติด”. วิทยานิพนธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520 .

พระชยสร สมบุญมาก(สมบุญโง). “พุทธวิธีในการสอน : สืบค้นจากพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

พระวันชัย ธนวิโส(กัณหา กาญจนะ). “การสำรวจทัศนคตินิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”. วิทยานิพนธ์. ปรียญพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

เพ็ญศรี รอดเกิด. “การศึกษาทัศนคติของครูที่มีต่อพฤติกรรมเด็กที่เป็นปัญหา:ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการครูฝ่ายปกครองโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7”.วิทยานิพนธ์. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

พิสมัย เด่นดวงบริพันธ์. “การศึกษาทัศนคติที่มีต่อเพศศึกษาของนักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ฝ่ายมัธยม)”.วิทยานิพนธ์.คณะครุศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

เพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ. “การสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.

สุภักดิ์ มีสิทธิ์ “ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน ที่มีต่อโครงการการศึกษาสายสามัญด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียม “ปริญญานิพนธ์ กสม : มศว ประสานมิตร, 2540.

อภิศรา อิศรศักดิ์ ณ อยุธยา. “การสำรวจความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อการใช้สื่อทางโทรทัศน์ของคณะกรรมการป้องกันอับัติภัยแห่งชาติ(กปอ.)เพื่อการรณรงค์ลดอุบัติเหตุบนท้องถนนในเขตกรุงเทพมหานคร”.วิทยานิพนธ์.คณะวารสารศาสตร์ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

2. ภาษาอังกฤษ :

T.W. Rhys Davids and William Stede. **Pali-English Dictionary;The Pali Text Society.** 1986.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสอบถาม

1. พระมหาเทียบ สิริญาโณ ป.ธ. 9, M.A., Ph.D.
- คณบดีคณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พ.อ.ดร.วีระ วงศ์สรรค์ น.บ., กศ.บ., ศ.ศบ., วท.บ., M.Ed., Ed.D.
- รับราชการทหารประจำกองทัพบก
- อาจารย์สอนวิชาการเทียบวิธีวิจัย ระดับบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. นาย สนิท ศรีลำแดง ป.ธ.9, น.บ., พธ.บ., M.Ed.
- นายกสมาคมเปรียญธรรมแห่งประเทศไทย
- ที่ปรึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- อาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนากับการศึกษา
ระดับบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาค ผนวก ข

แบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจงโปรดตอบแบบสอบถาม โดยขีดเครื่องหมาย (✓) ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ
☐ ชาย ☐ หญิง
2. ระดับการศึกษา (ชั้นปีที่)
☐ ป.5 ☐ ป.6
3. อายุ (ปี)
☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12 ☐ มากกว่า 12
4. ศาสนา
☐ พุทธ ☐ คริสต์ ☐ อิสลาม ☐ อื่นๆ.....
5. เคยปฏิบัติธรรมหรือไม่
☐ เคย ☐ ไม่เคย
6. มีพี่น้องกี่คน
☐ คนเดียว(คือตัวเอง) ☐ มีสองคน ☐ มีสามคน ☐ มากกว่าสามคน
7. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับใคร
☐ อยู่กับพ่อแม่ ☐ อยู่กับพ่อ ☐ อยู่กับแม่ ☐ อยู่วัด ☐ อื่นๆ.....
8. พ่อกับแม่อยู่ด้วยกันหรือไม่
☐ อยู่ ☐ ไม่อยู่
9. ในโรงเรียนที่นักเรียนเรียนอยู่ มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาหรือไม่
☐ มี ☐ ไม่มี
10. นักเรียนมีความประสงค์ต้องการเรียน วิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือไม่
☐ ประสงค์ ☐ ไม่ประสงค์
11. นักเรียนต้องการให้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาในโรงเรียนหรือไม่
☐ ต้องการ ☐ ไม่ต้องการ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความที่ละข้อ และขีดเครื่องหมาย (✓) ลงในตารางขวามือ โดยต้องให้ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงที่สุด

ตอนที่ 2

2.1) ทศนคติที่มีต่อ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสถาบันและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

ที่	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	นักเรียนเข้าใจคำว่า "วัดในศาสนาพุทธ" เพียงใด					
2	นักเรียนไปวัดแล้ว รู้สึกศรัทธาในวัดเพียงใด					
3	นักเรียนไปวัดแล้วประสงค์จะไปอีกเพียงใด					
5	วัดสร้างความเดือดร้อนแก่นักเรียนหรือครอบครัวเพียงใด					
5	วัดที่ใหญ่โต เป็นสถานที่ท่องเที่ยว นักเรียนชอบเพียงใด					
6	นักเรียนประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพียงใด					
7	กรณีที่วัดมักปิด โบสถ์ ศาลา เสนอ นักเรียนอยากให้พระเปิด โบสถ์ ศาลา ไว้เพียงใด					
8	นักเรียนรู้สึกศัลลใจหรือไม่ เมื่อเห็นวัดเป็นสถานที่จอดรถแล้วเก็บเงินเข้าวัด					
9	นักเรียนรู้จัก "พระพุทธเจ้า" หรือไม่ เพียงใด					
10	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ ,สามเณร ช่วยแก้ปัญหาสังคมได้เพียงใด					
11	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ ,สามเณร ควรอยู่แต่ในวัดเพียงใด					
12	นักเรียนเคยได้รับความเพิกเฉย จาก พระสงฆ์ ,สามเณร เพียงใด					
13	นักเรียนรู้จัก พระถังจนาไรไทย องค์ปัจจุบันหรือไม่ เพียงใด					
14	นักเรียนเข้าใจคำว่า "ธรรมะ"เพียงใด					
15	นักเรียนเคยได้รับ "ธรรมะ" จาก พระสงฆ์ หรือ ไม่ เพียงใด					
16	นักเรียนรู้จัก ศิล 5 เพียงใด					
17	นักเรียนเข้าใจหลักธรรม "อริยสัจ 4" เพียงใด					
18	นักเรียนเข้าใจ " ทศ 6 " เพียงใด					
19	นักเรียนรู้จัก "พระไตรปิฎก" เพียงใด					

2.1) (ต่อ)

ที่	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
20	นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก” เพียงใด					
21	นักเรียนเข้าใจความหมายของคำว่า “พุทธศาสนิกชน” เพียงใด					
22	นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น เพียงใด					
23	นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้บุญมาก ต้องใช้เงินมาก ๆ ใช้อย่างใด					
24	นักเรียนคิดว่า การค้าขายแสพติด ผิดหลักธรรมะเพียงใด					
25	นักเรียนคิดว่า การที่นักศึกษาค้าประเวณี ผิดหลักธรรมะเพียงใด					
20	นักเรียนเคยเรียนรู้หลักธรรมใน “พระไตรปิฎก” เพียงใด					

2.2) ทักษะที่มีต่อการนำคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5-6

ที่	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	นักเรียนไปร่วมกิจกรรม ทางพุทธศาสนาในวัดบ่อหย่างไค					
2	นักเรียนประสงค์จะ ไปปฏิบัติธรรมในวัดเพียงไค					
3	เมื่อนักเรียนเห็นสุนัขเร่ร่อนในวัดมากมาย นักเรียนอยากช่วยเหลือวัดเพียงไค					
4	วัดไทย กับวัดในศาสนาอื่น นักเรียนแยกแยะออก เพียงไค					
5	นักเรียนคิดว่าควรมี " แม่ชี " อยู่ทุกวัดเพียงไค					
6	นักเรียนคิดว่า พระสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบันประพฤติสมควรแก่สมณเพศเพียงไค					
7	นักเรียนต้องการเข้าวัดเพราะต้องการพบพระที่ตนเองรู้จักเท่านั้นเพียงไค					
8	นักเรียนเข้าวัดเพราะต้องการพบพระสงฆ์รูปใดก็ได้ เพียงไค					
9	นักเรียนเคยทำบุญใส่บาตรพระในตอนเช้าขณะที่พระสงฆ์ สามเณร ออกบิณฑบาตเพียงไค					
10	นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ ,สามเณร ควรทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน หรือไม่ เพียงไค					
11	นักเรียนต้องการให้ พระสงฆ์ ,สามเณร ช่วยการสอนนั่งสมาธิให้แก่เยาวชนเพียงไค					
12	นักเรียนชอบสนทนากับ พระสงฆ์ ,สามเณรเพียงไค					
13	นักเรียนต้องการบวชเป็น พระสงฆ์ , สามเณรหรือไม่					
14	หากนักเรียนบวชเป็น พระสงฆ์ ,สามเณร นักเรียนจะช่วยสอนศาสนาแก่เยาวชนหรือไม่เพียงไค					
15	ครูที่โรงเรียนสอนธรรมะแก่นักเรียนหรือไม่ เพียงไค					
16	ครูที่สอน "ธรรมะ" แก่นักเรียน ได้ประพฤติตน เป็นแบบอย่างตามที่สอน เพียงไค					
17	นักเรียนได้นำ "ธรรมะ" ไปช่วยในการดำเนินชีวิต เพียงไค					
18	นักเรียนคิดว่านักเรียนรักษาศีล 5 ได้ เพียงไค					
19	นักเรียนต้องการเรียน "วิชาพระพุทธศาสนา" ในโรงเรียนเพียงไค					
20	นักเรียนต้องการเห็นทุกคนเป็น พุทธศาสนิกชน เพียงไค					

2.2) (ต่อ)

ที่	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
21	นักเรียนคิดว่า ตัวเองทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี เพียงใด					
22	นักเรียนเคยอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ ทั่วไป เพียงใด					
23	นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “สมถ-กรรมฐาน” เพียงใด					
24	นักเรียนเคยปฏิบัติสมาธิแบบที่เรียกว่า “วิปัสสนากรรมฐาน” เพียงใด					
25	นักเรียนชอบปฏิบัติธรรมแบบ สมถกรรมฐาน เช่น เฝ้า กสิณ , ภาวนาพุทโธ หรือไม่เพียงใด					
26	นักเรียนนั่งสมาธิแล้วใจสงบ มีสมาธิดีขึ้น เพียงใด					
27	นักเรียนคิดว่าการทำบุญ อยากได้นุญมาก ต้องใช้เงินมาก ๆ ใช้อย่างไรหรือไม่เพียงใด					
28	นักเรียนรู้สึกผิดหวัง เมื่อนับถือศาสนาพุทธ เพียงใด					
29	นักเรียนคิดว่า ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเราประพฤติตน ตามหลักธรรมะ เพียงใด					
30	นักเรียนต้องการนับถือพระพุทธศาสนาต่อไป เพียงใด					

ภาคผนวก ค

ภาคการคำนวณ

1. ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

$$\text{ร้อยละ} = \text{จำนวนที่ปรากฏ} (x 100) / \text{จำนวนทั้งหมด}$$

2. ตอนที่ 2

ค่าสถิติที่ใช้

2.1) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic Mean หรือ Mean หรือ Average)

$$\bar{X} = \sum fX / N$$

เมื่อ N = จำนวนข้อมูล

X = จำนวนความถี่

$$2.2) \text{ S.D.} = \sqrt{(\sum fX^2 / N - (\sum fX)^2 / N^2)}$$

ประวัติผู้ทำวิจัย

ชื่อ นางสาววรรณ ทัพพะพยัคฆ์
 เกิด 27 สิงหาคม 2491 จ.นนทบุรี
 อายุ 55 ปี
 ที่อยู่ 123/6 หมู่ 5 ซ.พิบูลสงคราม 15 ต.สวนใหญ่ อ.เมือง จ.นนทบุรี
 โทร.มือถือ 01-4834973, บ้าน 02-9510627. ที่ทำงาน 02-5250727

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2521 ศศ.บ.(ศิลปศาสตร์บัณฑิต) ศึกษาศาสตร์-คหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 พ.ศ. 2542 ประกาศนียบัตรครุการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ

อาชีพการงาน

พ.ศ.2513- 2545 รับราชการครู ร.ร.วัดจันทร์ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี
 ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7
 พ.ศ. 2546- ปัจจุบัน อาจารย์ใหญ่ ร.ร.กาญจนาศึกษา อ.เมือง จ.นนทบุรี